

Τ. Ε. Ι. ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ - ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΟΙ ΚΥΚΛΑΔΕΣ & Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΔΗΛΟΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ
Α. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ
Χ. ΖΥΓΟΥΡΗ
Ο. ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ

ΠΑΤΡΑ 2001

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	6242
----------------------	------

Η εργασία αυτή τελείωσε το Νοέμβριο του 2001 και πραγματοποιήθηκε στη Πάτρα, στα Ιωάννινα, στην Αθήνα και τη Δήλο.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την καθηγήτρια μας Αναστασία Ζαφειροπούλου, που μας έδωσε τη δυνατότητα να συνεργαστούμε μαζί της.

Ιδιαίτερα, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους Μαρίνη Κυριάκο, Ανανιάδη Θεοδώρα, Κουκά Θανάση, Φαρούπο Μανώλη και όλους όσους μας βοήθησαν στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

Ευχαριστούμε θερμά,

Ζυγούρη Χριστίνα – Θεοδωράκη Όλγα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>ΜΕΡΟΣ Ι-ΚΥΚΛΑΔΕΣ</u>	4
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	5
2. ΒΟΡΕΙΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ.....	7
• <i>ΑΝΔΡΟΣ</i>	7
• <i>ΤΗΝΟΣ</i>	7
• <i>ΣΥΡΟΣ</i>	9
• <i>ΜΥΚΟΝΟΣ</i>	10
• <i>ΔΗΛΟΣ</i>	11
3. ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ.....	13
• <i>ΠΑΡΟΣ</i>	13
• <i>ΑΝΤΙΠΑΡΟΣ</i>	14
• <i>ΑΜΟΡΓΟΣ</i>	14
• <i>ΝΑΞΟΣ</i>	15
4. ΝΟΤΙΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ.....	19
• <i>ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ</i>	19
• <i>ΣΙΚΙΝΟΣ</i>	19
• <i>ΙΟΣ</i>	20
• <i>ΑΝΑΦΗ</i>	20
• <i>ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ</i>	21
5. ΔΥΤΙΚΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ.....	24
• <i>ΚΕΑ</i>	24
• <i>ΚΙΜΩΛΟΣ</i>	25
• <i>ΚΥΘΝΟΣ</i>	25
• <i>ΜΗΛΟΣ</i>	26
• <i>ΣΕΡΙΦΟΣ</i>	27
• <i>ΣΙΦΝΟΣ</i>	28
6. (ΜΙΚΡΕΣ) ΑΝΑΤΟΛΙΚΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ.....	31
• <i>ΔΟΝΟΥΣΑ</i>	31
• <i>ΗΡΑΚΛΕΙΑ</i>	31
• <i>ΣΧΟΙΝΟΥΣΑ</i>	31
• <i>ΚΟΥΦΟΝΗΣΙΑ</i>	31

7. ΟΙ ΚΥΚΛΑΔΕΣ ΣΗΜΕΡΑ.....	33
• ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	33
• ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ.....	33
• ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ.....	35
• ΑΦΙΞΕΙΣ-ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	36
• ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	40
<u>ΜΕΡΟΣ ΙΙ-ΔΗΛΟΣ</u>	41
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	43
2. Η ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ.....	44
3. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ - Η ΝΕΟΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΗΛΟΥ.....	45
4. ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΔΗΛΟΥ.....	51
5. Ο ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ.....	53
• Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΡΙΝ ΤΟ ΙΕΡΟ.....	53
• ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ.....	54
• Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΟΦΟΥ.....	57
• Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ.....	59
• Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ & ΝΟΤΙΑ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ.....	59
• Η ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ.....	60
• Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΚΥΝΘΟΥ & ΤΑ ΙΕΡΑ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΘΕΩΝ....	61
• Η ΝΟΤΙΑ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ.....	62
6. Η ΠΟΛΗ, ΤΑ ΣΠΗΤΙΑ & ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ.....	63
7. Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ.....	65
8. ΩΡΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ-ΦΥΛΑΞΗ.....	66
9. Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΝΗΣΙ.....	68
10. ΕΛΛΕΨΕΙΣ ΝΗΣΙΟΥ & ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ.....	69
11. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ- ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ...71	
12. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	73
13. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	74

ΜΕΡΟΣ Ι

ΚΥΚΛΑΔΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Οι Κυκλάδες είναι ένα νησιωτικό σύμπλεγμα που αποτελείται από 56 μικρά και μεγάλα νησιά σπαρμένα στο καταγάλανο Αιγαίο. Το όνομα τους το οφείλουν, σύμφωνα με την επικρατέστερη παραδοση, στο νοητό κύκλο που δημιουργούν γύρω από το ιερό νησί της Δήλου.

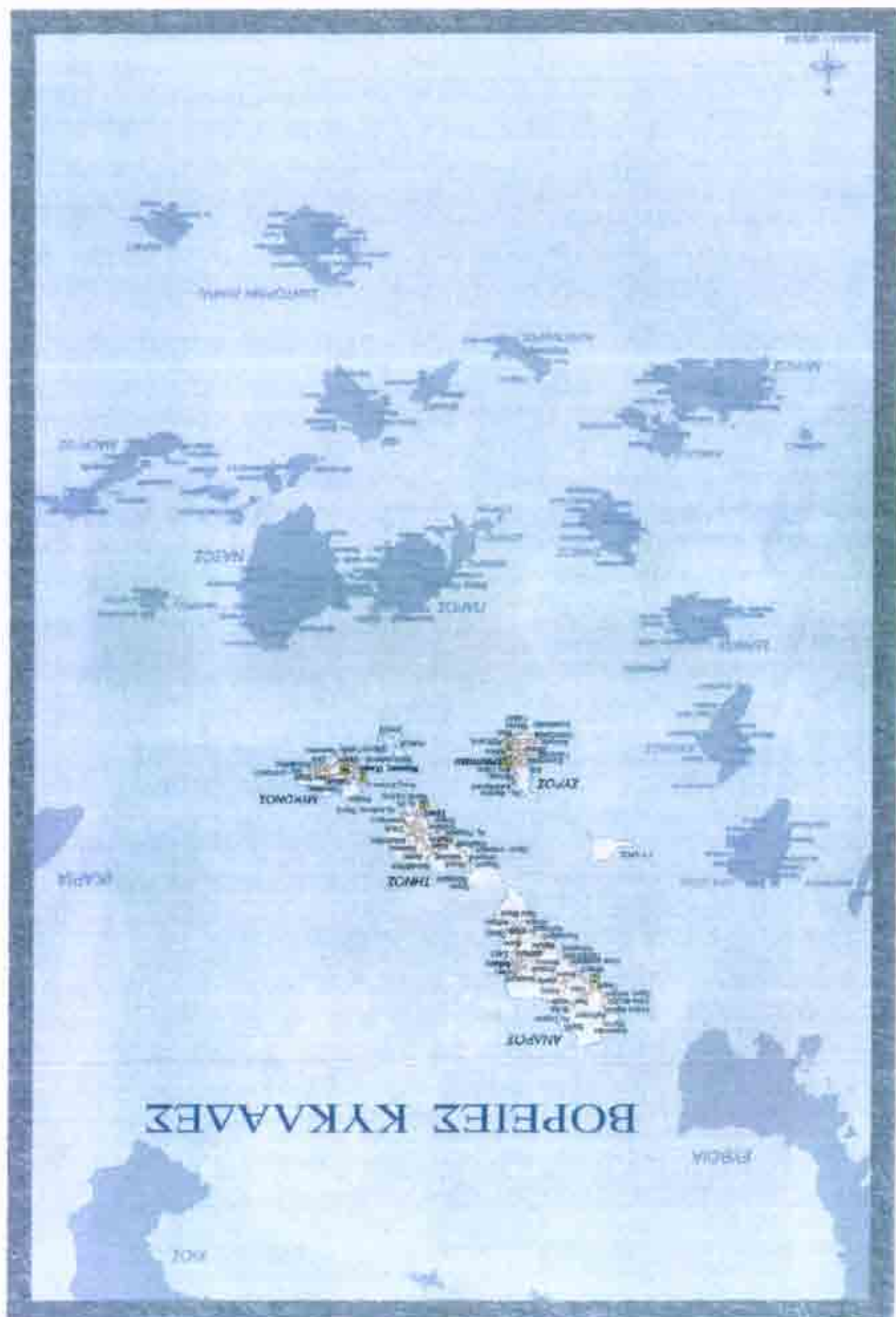
Οι Κυκλάδες δημιουργήθηκαν πριν από εκατομμύρια χρόνια ,από τις γεωλογικές αναστατώσεις που σημειώθηκαν στην περιοχή της Ν.Α. Μεσογείου. Στις αναστατώσεις αυτές, στους σεισμούς, αλλά και στις ηφαιστειακές εκρήξεις, αποδίδουν οι γεωλόγοι το ιδιότυπο σημερινό τους σχημα, καθώς και τη σύσταση του εδαφους τους. Είναι νησιά ορεινά με ελάχιστες καλλιεργήσιμες εκτάσεις και κλίμα ξηρό μεσογειακό.

Πρωτεύουσα των Κυκλάδων είναι η αρχοντική πόλη της Σύρου, Ερμούπολη. Από τα νησιά αυτά άλλα είναι πασίγνωστα, τόσο στο ευρύ κοινό, όσο και στο διεθνές jet-set και άλλα είναι άγνωστα στο τουριστικό κοινό ή ακόμα και ακατοίκητα. Όπως και να έχει θεωρούνται ιδανικός τόπος διακοπών για κάθε περιηγητή.

Τα θέλγητρα τους τράβηξαν ανθρώπους από τα πανάρχαια χρόνια ,όταν η μετάβαση σ' αυτά δεν ήταν ιδιαίτερα εύκολη. Σύμφωνα με ευρήματα ανασκαφών οι Κυκλάδες κατοικούνται από τους Προϊστορικούς Χρόνους. Τα διάφορα φύλα (Κάρες, Φοίνικες, Λέλεγες),που έφθασαν εδώ έφεραν μαζί τους το χαλκο, που έδωσε το έναυσμα για να δημιουργηθεί σιγά σιγά ένας μοναδικός πολιτισμός , ο Κυκλαδικός.

Ο Κυκλαδικός πολιτισμός άνθησε από το 3000 ως το 1000 π.Χ., στη διάρκεια του οποίου δημιουργήθηκαν μερικά από τα πιο γνωστά αριστουργήματα ,τόσο αρχιτεκτονικά όσο και γλυπτικά. Μερικά από αυτά είναι οι περίφημοι Λέοντες (Δήλος),η «Πορτάρα» (Νάξος),η Αφροδίτη της Μήλου.

Οι Κυκλάδες γνώρισαν πολλές επιδρομές, λεηλασίες και διαφορετικές κυριαρχίες , στην μακρόχρονη πορεία της ιστορίας τους. Από Κρητική κυριαρχία περιήλθαν στα χέρια των Περσών, επόμενοι σημαντικοί κατακτητές υπήρξαν οι Ρωμαίοι, οι Βένετοι, ενώ από το 16^ο αι. αρχίζουμε να μιλάμε για Τούρκικες κυριαρχίες. Σε διάφορες ενδιάμεσες περιόδους θα γνωρίσουν και τις λεηλασίες από πειρατές. Σε Τουρκική κατοχή θα παραμείνουν μέχρι το 1821 και από 'κει και πέρα ακολουθούν την πορεία του ελεύθερου Ελληνικού κράτους. Στο επίκεντρο θα ξαναβρεθούν στο Β' παγκόσμιο πόλεμο, όπου και βομβαρδίστηκαν επανειλημμένα. Το τέλος του πολέμου θα σημάνει και την αρχή της νέας φάσης της ιστορίας των Κυκλάδων. Πολλοί κάτοικοι μεταναστεύουν αρχικά στα μεγάλα κέντρα και αργότερα στο εξωτερικό. Τα νησιά θα περάσουν σε νέα περίοδο οικονομικής ανάπτυξης από το 1960 και μετά, οπότε αρχίζουν και οι πρώτες επενδύσεις στο τουρισμό.

ΒΟΡΕΙΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

ΑΝΔΡΟΣ

Είναι το βορειότερο νησί των Κυκλάδων και το δεύτερο σε μέγεθος. Η ποικιλομορφία του τοπίου της συνθέτει μια εικόνα που πολλές φορές ξεφεύγει από την τυπική κυκλαδίτικη εικόνα. Οι κάτοικοι της Άνδρου φθάνουν σήμερα περίπου τους 8.500.

Πρωτεύουσα του νησιού, αλλά και δεύτερο λιμάνι είναι η **Άνδρος** ή **Χώρα**. Χτισμένη σε λόφο αποπνέει αρχοντιά με τα στενά δρομάκια της, τα νεοκλασικά αρχοντικά δίπλα σε κυκλαδίτικα σπίτια και τις γραφικές της πλατείες. Εδώ μπορεί να επισκεφθεί κανείς τα ερείπια του Κάστρου και την εκκλησία της Παναγιάς της Παλατιανής, χτισμένη το 13^ο αι. Διαθέτει Αρχαιολογικό και Ναυτικό Μουσείο με πολλά και σημαντικά εκθέματα, καθώς και Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης, όπου πραγματοποιούνται πολλές εκθέσεις σύγχρονης τέχνης, ιδιαίτερα κατά τους θερινούς μήνες.

Το **Γαύριο**, κύριο λιμάνι του νησιού, βρίσκεται στη δυτική πλευρά της Άνδρου. Ενδιαφέρον παρουσιάζει εδώ ο εντυπωσιακός πύργος του Αγίου Πέτρου. Πρόκειται για ένα κυκλικό πενταόροφο κτίσμα με θολωτή οροφή και ύψος περίπου 20 μ.

Από τα ωραιότερα χωριά της Άνδρου, σε καταπράσινο περιβάλλον είναι η **Μεσαριά**, η οποία αποτέλεσε και κέντρο του νησιού σε κατοπινούς χρόνους. Σήμερα αξίζει να επισκεφθεί κανείς την εκκλησία του Ταξιάρχη που χτίστηκε το 12^ο αι. Λίγο έξω από τη Μεσαριά είναι το χωριό **Φάλλικα**, γνωστό από το μοναστήρι της Παναχράντου. Ιδρύθηκε το 10^ο αι. από τον αυτοκράτορα Νικηφόρο Φωκά και από μακριά μοιάζει με κάστρο.

Απλωμένος γύρω από κόλπο με αμμουδερή παραλία βρίσκεται ο οικισμός **Μπατσι**. Εδώ και σε υψόμετρο 320 μ. βρίσκεται το μοναστήρι της Ζωοδόχου Πηγής, με εξαιρετική θέα. Στο μοναστήρι φυλάσσονται πολλά σημαντικά χειρόγραφα και κειμήλια.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει για την **Παλαιόπολη** και τα ερείπια της αρχαίας πόλης που σώζονται κοντά στην ακτή. Εδώ ύστερα από ανασκαφές που έγιναν ήρθαν στο φως λείψανα από την αρχαία αγορά, ναούς, στοές και τείχη. Στα νότια της Παλαιόπολης βρίσκεται η **Ζαγορά**, όπου ανακαλύφθηκε ένας από τους σημαντικότερους γεωμετρικούς οικισμούς στην Ελλάδα.

ΤΗΝΟΣ

Γνωστή και ως το νησί της Μεγαλόχαρης είναι γενέτειρα μεγάλων καλλιτεχνών όπως ο Χαλεπάς, ο Γύζης, ο Λύτρας και ο Φιλιππότης.

Έχει περίπου 7800 κατοίκους και μια οροσειρά με ψηλότερο βουνό τον Τσικνία, που θεωρούνταν κατοικία του Αίολου, θεού των Ανέμων. Κάθε χρόνο κατακλύζεται από μεγάλο αριθμό προσκυνητών που έρχονται να προσευχηθούν ή να εκπληρώσουν τα τάματα τους. Το προσκύνημα κορυφώνεται τις μέρες του 15 Αυγούστου.

Πρωτεύουσα και λιμάνι του νησιού είναι η **Τήνος** ή **Χώρα**, όπου και συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Στην παράλια υπάρχουν πολλά ξενοδοχεία, ταβέρνες, καταστήματα τουριστικών και εκκλησιαστικών ειδών, που φθάνουν μέχρι την εκκλησία της Παναγίας. Το οικοδόμημα είναι χτισμένο από Παριανό και Τηνιακό μάρμαρο και στο σημείο όπου βρέθηκε το 1823 η εικόνα της Παναγίας, που θεωρείται θαυματουργή.

Σε διάφορα σημεία όλης της Τήνου θα συναντήσει κανείς τους περίφημους και περίτεχνους Περιστεριώνες. Προκειται για λιθόχτιστα οικοδομήματα του 18^{ου} και 19^{ου} αι., των οποίων το κάτω πάτωμα λειτουργεί ως αποθήκη γεωργικών προϊόντων και το πάνω είναι φωλιές για τα περιστέρια. Κοντά στο ναό της Παναγίας υπάρχει το Αρχαιολογικό Μουσείο με σπουδαία ευρήματα, όπως γλυπτά από το ναό του Ποσειδώνα και της Αμφιτρίτης, το ηλιακό ρολόι, το μαρμάρινο δελφίνι και το ανάγλυφο της θεάς Κυβέλης. Επίσης υπάρχει η Γλυπτοθήκη Τήνιων Καλλιτεχνών και Πινακοθήκη, με συλλογή και έργα των Παρθένη, Φιλιππότη, Γύζη, Λύτρα, κ.α. Πίσω από το ναό της Παναγίας υπάρχει το τείχος της αρχαίας πόλης, που έχει μήκος 1500μ. και σε ορισμένα σημεία είναι άριστα διατηρημένο.

Άλλοι σημαντικοί οικισμοί του νησιού είναι η **Ιστέρνια**, ο **Κάμπος** -απ' όπου καταγόταν η Όσια Πελαγία, που οραματίστηκε την εικόνα της Παναγίας - το **Ξώμπουργο** που ήταν η αρχαία πρωτεύουσα του νησιού. Εδώ ανακαλύφθηκαν ερείπια από το Θεοδοφόριο, ιερό αφιερωμένο στη Δήμητρα και Περσεφόνη, καθώς και ερείπια μεσαιωνικού κάστρου.

Το χωριό **Καρδιανή** εντυπωσιάζει με την αρχιτεκτονική του, αφού σχεδόν όλα τα σπίτια είναι φτιαγμένα από μάρμαρο. Εδώ υπάρχουν ερείπια τάφων Γεωμετρικής Εποχής.

Η **Κιόνα** είναι γνωστή από το ιερό του Ποσειδώνα και της Αμφιτρίτης, που βρισκόταν εδώ στην αρχαιότητα. Οι ανασκαφές σήμερα έφεραν στο φως μόνο τμήματα των θεμελίων δυο ναών, του ξενώνα, καθώς και γλυπτικά κομμάτια.

Η **Κύμη** είναι μεγάλο χωριό και ξεχωρίζει για την Τηνιακή της αρχιτεκτονική. Κοντά στην Κύμη βρίσκεται το καθολικό μοναστήρι των Ουρσουλίνων που ιδρύθηκε το 1862 και το χωριό **Βόλαξ** με το μοναδικό του τοπίο. Περιβάλλεται από γρανιτένιους ογκόλιθους που δημιουργούν την εντύπωση σεληνιακού τοπίου.

Το πιο όμορφο χωριό με αρχοντική ατμόσφαιρα είναι ο **Πύργος**, τόπος γέννησης πολλών καλλιτεχνών. Εδώ βρίσκεται το σπίτι του Γιαννούλη Χαλεπά που σήμερα λειτουργεί και ως μουσείο με έργα του και προσωπικά του αντικείμενα. Παράλληλα λειτουργεί μουσείο και εργαστήρια γλυπτικής.

Αξίζει να επισκεφθεί κανείς το μοναστήρι του Κεχροβουνίου κοντά στο χωριό **Στενή**, ένα από τα ωραιότερα μοναστήρια της Ελλάδας.

ΣΥΡΟΣ

Την ονόμαζαν και Αρχόντισσα των Κυκλάδων. Πρωτεύουσα και λιμάνι της Σύρου η **Ερμούπολη**, που είναι και η αδιαφιλονίκητη πρωτεύουσα των Κυκλάδων. Υπήρξε το μεγαλύτερο λιμάνι της Ελλάδας πριν αναπτυχθεί ο Πειραιάς, ενώ σήμερα είναι το διοικητικό, εμπορικό και πολιτιστικό κέντρο του νομού. Είναι από τα πιο πυκνοκατοικημένα νησιά, αφού έχει πληθυσμό περίπου 20.000 κατοίκους. Η θέα της εντυπωσιάζει τον επισκέπτη με το αμφιθεατρικό της χτίσιμο, τα νεοκλασικά κτίρια και τα παλιά της αρχοντικά, που ξεκινούν ψηλά από τους δυο λόφους και φθάνουν μέχρι το λιμάνι. Η μεγαλόπρεπη εικόνα που δημιουργείται θυμίζει ευρωπαϊκό αστικό κέντρο του 18^{ου} και 19^{ου} αι., εικόνα που υποστηρίζεται από τη μεγάλη πλακόστρωτη πλατεία Μιαούλη και το δημαρχείο. Πρόκειται για ένα εντυπωσιακό κτίριο χτισμένο σε σχέδια του αρχιτέκτονα ZILLER, ενώ δίπλα του είναι το Πνευματικό κέντρο που στεγάζεται η δημοτική βιβλιοθήκη. Πολύ εντυπωσιακό είναι επίσης, το Δημοτικό θέατρο "Απόλλων" μια μικρογραφία της Σκάλας του Μιλάνου, που χτίστηκε το 1861 σε σχέδια του CHABEAU καθώς και το νεοκλασικό κτίριο του 1834 που φιλοξενεί την Πινακοθήκη Κυκλάδων. Ιδιαίτερη γραφικότητα και ενδιαφέρον παρουσιάζει η συνοικία "Βαπόρια", όπου νεοκλασικά αρχοντόσπιτα ξεπροβάλλουν ανάμεσα στα στενά δρομάκια. Δεν πρέπει να παραλείψει κανείς να επισκεφθεί το Αρχαιολογικό Μουσείο με αξιόλογα ευρήματα και τις εκκλησίες της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, της Κοίμησης της Θεοτόκου –που υπάρχει έργο του Δομίνικου Θεοτοκόπουλου- και της Ανάστασης, που είναι στο λόφο.

Η **Ανω Σύρος** είναι χτισμένη αμφιθεατρικά από τους Βενετούς στο λόφο που υψώνεται ο καθεδρικός ναός του Αγίου Γεωργίου, χτισμένος το 1834. Η μεσαιωνική ατμόσφαιρα είναι διάχυτη σχεδόν σε κάθε βήμα με τα στενά δρομάκια που υπάρχουν, τα αμέτρητα σκαλοπάτια και τις καμάρες. Λίγο πιο κάτω από τον Καθεδρικό ναό ξεχωρίζουν τα μοναστήρια των Καπουτσίνων και των Ιησουιτών. Στο κέντρο της Α. Σύρου βρίσκεται το δημαρχείο με τα Ιστορικά Αρχεία της, καθώς και το μουσείο του Μάρκου Βαμβακάρη. Λίγο έξω από την Α. Σύρο βρίσκεται η Χαλανδριανή, γνωστή από τις ανασκαφές που έγιναν το 1898 και έφεραν στο φως νεκρόπολη και ο λόφος Καστρί με σημαντικά προϊστορικά ευρήματα.

Ο **Γαλησσάς**, γνωστός από το τραγούδι "Φραγκοσυριανή" του Βαμβακάρη είναι από τα ωραιότερα θέρετρα του νησιού και διαθέτει μεγάλη αμμώδη παραλία. Στο λόφο της Αγίας Πακούς υπάρχουν ερείπια μικρού φρουρίου, ενώ αξίζει να επισκεφθεί κανείς και το εκκλησάκι του Αγίου Στέφανου που βρίσκεται μέσα σε σπήλαιο.

Το **Κίνι** είναι ένα παραθαλάσσιο, γραφικό ψαροχώρι, που ενδείκνυται για ήσυχες διακοπές. Εδώ βρίσκεται και το γυναικείο μοναστήρι της Αγίας Βαρβάρας, που λειτουργεί εργαστήριο υφαντικής.

Η ωραιότερη όμως περιοχή του νησιού είναι η **Ποσειδωνία** ή **Ντελαγκράτσια** –από τη μικρή εκκλησία Madonna Della Grazia. Εδώ εικάζεται πως βρισκόταν η δεύτερη μεγάλη αρχαία πόλη του νησιού, ενώ υπήρξε και αγαπημένο θέρετρο των Συριανών εξ' ου και τα νεοκλασικά σπίτια με την εξαιρετική αρχιτεκτονική στην **Παρακοπή** και τις **Αγκαθωπές**.

Μεγάλοι οικισμοί είναι ακόμα ο **Φοίνικας**, ο **Μέγα Γιαλός**, η **Βάρη** και ο **Αζόλιμνος** με ωραίες παραλίες που αναπτύσσονται ολοένα και περισσότερο τουριστικά.

Γύρω από τη Σύρο υπάρχουν και άλλα νησάκια με κυριότερο τη **Γυάρο**, που χρησιμοποιήθηκε στο παρελθόν ως τόπος εξορίας πολιτικών κρατουμένων.

ΜΥΚΟΝΟΣ

Κοσμοπολίτικο νησί και ζακουστό ιδιαίτερα για την έντονη νυχτερινή και όχι μόνο, ζωή που προσφέρει στους φανατικούς του είδους. Συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό επισκεπτών μεταξύ των οποίων διάσημοι καλλιτέχνες και διανοούμενοι, ενώ αρκετοί απ' αυτούς έχουν χτίσει και σπίτια εδώ. Έχει περίπου 6.000 κατοίκους και λέγεται ότι οι περισσότεροι είναι εύποροι που δουλεύουν απλά γιατί δεν έχουν τι άλλο να κάνουν. Παρά τη μεγάλη τουριστική ανάπτυξη η Μύκονος δεν έχει χάσει τη κυκλαδίτικη φυσιογνωμία της. Έτσι στη **Χώρα** υπάρχουν παντού αμέτρητα στενά δρομάκια, κάτασπρα κυβόσχημα σπίτια και πολυάριθμες εκκλησίες. Σ' αυτό βέβαια συμβάλλει και το γεγονός ότι ο οικισμός έχει χαρακτηριστεί διατηρητέος, οπότε ακολουθούνται βασικές προδιαγραφές. Στο Κάστρο βρίσκεται η εκκλησία της Παραπορτιανής, βυζαντινό κτίσμα με αφιδωτό καμπαναριό και ασύμμετρους πάλλευκους όγκους. Πρόκειται για το κόσμημα της Μυκόνου. Ονομάστηκε έτσι γιατί βρισκόταν δίπλα στο «πορτί», δηλαδή την είσοδο του κάστρου. Η πιο γοητευτική γωνιά της Χώρας είναι η "Βενετία" της Μυκόνου, με τα σπίτια χτισμένα πάνω στη θάλασσα. Γραφικοί είναι ακόμα οι ανεμόμυλοι που υπάρχουν νότια του κάστρου, τα τρία Πηγάδια κοντά στο δημοτικό σχολείο, αλλά και η μασκότη του νησιού, ένας πελεκάνος που ακούει στο όνομα Πέτρος. Στη Χώρα λειτουργεί και Αρχαιολογικό Μουσείο με ταφικά ευρήματα από τη Νεκρόπολη της Ρήνειας και άλλα σημαντικά εκθέματα. Υπάρχει επίσης Λαογραφικό και Ναυτικό Μουσείο.

Το κυριότερο χωριό, στο εσωτερικό του νησιού, είναι η **Άνω Μερά** ιδιαίτερα γνωστή για το μοναστήρι της Παναγίας της Τουρλιανής που υπάρχει εδώ. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού, ενώ το χαρακτηριστικό κωδωνοστάσι και η μαρμάρινη βρύση με την ανάγλυφη

διακόσμηση εντυπωσιάζουν. Κοντά στην Άνω Μέρα είναι και το μοναστήρι του Παλαιοκάστρου χτισμένο το 17^ο αι.

Η Μύκονος έχει πολλούς παραθαλάσσιους οικισμούς με έξοχες παραλίες όπως είναι ο Πλατύς Γιαλός, ο Όρνος, ο Άγιος Στέφανος και η Ελιά. Υπάρχουν ακόμα μερικές ερημικές παραλίες για τους λάτρεις των ήσυχων διακοπών και φυσικά αυτές που επιζητούν οι φανατικοί της διασκέδασης, όπως το Super Paradise.

ΔΗΛΟΣ

Το μικρό νησί της Δήλου αποτελεί μεγάλο αρχαιολογικό χώρο, από τους σημαντικότερους της Ελλάδας. Ακατοίκητη σήμερα η Δήλος, φέρει μνημεία 5.000 ετών, που μαρτυρούν το μεγαλείο του νησιού, το οποίο αποτέλεσε θρησκευτικό, πνευματικό και πολιτιστικό κέντρο του Αιγαίου. Σήμερα η Δήλος επισκέπτεται από χιλιάδες Έλληνες και ξένους. Ο αρχαιολογικός χώρος εκτείνεται σε όλο σχεδόν το πλάτος του νησιού αρχίζοντας από τη δυτική πλευρά, όπου στην αρχαιότητα ήταν και το ιερό λιμάνι. Από το λιμάνι μεγαλόπρεπη ιερά οδός οδηγούσε στο Ιερό του Απόλλωνα που περιέκλειε ναούς, βωμούς και άλλα κτίσματα. Δυτικά των ναών του Απόλλωνα είναι το Μνημείο των Ταύρων, ενώ βόρεια των ναών είναι οι πέντε θησαυροί που στέγαζαν αφιερώματα πόλεων και η μακρόστενη στοά του Αντιγόνου.

Στη Β. Δ. γωνιά βρίσκεται το ιερό της Αρτέμιδος, ενώ βορειότερα είναι η περιοχή της ιερής λίμνης με την περίφημη «Οδό των Λεόντων», το Λητώον και το ίδρυμα των Ποσειδωνιαστών. Πιο πέρα υπάρχουν ερείπια της παλαίστρας, του σταδίου και του γυμνασίου, καθώς και σπιτιών με τα περίφημα ψηφιδωτά δάπεδα που τα κοσμούσαν. Η θεματολογία των ψηφιδωτών αντλείται είτε από το Διονυσιακό κύκλο, είτε από τη θάλασσα (τα γνωστά δελφίνια).

Γύρω από τη Δήλο υπάρχουν και άλλα νησάκια, το πιο γνωστό είναι η **Ρήνεια**. Ένας στενός πορθμός χωρίζει αυτά τα δυο νησιά. Στη Ρήνεια έθαβαν τους νεκρούς από τη Δήλο, επειδή εκεί η ταφή απαγορευόταν. Σήμερα η νεκρόπολη της Ρήνειας χρησιμοποιείται ως βοσκότοπος από τους Μυκονιάτες.

Υπάρχει ακόμα ο **Μικρός** και ο **Μεγάλος Ρεματιάρης**, πρόκειται για δυο βραχονησίδες ανάμεσα στη Δήλο και τη Ρήνεια. Ειδικά ο Μεγάλος Ρεματιάρης συνδέθηκε στην αρχαιότητα με τη λατρεία της Εκάτης, της θεάς του θανάτου.

ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

ΠΑΡΟΣ

Είναι το τρίτο νησί σε μέγεθος μετά την Άνδρο και τη Νάξο. Συγκεντρώνει περίπου 9.500 κατοίκους. Γνωστή από το παρελθόν για τα λατομεία της που έδιναν το περίφημο παριανό μάρμαρο, από το οποίο έχουν φιλοτεχνηθεί διάφορα αριστουργήματα όπως η Αφροδίτη της Μήλου και ο Ερμής του Πραξιτέλη.

Πρωτεύουσα και λιμάνι του νησιού είναι η **Παροικιά** χτισμένη στη θέση της αρχαίας πόλης. Τα ερείπια του ενετικού κάστρου στο κέντρο της πόλης χτισμένο το 1260, σε συνδυασμό με τα στενά δρομάκια, τα πεζούλια και τα κάτασπρα σπίτια, μαγεύουν τους επισκέπτες. Αξιοθέατο του οικισμού είναι τα ερείπια του Ασκληπιείου και φυσικά η εκκλησία της Εκατονταπυλιανής, η ονομασία της οποίας οφείλεται στις 100 πόρτες και καμάρες. Θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα Βυζαντινά μνημεία στην Ελλάδα και είναι συνδεδεμένη με πολλούς θρύλους. Το 15 Αυγούστο συγκεντρώνει πλήθος πιστών.

Το ενδιαφέρον των επισκεπτών συγκεντρώνει επίσης το μοναστήρι της Ζωοδόχου Πηγής της Λογγοβάρδας χτισμένο το 1638, με αξιόλογες αγιογραφίες και βιβλιοθήκη. Στο μοναστήρι λειτουργεί και ξενώνας, αλλά η είσοδος στις γυναίκες απαγορεύεται. Ακόμα τα ερείπια οικισμού 3^{ου} αι. στη θέση "**Καστροβούνι**" και φυσικά την κοιλάδα με τις πεταλούδες, ένα τοπίο με πυκνή βλάστηση που άνοιξη και καλοκαίρι πλημμυρίζει από τις χιλιάδες πεταλούδες που πετούν και φωλιάζουν εκεί.

Η **Νάουσα** είναι από τα ωραιότερα παραλιακά χωριά της Πάρου, ενώ τα τελευταία χρόνια έχει εξελιχθεί σε μεγάλο τουριστικό κέντρο. Οι παράλιες της πολλές αυτή όμως που ξεχωρίζει είναι οι Κολυμπήθρες με τους τεράστιους βράχους σε περίεργα σχήματα, που θυμίζουν γλυπτά. Πολλές επίσης είναι και οι εκκλησίες που μπορεί να επισκεφθεί κανείς, καθώς και τα ερείπια του κάστρου που βρίσκονται στην είσοδο του μικρού λιμανιού. Χτίστηκε το 15 αι. από το Σομαρίπα, βενετό άρχοντα της Πάρου.

Άλλοι αξιόλογοι οικισμοί του νησιού είναι οι **Λεύκες**, απλωμένες σε μικρή κοιλάδα με μισοερειπωμένους ανεμόμυλους και περιστερώνες και τα αρχαία λατομεία μαρμάρου. Επίσης η **Μάρπησα**, με πανέμορφες εκκλησίες. Μεγάλη αμμουδιά και κρυστάλλινα νερά. Λίγο έξω από τη Μάρπησα φημολογείται ότι γεννήθηκε ο Αρχίλοχος, από τους σημαντικότερους λυρικούς ποιητές της αρχαιότητας.

Τέλος, η **Πούντα** ένα μικρό χωριό που συγκεντρώνει τα τελευταία χρόνια μεγάλο αριθμό παραθεριστών, ιδιαίτερα νεαρής ηλικίας, λόγω εγκαταστάσεων ιδανικών για θαλάσσια σπορ και ψυχαγωγία.

ΑΝΤΙΠΑΡΟΣ

Χωρίζεται από την Πάρο με μια στενή λωρίδα θάλασσας και συνδέονται με καΐκια που κάνουν συχνά τη διαδρομή. Είναι γνωστή για τη φυσική της ομορφιά και τις χρυσές της αμμουδιές. Η παλιά ονομασία του νησιού είναι Ωλίαρος και σήμερα κατοικείται από περίπου 200 κατοίκους.

Το χωριό **Αντίπαρος** ή **Κάστρο** είναι αυτό που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο πληθυσμό του νησιού και είναι απλωμένο γύρω από τον αρχικό πυρήνα του μεσαιωνικού κάστρου, που κατοικήθηκε από τον 15ο ως και τον 19ο αι. Μαγνήτης του νησιού το περίφημο σπήλαιο με εντυπωσιακούς σταλακτίτες και σταλαγμίτες που το κοσμούν. Ο πιο γνωστός έχει ύψος 8 μ. και ονομάζεται «Αγία Τράπεζα», λόγω λειτουργίας που τελέστηκε το 1673. Στην είσοδο του σπηλαίου υπάρχει το εκκλησάκι του Αγίου Ιωάννη που χτίστηκε το 18^ο αι.

Οι άλλοι οικισμοί που υπάρχουν είναι ο **Αϊ-Γιώργης** και ο **Σωρός**, που συγκεντρώνουν λιγιστά σπίτια και κατοίκους.

Γύρω από την Αντίπαρο υπάρχουν πολλά ερημονήσια σε δυο όμως απ' αυτά, το **Δεσποτικό** και το **Σαλιάγκο**, βρέθηκαν αντίστοιχα ερείπια από τάφους Πρωτοκυκλαδικής περιόδου και ερείπια οικισμού Νεολιθικής εποχής.

ΑΜΟΡΓΟΣ

Το ανατολικότερο νησί των Κυκλάδων, η ορεινή και άγονη Αμοργός, με τις άλλοτε βραχώδεις και απότομες ακτές και άλλοτε ήρεμες και αμμώδεις, έχει πληθυσμό περίπου 1.700 κατοίκους.

Πρωτεύουσα του νησιού είναι η **Χώρα** ή **Αμοργός** χτισμένη στην κορυφή λόφου γύρω από βενετσιάνικο κάστρο του 13^{ου} αι. Στο κέντρο της Χώρας αξίζει να επισκεφθεί κανείς τον πύργο του Γαβρά, βενετσιάνικης αρχιτεκτονικής, που λειτουργεί ως μουσείο. Το σημαντικότερο μνημείο του νησιού είναι το Βυζαντινό Μοναστήρι της Παναγίας της Χοζοβιώτισσας χτισμένο σε βράχο 300 μ. πάνω από τη θάλασσα. Η εικόνα της Παναγίας θεωρείται έργο του Ευαγγελιστή Λουκά, ενώ υπάρχουν - φυλάσσονται και άλλα σημαντικά κειμήλια. Το μοναστήρι ιδρύθηκε σύμφωνα με την παράδοση το 1088 από τον Αλ. Κομνηνό. Κάτω από το μοναστήρι υπάρχει η παραλία της Αγίας Άννας, ιδιαίτερα γνωστή από τα γυρίσματα της ταινίας «Big Blue».

Το δεύτερο λιμάνι του νησιού είναι η **Αιγιάλη**, γνωστή για τις ωραίες της παραλίες και είναι αυτή που έχει και τη μεγαλύτερη τουριστική κίνηση. Αποτελείται από τρία κατάλευκα χωριουδάκια, τη **Λαγκαδά**, τα **Θολάρια** και τον **Ποταμό**.

Το κεντρικό λιμάνι του νησιού είναι τα **Κατάπολα**, με αυξημένη τουριστική κίνηση και ζωή. Αξίζει να επισκεφθεί κανείς την εκκλησία της Παναγίας Καταπολιανής χτισμένη στο χώρο ναού του Απόλλωνα και φυσικά, τα ερείπια

της Αρχαίας Μινώας με τμήματα του τείχους, του σταδίου, του γυμνασίου και του ναού του Διονύσου.

Από τα πιο όμορφα χωριά είναι η **Αρκεσίνη**, στο νότιο τμήμα του νησιού. Είναι χτισμένη κοντά στην αρχαία ομώνυμη πόλη και έχει διατηρήσει στην αρχιτεκτονική της ένα παραδοσιακό ύφος που φαίνεται τόσο στα σπίτια, όσο και στα στενά δρομάκια.

ΝΑΞΟΣ

Το μεγαλύτερο νησί των Κυκλάδων με 15.000 κατοίκους, εύφορες κοιλάδες, ελιές και οπωροφόρα δέντρα, αμπέλια και κτηνοτροφία που κάνουν το νησί σχεδόν αυτάρκη σε προϊόντα. Κατοικείται από αρχαιοτάτων χρόνων και έχει πλούσια ιστορία. Σύμφωνα με τη μυθολογία εδώ συνάντησε ο Διόνυσος την Αριάδνη, όταν την εγκατέλειψε ο Θησέας και την έκανε γυναίκα του. Υπάρχει και η παραλλαγή, ότι από εδώ πήδηξε η Αριάδνη στη θάλασσα και πνίγηκε.

Η **Νάξος** ή **Χώρα** είναι η πρωτεύουσα του νησιού, αλλά και το λιμάνι. Η πόλη έχει στενά ανηφορικά δρομάκια, καμάρες, παλιά πέτρινα σπίτια και πολλά αξιοθέατα. Φθάνοντας κανείς στο νησί σίγουρα θα εντυπωσιαστεί από την «Πορτάρα» που καλωσορίζει τους επισκέπτες. Πρόκειται για την είσοδο του ναού του Απόλλωνα που άρχισε να χτίζεται στο νησάκι Παλάτια τον 6^ο αι. π.Χ., αλλά ποτέ δεν τελείωσε.

Η γοητευτικότερη περιοχή της Χώρας είναι το **Κάστρο** χτισμένο στην κορυφή του λόφου. Περνώντας κανείς την «Τρανή Πόρτα» αιχμαλωτίζεται από το θέαμα του πύργου με τις πολεμίστρες που βρίσκονται στην αρχική τους θέση, των σπιτιών που κάποια χρονολογούνται στο 14^ο και 15^ο αι. και έχουν στις προσόψεις τους εντοιχισμένα βενετσιάνικο οικόσημα. Στο κάστρο βρίσκεται ακόμα η βενετσιάνικη εκκλησία, το κτίριο των Ουρσουλίνων, η μητρόπολη των Ρωμαιοκαθολικών και το Αρχαιολογικό Μουσείο που στεγάζεται στην παλιά Εμπορική Σχολή των Ιησουϊτών, με πολύ αξιόλογα ευρήματα.

Λέγεται πως στη Χώρα υπάρχουν 45 εκκλησίες ορθόδοξες και καθολικές. Η παλαιότερη είναι η Παναγία η Βλαχερνιώτισσα, αξιόλογη είναι η Μητρόπολη χτισμένη στην αρχαία αγορά, ενώ η πιο γραφική είναι της Παναγιάς της Μυρτιδιώτισσας.

Η **Αγία Άννα** και ο **Άγιος Προκόπιος** είναι δυο οικισμοί γνωστοί για την πεντακάθαρη θάλασσα και τη χρυσή αμμουδιά τους. Τα στοιχεία αυτά σε συνδυασμό με πολλές τουριστικές εγκαταστάσεις που υπάρχουν, ταξινομούν τις περιοχές στις πέντε καλύτερες παράλιες του νησιού.

Ο **Άγιος Αρσένιος** είναι ένα χωριό χτισμένο σε κοιλάδα στην περιοχή Λιβιάδι και αποτελείται από δυο οικισμούς. Περιτριγυρίζεται από πολλά δέντρα και πολλά ξωκλήσια. Τα κυριότερα είναι το μοναστήρι του Ιωάννη του Προδρόμου και οι εκκλησίες του Αγίου Νικολάου και του Αγίου Αρσενίου.

Ο **Απείραθος** θεωρείται από τα πιο όμορφα χωριά των Κυκλάδων. Είναι χτισμένο στους πρόποδες του βουνού Φανάρι –σύμφωνα με την παράδοση από Κρητικούς και γι' αυτό η διάλεκτος, τα έθιμα και οι παραδόσεις θυμίζουν τα ορεινά χωριά της Κρήτης. Διατηρείται μέχρι σήμερα, σχεδόν ανέπαφη, η μορφή του από την περίοδο της Ενετοκρατίας με τα μαρμάρινα καλντερίμια, τις καμάρες και τους βενετσιάνικους πύργους, όπως οι πύργοι του Σομαρίμπα και Σφόρτσα-Καστρί. Οι κάτοικοι διατηρούν επίσης, τα ιδιότυπα ήθη και έθιμα τους, τη δική τους διάλεκτο, αλλά και την παράδοση στην υφαντική και χειροτεχνία. Λειτουργούν Αρχαιολογικό, Γεωλογικό, Λαογραφικό, αλλά και μουσείο Φυσικής Ιστορίας με σημαντικά εκθέματα. Εκκλησίες υπάρχουν και εδώ πολλές και αξιόλογες, όπως της Παναγίας της Απειραθιώτισσας και το ξωκλήσι της Παναγιάς της Φαναριώτισσας, στην κορυφή του βουνού. Η Απείραθος είναι η πατρίδα του αγωνιστή της Εθν. Αντίστασης Μανώλη Γλέζου.

Ακολουθώντας τον παραλιακό δρόμο φθάνει κανείς σ' ένα από τα ωραιότερα παραθαλάσσια χωριά, αυτό του **Απόλλωνα**. Είναι γνωστό εκτός από την όμορφη παραλία του, για το περίφημο κολοσσιαίο άγαλμα του κούρου με ύψος 11 μ. το οποίο δεν ολοκληρώθηκε ποτέ. Χρονολογείται στις αρχές του 6^{ου} αι. π.Χ. και βρίσκεται ξαπλωμένο στο έδαφος, από το οποίο δεν αποκολλήθηκε ποτέ.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν ακόμα τα ερείπια του κάστρου γνωστό ως το «Κάστρο του Καλόγερου», τα παλαιά λατομεία μαρμάρου, καθώς και ο πύργος και το μοναστήρι της Παναγίας στο μισοεγκατελειμένο χωριουδάκι της Αγιάς.

Οι **Εγγαρές** είναι χτισμένες σε ένα καταπράσινο περιβάλλον με πολλά δέντρα, περιβόλια, αλλά και τρεχούμενα νερά. Σ' ένα από τα αρχοντικά του οικισμού έμεινε για ένα διάστημα ο πεζογράφος και ποιητής Ν. Καζαντζάκης. Αξιοθέατα της περιοχής αποτελούν τα ερείπια Μυκηναϊκών τάφων, το αρχαίο Δήλιο, καθώς και τα μοναστήρια της Υψηλής, των Ταξιαρχών, της Γέννησης, της «Χίλιας Βρύσης» και της Παναγίας της Φανερωμένης.

Οι **Μέλανες** είναι και αυτοί χτισμένοι σε κοιλάδα με πολλά τρεχούμενα νερά που κινούσαν τους νερόμυλους που λειτουργούσαν παλιότερα. Εδώ μπορεί να επισκεφθεί κανείς τους πύργους του Βενετού άρχοντα Σανούδου, του Μαυρογένη, του Ντε-Μαρί και του Φραγκόπουλου. Αυτό όμως που κερδίζει τις εντυπώσεις είναι το μισοτελειωμένο άγαλμα του Κούρου κοντά στο χωριό **Κινίδαρος**, το πιο γλειζέδικο χωριό του νησιού.

Η πιο εύφορη περιοχή της Νάξου υπήρξε από την αρχαιότητα η **Τραγαία**. Ανάμεσα στις ελιές και τα εσπεριδοειδή ξεπροβάλλουν διάφορα μικρά χωριά στα οποία μπορεί κανείς να επισκεφθεί τους πύργους στο Χαλκειό και τους Ακάδημους, το σχυρό στο Απάνω Κάστρο και τις αξιόλογες εκκλησίες που υπάρχουν από τον 6^ο και 11^ο αι., όπως της Παναγίας της Πρωτόθρονης.

Το χωριό **Τρίποδες** ή **Βίβλος**, πήρε το όνομα του από έναν αρχαίο τρίποδα που βρέθηκε εκεί. Είναι χτισμένο σε πεδινή περιοχή, ενώ στο λόφο που υπάρχει

είναι χτισμένος ο βενετσιάνικος πύργος του 'Οσκελου. Αξίζει να επισκεφθεί κανείς τις εκκλησίες της Παναγίας της Τριποδιώτισσας και της Σταυροπηγής.

Ένας άλλος αξιόλογος οικισμός είναι αυτός της **Φιλότης**, ο μεγαλύτερος της Νάξου, που είναι χτισμένος στη πλαγιά του βουνού Ζας, το ψηλότερο των Κυκλάδων. Στον οικισμό παρατηρείται αυξημένη τουριστική κίνηση. Το ενδιαφέρον των επισκεπτών συγκεντρώνουν ο πύργος του Λαρίτζι –κατοικείται μέχρι σήμερα -, το σπήλαιο του Ζα αφιερωμένο στο Δία με σπάνια σταλαγμιτικά συμπλέγματα, ο πύργος του Χειμάρρου –ένα επιβλητικό οχυρό – και μια από τις πιο εντυπωσιακές εκκλησίες, αυτή της Παναγίας της Φιλότισσας.

ΝΟΤΙΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ

Μακρόστενο νησάκι με άγονο τοπίο στο οποίο οι πελώριοι βράχοι εναλλάσσονται με τις αμμουδερές παραλίες. Αριθμεί γύρω στους 550 κατοίκους. Το όνομά της προέρχεται από το γιο του Μίνωα, τον Φολέγανδρο.

Λιμάνι του νησιού είναι το γραφικό **Καραβοστάσι** με τους λίγους κατοίκους και τα κατάλευκα σπίτια.

Πάνω από το λιμάνι είναι η **Χώρα** που αποτελείται από δυο οικισμούς. Στον παλιό οικισμό που βρίσκεται κοντά στο κάστρο, οι κατοικίες είναι χτισμένες στην άκρη βράχου σε ύψος 150 μ. από τη θάλασσα και ενωμένες έτσι ώστε να δημιουργούν έναν οχυρωματικό περίβολο. Η θέση αυτή έκανε τα σπίτια απρόσιτα για τους πειρατές. Ο νεότερος οικισμός απλωμένος έξω από το κάστρο, είναι εξίσου γραφικός με τα ξύλινα μπαλκόνια και τα στενά δρομάκια. Το κάστρο χτίστηκε το 1212 και είναι αδύνατο να παραλείψει κανείς να επισκεφθεί έστω και μια από τις 73 εκκλησίες και μοναστήρια που υπάρχουν. Η ωραιότερη είναι η εκκλησία της Παναγίας χτισμένη το 19^ο αι. Λίγο βορειότερα της χώρας συναντάμε τη Χρυσοσπηλιά, σπήλαιο με σταλακτίτες στο οποίο βρέθηκαν όστρακα και ανθρώπινα οστά. Πιθανολογείται ότι υπήρξε τόπος λατρείας, όμως δεν έχει εξερευνηθεί πολύ.

Ο δεύτερος μεγαλύτερος οικισμός του νησιού είναι η **Άνω Μεριά**, χωρισμένη σε μικρές αγροτικές εγκαταστάσεις, συνοικισμούς. Εδώ υπάρχει και Λαογραφικό μουσείο μοναδικό στο είδος του, που αναπαριστά την καθημερινή, αγροτική ζωή των ανθρώπων του νησιού.

ΣΙΚΙΝΟΣ

Ένα ήσυχο νησάκι με 260 μόνιμους κατοίκους που έχει διατηρήσει τη παραδοσιακή αρχιτεκτονική του.

Παραθεριστικός οικισμός και λιμάνι της Σικίνου είναι η **Άνω Πρόνοια** ή **Αλοπρόνοια** και από εδώ ξεκινά ο μοναδικός δρόμος του νησιού που οδηγεί στη **Χώρα** ή αλλιώς **Κάστρο**. Εδώ είναι το κέντρο ζωής όλου του νησιού με πολλά αρχοντικά και ανεμόμυλους στο ψηλότερο σημείο της Χώρας. Μπορεί να επισκεφθεί κανείς την εκκλησία της Παντάνασσας, που χτίστηκε το 1787, καθώς και το μοναστήρι της Ζωοδόχου Πηγής που βρίσκεται στην άκρη ενός βράχου και δίνει από μακριά την εντύπωση απόρθητου κάστρου. Το μοναστήρι εγκαταλείφθηκε το 1834.

Η **Επισκοπή** και το **Παλιόκαστρο** είναι πιο μικροί οικισμοί. Στο μεν πρώτο συναντάμε πολλά δείγματα κατοίκησης του νησιού από αρχαιότερους χρόνους, ενώ ο δεύτερος προσφέρει μοναδική θέα στο πέλαγος και την Ίο.

ΙΟΣ

Κατεξοχήν ορεινό νησί, με πολλούς κολπίσκους, χρυσές αμμουδιές και καθαρά νερά, αριθμεί γύρω στους 2.000 μόνιμους κατοίκους. Ίος ή Νιος, όπως την αποκαλούν οι ντόπιοι, συγκεντρώνει ολοένα και μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών.

Κυριότερος οικισμός του νησιού είναι η **Χώρα**, χτισμένη στη θέση της αρχαίας πόλης, αποτελεί τυπικό κυκλαδοχώρι αν και ο οικοδομικός οργανισμός των τελευταίων χρόνων αλλοίωσε την αρχική φυσιογνωμία της. Από τα πιο όμορφα στοιχεία της Χώρας είναι τα ερείπια του μεσαιωνικού κάστρου – χτισμένο το 1937 από το Μάρκο Κρίστο -, οι γραφικοί ανεμόμυλοι –13 στο σύνολο -, καθώς και οι εκκλησίες της Αγίας Αικατερίνης και της Παναγίας της Γκρεμνιώτισσας χτισμένη σε απόκρημνο βράχο.

Λειτουργεί Αρχαιολογικό μουσείο, αλλά και μουσείο Μοντέρνας Τέχνης που περιλαμβάνει τη συλλογή του Ζαν Μαρι Ντρο.

Στα βόρεια του νησιού, στη θέση **Πλακωτό**, συναντάμε ερείπια ελληνιστικού πύργου που οι ντόπιοι, λόγω χρώματος της πέτρας, ονομάζουν και Ψαρόπυργο. Στο Πλακωτό κατά τον Ηρόδοτο έχει ταφεί και ο Όμηρος. Σύμφωνα με τον Πανσανία το νησί θεωρείται πατρίδα της Κλυμένης, μητέρας του ποιητή και για αυτό τάφηκε κι αυτός εδώ.

Άλλα αξιοθέατα της Ίου είναι στους οικισμούς **Ψαθή** και **Άγιο Θεοδότη**, αντίστοιχα τα ερείπια αρχαίου ναού, πύργος ελληνιστικής εποχής και ερείπια αρχαίου υδραγωγείου.

Ανάμεσα στους δύο αυτούς οικισμούς υπάρχει το **Παλιόκαστρο** με τα ερείπια μεσαιωνικού κάστρου χτισμένο το 15^ο αι. ,που χρησίμευε ως παρατηρητήριο τη περίοδο των πειρατικών επιθέσεων.

Λιμάνι του νησιού είναι ο **Όρμος** ή **Γιαλός**, όπως το αποκαλούν οι ντόπιοι, το οποίο έχει πια σχεδόν ενωθεί με τη Χώρα.

Όσον αφορά το **Μυλοπότα** και το **Μαγγανάρι**, αυτοί οι οικισμοί είναι πολυσύχναστοι απλά και μόνο λόγω των έξοχων αμμουδερών παραλιών τους.

ΑΝΑΦΗ

Είναι το νοτιοανατολικότερο νησί των Κυκλάδων και από μακριά φαντάζει σα βράχος ξεκομμένος στο πέλαγος. Σύμφωνα με τη μυθολογία αποτέλεσε καταφύγιο των Αργοναυτών όταν κινδύνεψαν από καταιγίδα.

Μοναδικός οικισμός του νησιού η **Ανάφη** ή **Χώρα**, χτισμένη αμφιθεατρικά με ξεχωριστή αρχιτεκτονική στην οποία επικρατούν οι θόλοι και οι καμπύλες. Ο μοναδικός δρόμος του νησιού συνδέει τη Χώρα με το γραφικό λιμανάκι του **Αγίου Νικολάου**. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ανασκαφικά ευρήματα της αρχαίας και κατόπιν ρωμαϊκής πόλης. Το μοναστήρι της Παναγιάς της Καλαμιώτισσας -18^{ου} αι. -, οι ανεμόμυλοι που προσφέρουν μια γραφική εικόνα και το Δρακοντόσπηλο, πλούσιο σε σταλακτικό διάκοσμο.

Οι παραλίες της Ανάφης είτε βραχώδεις και απότομες, είτε αμμουδερές, έχουν πεντακάθαρα νερά.

ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ

Από τα πιο ξακουστά νησιά των Κυκλάδων. Οι ντόπιοι την αποκαλούν και Θήρα. Ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα κυκλαδονήσια εξαιτίας των γεωλογικών αλλαγών που υπέστη πριν 3.500 χρόνια από την έκρηξη του ηφαιστείου, που είναι πλέον ανενεργό. Το νησί έχει περίπου 9.500 κατοίκους - από τα πιο πυκνοκατοικημένα - και είναι γνωστό για τα υπέροχα ηλιοβασιλέματά του.

Πρωτεύουσα της Σαντορίνης είναι τα **Φηρά**, χτισμένα στην κορυφή της δυτικής πλευράς του νησιού. Το τοπίο είναι ιδιαίτερα επιβλητικό με τους τεράστιους βράχους στολισμένους στην κορυφή τους με κατάλευκα σπιτάκια που εντυπωσιάζουν με την αρχιτεκτονική τους, τις καμάρες, αλλά και τους πολυδαίδαλους στενούς δρόμους. Για να φθάσει κανείς στα Φηρά θα πρέπει να ανέβει από το λιμάνι, τον **Αθήνιο**, είτε με λεωφορείο, είτε με τον παραδοσιακό τρόπο, με γαϊδούρι ή μουλάρι, μια ξεχωριστή εμπειρία. Το παλιό λιμάνι με τα σκαλιά έχει σχεδόν εγκαταλειφθεί και οι επισκέπτες κατεβαίνουν με το τελεφερίκ. Αξίζει να επισκεφθεί κανείς το Αρχαιολογικό μουσείο λόγω της συλλογής αγγείων του 6^{ου} και 7^{ου} αι. π.Χ., αναμεσά τους και τα γνωστά «Θηραϊκά Αγγεία». Επίσης αξίζει η θέα προς τις **Καμμένες**, τα δυο νησάκια που γεννήθηκαν από το ηφαίστειο. Θα δει κανείς τον κρατήρα, αλλά και το σημείο απ'όπου βγαίνει το θειάφι.

Το **Ακρωτήρι** είναι χωριό με σπουδαία αρχαιολογικά ευρήματα. Εδώ ανακαλύφθηκαν ερείπια μινωικής πόλης που έμεινε θαμμένη κάτω από την ηφαιστειακή τέφρα από την έκρηξη του 1.500 π.Χ. Οι ανασκαφές έφεραν στο φως διάφορα και τριώροφα σπίτια, εργαστήρια, σκεύη, εργαλεία και θαυμάσιες τοιχογραφίες που σήμερα εκτίθενται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Το **Εμπορείο** είναι άλλο ένα εντυπωσιακό χωριό της Σαντορίνης με όμορφη θέα. Στα μεσαιωνικά χρόνια το χωριό ήταν οχυρωμένο και έτσι εξηγείται το γεγονός πως τα δρομάκια είναι τόσο στενά, ώστε δύσκολα να διασταυρώνονται δυο άνθρωποι.

Το **Ημεροβίγλι** έχει κηρυχθεί διατηρητέος οικισμός. Γεμάτο πλακόστρωτα δρομάκια, ταράτσες που βλέπουν στο ηφαίστειο και εκκλησίες σχεδόν σε κάθε

γωνιά. Θεωρείται το ησυχαστήριο του νησιού. Αξίζει να επισκεφθεί κανείς το μοναστήρι του Αγίου Νικολάου που ιδρύθηκε το 1674, την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, καθώς και το Βενετσιάνικο Κάστρο χτισμένο το 1207.

Ωραία παραλία με μαύρη άμμο διαθέτει το **Καμάρι**, που έχει εξελιχθεί σε σύγχρονο τουριστικό κέντρο. Στο Καμάρι αξίζει να επισκεφθεί κανείς τη Βυζαντινή εκκλησία της Επισκοπής που χτίστηκε τον 11^ο αι., ενώ πολύ ενδιαφέρουσα θα ήταν και μια βόλτα από το οινοποιείο της εταιρείας που εδρεύει εδώ, όπου μπορεί κανείς να μάθει τα πάντα για την παραγωγή κρασιού, αλλά και να δοκιμάσει.

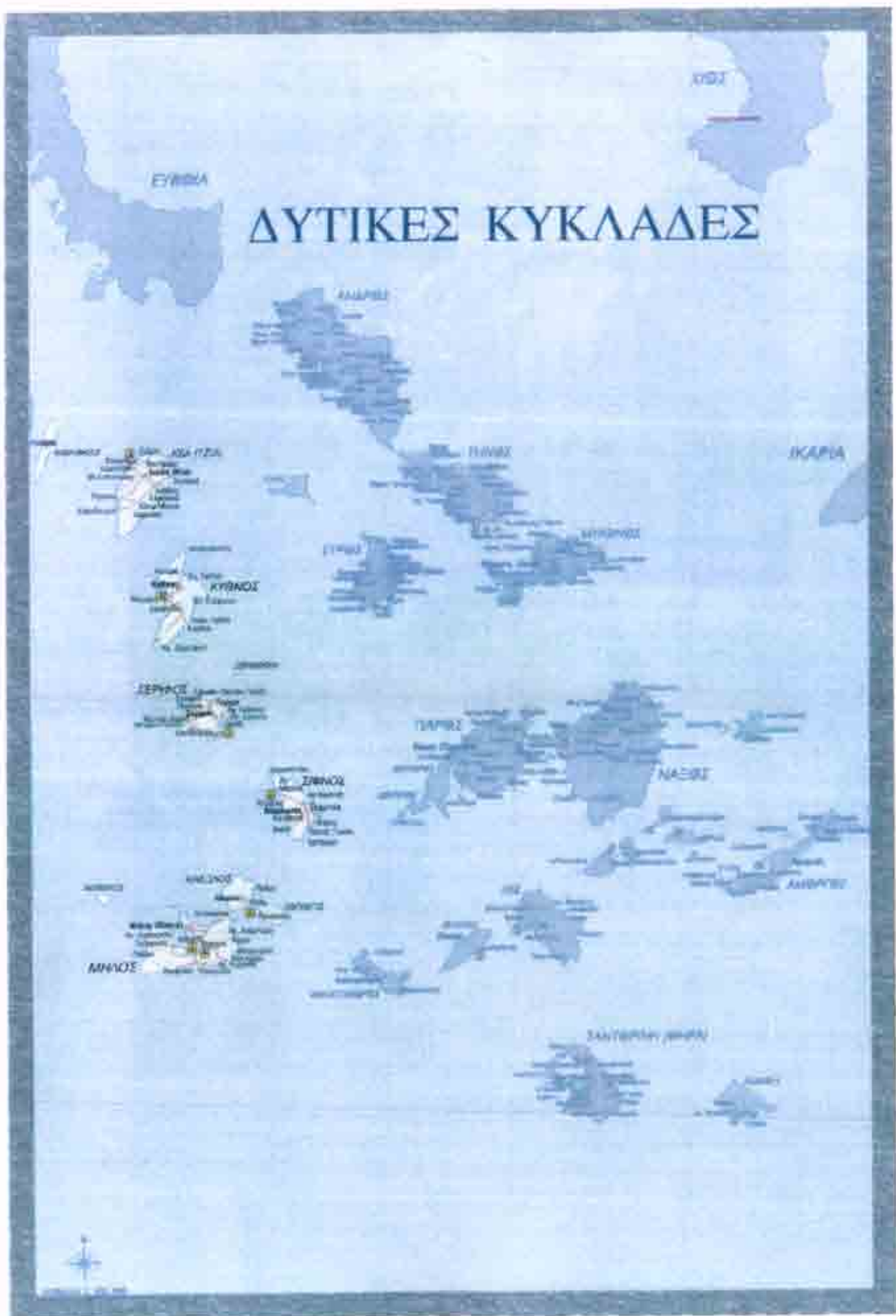
Ένα από τα πιο παραδοσιακά χωριά της Σαντορίνης είναι το **Μεγαλοχώρι**. Διατηρεί μέχρι σήμερα την αρχική του μορφή με τα καλντερίμια, τα άσπρα εκκλησάκια και τα στενά δρομάκια. Εδώ υπάρχει άλλο ένα γνωστό οινοποιείο που μπορεί να επισκεφθεί κανείς και να παρακολουθήσει προγράμματα γευσιγνωσίας.

Η **Οία** θεωρείται από τα πιο κοσμοπολίτικα παραθεριστικά κέντρα. Η θέα των μικρών σπιτιών λαξευμένων στα βράχια, άλλοτε λευκά και άλλοτε γαλάζια, προσφέρουν μοναδική εικόνα. Η όμορφη θέα προς το πέλαγος συγκεντρώνει ακόμα μεγαλύτερο αριθμό τουριστών για να δουν το ηλιοβασίλεμα. Εκτός αυτού όμως μπορεί επίσης να δει κανείς το κάστρο στην άκρη του οικισμού, τους διάσπαρτους ανεμόμυλους, αλλά και το Ναυτικό μουσείο.

Ο άλλος κοσμοπολίτικος οικισμός του νησιού είναι η **Περίσσα**, γνωστή για την απέραντη μαύρη αμμουδιά της και τα σκούρα νερά της. Η Περίσσα όμως έχει και αρχαιολογικό ενδιαφέρον αφού λίγο πιο κάτω είναι η αρχαία Θήρα, όπου σώζονται πολλά ενδιαφέροντα ερείπια της αρχαίας πόλης όπως η αγορά, ο ναός, το θέατρο. Στην είσοδο του αρχαιολογικού χώρου βρίσκεται η εκκλησία του Αγίου Στέφανου χτισμένη τον 5^ο αι. και της Παναγίας της Κατεφιανής, χτισμένη μέσα σε βράχο.

Άλλοι σημαντικοί οικισμοί της Σαντορίνης είναι οι **Μεσαριά, Μονόλιθος, Πόργος και Φοινικιά**.

Η ηφαιστειακή δραστηριότητα δημιούργησε πολλά νησάκια γύρω από τη Σαντορίνη. Η **Θηρασιά** που βρίσκεται απέναντι από την Οία, είναι το μεγαλύτερο αλλά και το μόνο που κατοικείται από αυτά τα νησάκια. Ιδιαίτερα γραφικό είναι το χωριό με τα λευκά μικρά σπιτάκια, στο οποίο καταλήγουν 250 σκαλοπάτια από το λιμάνι. Το νησί έχει ελάχιστες παραλίες και λιγοστά ενοικιαζόμενα δωμάτια.

ΔΥΤΙΚΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

ΚΕΑ

Γνωστή και ως Τζια, έχει αρκετά διαφοροποιημένο χαρακτήρα από τα υπόλοιπα νησιά των Κυκλάδων και κυρίως στην κατασκευή των σπιτιών. Στη Τζια συναντά κανείς πάνω από 200 εκκλησίες, όπως η Αγία Άννα και η Παναγιά η Καστριανή που είναι και η προστάτιδα του νησιού. Χτίστηκε στα μέσα του 18^{ου} αι. μετά την ανεύρεση εικόνας της Παναγίας. Ένα περίεργο έθιμο λέγεται ότι επικρατούσε στο νησί κατά την αρχαιότητα. Όσοι υπερέβαιναν το 70^ο έτος αυτοκτονούσαν πίνοντας κώνειο. Σύμφωνα με την παράδοση αυτό άρχισε όταν κάποτε, κατά τη διάρκεια πολιορκίας του νησιού από τους Αθηναίους, οι γέροντες αυτοκτόνησαν θέλοντας να εξοικονομήσουν τρόφιμα για τους νεότερους.

Όσον αφορά τους οικισμούς, το **Βουρκάρι** είναι μια μικρή πόλη κοντά στην οποία κατά τη διάρκεια ανασκαφών το 1960-1962, ανακαλύφθηκαν ερείπια ναών και σπιτιών, καθώς και ένα μικρό ασημένιο λιοντάρι.

Η κυριότερη πόλη είναι η **Χώρα**, στην οποία υπάρχουν ερείπια της παλιάς πόλης Ιουλίδας. Το κάστρο χτίστηκε το 1210 από τον Dominico Micheli, σήμερα όμως πολλές από τις πέτρες του έχουν χρησιμοποιηθεί στην οικοδόμηση σύγχρονων σπιτιών. Λίγο έξω από τη Χώρα μπορεί κανείς να θαυμάσει ίσως το σημαντικότερο μνημείο της Κέας, το σκαλισμένο σε σχιστολιθικό βράχο «Λιοντάρι της Κέας» του 6^{ου} αι. π.Χ.

Ο **Όρμος Πόισσες** είναι τοποθεσία όπου μπορεί κανείς να επισκεφθεί την ωραία παραλία και τα ερείπια της αρχαίας πόλης Πόισσας, που σημαίνει "γεμάτη πράσινο", προφανώς γιατί υπήρξε καταπράσινη κοιλάδα. Ο τόπος είναι γεμάτος μνημεία και αρχαία.

Στα ανατολικά του νησιού είναι η πόλη γνωστή με το όνομα **Πόλες** χτισμένη δίπλα στα λείψανα της Καρθαίας. Η **Καρθαία** υπήρξε η σημαντικότερη πόλη του νησιού στην αρχαιότητα με ναούς κατασκευασμένους από Παριανό μάρμαρο και γλυπτά αφιερωμένα στο θεό Απόλλωνα.

Απέναντι από τη Κέα και κοντά στο Λαύριο, υπάρχει ένα νησάκι μακρύ και στενό, η λεγόμενη **Μακρόνησος**, γνωστό στη νεότερη Ελληνική ιστορία ως τόπος εξορίας. Σήμερα το νησί είναι ακατοίκητο και δέχεται μόνο εκδρομείς.

ΚΙΜΩΛΟΣ

Μικρό νησί κομμένη λες από το σώμα της Μήλου. Το νησί ήταν γνωστό για το εμπόριο κιμωλίας, που χρησιμοποιούνταν για την κατασκευή πορσελάνης. Αριθμεί περίπου 750 κατοίκους.

Πρωτεύουσα του νησιού η **Χώρα** που αναπτύχθηκε γύρω από το άλλοτε ισχυρό βενετσιάνικο κάστρο, ερείπια του οποίου ακουμπάνε στις σύγχρονες κατοικίες ή τις συμπληρώνουν. Σήμερα σώζονται ακόμα οι τρεις πόρτες του κάστρου, που άλλοτε έκλειναν ερμητικά για να αφήσουν έξω τους πειρατές. Το νησί έχει πολλές εκκλησίες χτισμένες στα μέσα του 17^{ου} αι., όπως του Αγίου Νικολάου, του Αγίου Γεωργίου, ενώ η Ευαγγελίστρια είναι από τις παλαιότερες, χτισμένη το 1608. Βορειότερα του κάστρου μπορεί κανείς να επισκεφθεί τη σπηλιά της Κονσολίνας, ονομάστηκε έτσι από τη γυναίκα του γάλλου προξένου που βρήκε καταφύγιο εδώ. Συνεχίζοντας πιο βόρεια, υπάρχει το σπήλαιο της Βρωμολίμνης, είναι το μεγαλύτερο από μια σειρά λαξευμένων σπηλαίων στο βράχο και αποτελείται από το εξωτερικό σπήλαιο και ένα δεύτερο εσωτερικό. Το εσωτερικό είναι δύσκολο να το δει κανείς γιατί είναι συνήθως κατεκλυσμένο από νερό. Γι' αυτό το λόγο είναι και ανεξερεύνητο.

Η **Ψάθη** είναι το λιμάνι του νησιού. Βρίσκεται σε μικρή απόσταση από τη Χώρα και γι' αυτό οι ντόπιοι τη θεωρούν προέκταση της.

Απέναντι από την Κίμωλο υπάρχει ένα νησάκι ο **Άγιος Ανδρέας** ή **Δασκαλιό**, το οποίο χωρίζεται από τη στεριά με ένα στενό πορθμό. Στον πυθμένα του πορθμού μπορεί κανείς να δει ερείπια από τα σπίτια και τους τάφους της αρχαίας πόλης που βυθίστηκε ύστερα από μεγάλο σεισμό τους πρώτους Μεταχριστιανικούς χρόνους.

ΚΥΘΝΟΣ

Πρόκειται για ένα από τα χαρακτηριστικά κυκλαδονήσια που αριθμεί 1.700 κατοίκους. Σύμφωνα με πρόσφατα ευρήματα εδώ ανακαλύφθηκαν τα αρχαιότερα δείγματα παρουσίας στις Κυκλάδες.

Πρωτεύουσα του νησιού είναι η **Χώρα** ή αλλιώς **Μεσαριά** στην οποία δεσπόζουν τα μικρά, δίπατα, ασβεστωμένα σπίτια. Εδώ μπορεί να επισκεφθεί κανείς κάποιες από τις πολυάριθμες εκκλησίες και μοναστήρια του νησιού, όπως είναι η εκκλησία του Αγίου Σάββα χτισμένη το 17^ο αι. και αυτή της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος. Οι εκκλησίες αυτές επί Φραγκοκρατίας λειτουργούσαν και ως ορθόδοξες – το δεξί τμήμα – και ως καθολικές – το ανατολικό τμήμα. Λίγο έξω από τη Χώρα λειτουργεί το Αιολικό Πάρκο με ανεμόμυλους για εκμετάλλευση της αιολικής ενέργειας και παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος.

Η **Δρυοπίδα** είναι κεφαλοχώρι και η παλιά πρωτεύουσα του νησιού. Πήρε την ονομασία της από τους πρώτους κατοίκους του νησιού, τους Δρυόπες.

Κοντά στο χωριό, στη θέση «Φιρές» βρίσκεται το σπήλαιο Καταφύκι ένα από τα μεγαλύτερα της Ελλάδας που μένει όμως αναξιοποίητο. Στη Δρυοπίδα συναντά κανείς και αναπαλαιωμένους ανεμόμυλους.

Λιμάνι του νησιού είναι ο **Μέριχας**, ο οποίος πέρα από την έντονη ζωή έχει να επιδείξει και πολλά αξιοθέατα, όπως το Βρυόκαστρο. Μιλάμε για την αρχαία πόλη με τα ερείπια παλιών τάφων, ναών και φυσικά του κάστρου. Υπάρχουν ακόμα σπήλαια που χρησίμευαν ως υδραγωγείο. Λίγο έξω από το Μέριχα συναντά κανείς και την εκκλησία της Παναγίας της Φλαμπουριανής.

Η Κύθνος είναι ιδιαίτερα γνωστή για τις ιαματικές της πηγές από τα αρχαία χρόνια. Αυτές βρίσκονται σ' ένα γραφικό χωριό τα **Λουτρά**. Εδώ υπήρχε το κάστρο του Κατακέφαλου που χτίστηκε το 1650, τώρα όμως υπάρχουν μόνο ερείπια.

Τέλος σημαντικός οικισμός είναι αυτός της **Παναγίας της Κανάλας**, που περιβάλλεται από το μοναδικό πευκοδάσος του νησιού. Εδώ βρίσκεται και η εκκλησία της Παναγίας που είναι η προστάτιδα των Κυθνίων και η θαυματουργή της εικόνα, που θεωρείται έργο του αποστόλου Λουκά.

ΜΗΛΟΣ

Βρίσκεται στο νοτιότερο σημείο των δυτικών Κυκλάδων. Αριθμεί περίπου 4.000 κατοίκους. Διαφέρει από τα υπόλοιπα νησιά τόσο στη μορφολογία, όσο και στη σύσταση του υπεδάφους της. Ο πολιτισμός της θεωρείται εφάμιλλος με τον Κρητικό και καλύπτει τουλάχιστον 5.000 χρόνια. Η φήμη της απλώθηκε σ'όλο τον κόσμο χάρη στο αριστουργηματικό άγαλμα της Αφροδίτης που βρέθηκε θαμμένο στη γη της το 19ο αι. και σήμερα βρίσκεται στο μουσείο του Λούβρου.

Πρωτεύουσα του νησιού είναι η **Πλάκα** με έντονη κυκλαδική αρχιτεκτονική. Στην κορυφή του λόφου μπορεί κανείς να περιηγηθεί στα ερείπια του παλιού κάστρου και να απολαύσει την υπέροχη θέα. Το κάστρο χτίστηκε από βενετούς άρχοντες το 13^ο αι.. Μέσα στο κάστρο βρίσκεται η εκκλησία της Παναγίας της Σχοινιώτισσας, καθώς και η εκκλησία της Παναγίας της Θαλασσίτρας, επίσης χτισμένη το 13^ο αι.. Αξίζει μια επίσκεψη στο αρχαιολογικό μουσείο για να θαυμάσει κανείς το αντίγραφο του περίφημου αγάλματος της Αφροδίτης, εκτός των άλλων εκθεμάτων.

Κοντά στην Πλάκα βρίσκεται το χωριό **Τρυπητή** με το αξιολογότερο μνημείο του νησιού, τις κατακόμβες, από τα σπουδαιότερα ευρήματα των πρώτων χριστιανικών χρόνων.

Μέρος εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς αποτελεί το **Σαρακίνικο**, 6 χλμ. από τη Χώρα, με κάτασπρους λείους βράχους, σπηλιές και μικρή αμμουδιά.

Ο **Αδάμαντας** είναι το φυσικό λιμάνι της Μήλου, χτισμένο από Κρητικούς. Απλώνεται σε μεγάλη έκταση, σε αντίθεση με τα άλλα λιμάνια των δυτικών Κυκλάδων, ενώ θεωρείται και από τα ασφαλέστερα. Η παραλία σφύζει από

ζωή. Αξίζει να επισκεφθεί κανείς την εκκλησία της Αγίας Τριάδας, τη σημαντικότερη της Μήλου. Είναι χτισμένη το 17^ο αι. , με σπάνιες εικόνες, σπάνιο αρχιτεκτονικό ρυθμό και μια αυλή με όμορφο μωσαϊκό δάπεδο, έργο ντόπιου καλλιτέχνη.

Στη Β.Α. άκρη του νησιού βρίσκεται το σύγχρονο θέρετρο **Απολλώνια** ή **Πολλώνια**. Εδώ υπάρχει και το σημαντικό κέντρο μινωικής εποχής, η **Φυλακωπή**. Πρόκειται για τρεις διαδοχικές εγκαταστάσεις, τρεις διαφορετικές πόλεις που χτίστηκαν διαδοχικά. Δίπλα στον αρχαιολογικό χώρο της Φυλακωπής υπάρχει η σπηλιά του «Παπαφράγκα », είναι τρία συνεχόμενα σπήλαια μοναδικά σε πρωτοτυπία και εικόνα, ενώ η επίσκεψη τους γίνεται μόνο με βάρκα.

Άλλοι οικισμοί είναι ο **Εμπορείος**, θεωρείται το ησυχαστήριο της Μήλου και η **Ζεφυρία** είναι η μεσαιωνική πρωτεύουσα του νησιού, στην οποία σώζονται μόνο ερείπια που θυμίζουν το παρελθόν της. Αξίζει να επισκεφθεί κανείς την εκκλησία της Παναγίας της Πορτιανής, χτισμένη το 1889, από τις παλιότερες εκκλησίες του νησιού και παλιά μητρόπολη.

Στη Ν.Δ. ακτή του νησιού βρίσκεται το «κλέφτικο» και η «Συκιά» , πρόκειται για πελώριους ογκόλιθους με ασύμμετρα σχήματα που ξεφυτρώνουν μέσα από τα νερά. Αποτελούν ένα από τα πιο εντυπωσιακά τοπία της Μεσογείου, αποκαλούμενα επίσης και «θαλασσινά Μετέωρα».

Άλλα αξιόλογα μέρη και τοπία της Μήλου είναι το ψαροχώρι **Κλήμα**, στο οποίο υπάρχουν τα ερείπια θεάτρου του 3^{ου} αι. , ενώ εδώ ανακαλύφθηκε το 1820, από ένα γεωργό το περίφημο άγαλμα της Αφροδίτης. Στο **Παλιοχώρι** και στον **Προβατά**, υπάρχουν ιαματικά λουτρά κατάλληλα για γυναικολογικές παθήσεις και αρθριτικά. Το τουριστικό ενδιαφέρον προκαλεί και η **Χιβαδόλιμη**, μικρή λίμνη που σχηματίζεται πίσω από την παραλία και πήρε το όνομά της από τις άπειρες αχιβάδες που υπάρχουν στο βυθό της.

Γύρω από τη Μήλο υπάρχουν και άλλα μικρότερα νησιά όπως η **Αντίμηλος**, που χαρακτηρίζεται εθνικός δρυμός λόγω της ύπαρξης ενός σπάνιου είδους αίγαγρου. Υπάρχουν ακόμη τα **Γλαρονήσια**, η **Αρκούδα** και η βραχονησίδα **Παξιμάδι**. Όλα αυτά τα νησάκια μπορεί κανείς να τα επισκεφθεί με καικάκια που φεύγουν από τη Μήλο.

ΣΕΡΙΦΟΣ

Βρισκόταν υπό Ενετική κυριαρχία μέχρι και στις αρχές του 1800 και γι' αυτό είναι έκδηλη η επιρροή σε πολλά από τα αρχοντικά που υπάρχουν στο νησί.

Λιμάνι της Σερίφου είναι το **Λιβιάδι**. Βρίσκεται περί τα 5 χλμ. έξω από τη Χώρα. Το λιμάνι όπως είναι φυσικό έχει έντονη ζωή, πολλά ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια, εστιατόρια και μπαρ. Για να φθάσει κάποιος στη Χώρα μπορεί είτε με λεωφορείο, είτε με αυτοκίνητο, αλλά ακόμα και από το

καλντερίμι που υπάρχει. Στη Χώρα η μετακίνηση γίνεται ακόμα με γαιδουράκια.

Ο **Κουταλάς** είναι χωριό προστατευμένο από τους αέρηδες, με όμορφες παραλίες και ακτές. Εδώ βρισκόταν το παλιό ορυχείο και το σπήλαιο του Κύκλωπα με σταλακτίτες και σταλαγμίτες.

Σε αντίθεση με τον Κουταλά, η **Συκαμιά** βρίσκεται στα νοτιότερα του νησιού και είναι ευάλωτο στους αέρηδες, ιδιαίτερα στα τέλη Αυγούστου όπου παρατηρούνται τα μελτέμια. Η περίοδος αυτή είναι ιδανική για τους λάτρεις του windsurf.

Κοντά στο χωριό **Γαλανή** μπορεί κανείς να επισκεφθεί το μοναστήρι των Ταξιαρχών. Χτισμένο στις αρχές του 17^{ου} αι. επέδειξε πλούτο και γι' αυτό λεηλατήθηκε πολλές φορές από πειρατές. Διαθέτει 60 κελιά στα οποία, κατόπιν συνεννοήσεως, οι προσκυνητές μπορούν να φιλοξενηθούν.

ΣΙΦΝΟΣ

Έχει μόνιμο πληθυσμό 2.000 κατοίκους. Πρωτεύουσα του νησιού είναι η **Απολλωνία**, που πήρε το όνομά της από το θεό Απόλλωνα. Στο νησί υπάρχουν 365 εκκλησιάκια που χρονολογούνται μεταξύ 8^{ου} και 16^{ου} αι., από αυτά ξεχωρίζουν η εκκλησία της Παναγίας της Ουρανοφόρας και το μοναστήρι του Χρυσοστόμου, που ιδρύθηκε το 1550.

Οι **Καμάρες** είναι το λιμάνι της Σίφνου, στο οποίο παρατηρείται αυξημένη τουριστική κίνηση. Εδώ λειτουργούν και εργαστήρια κεραμικής.

Άλλος μεγάλος οικισμός είναι το χωριό **Εξάμπελα**, η γενέτειρα του ποιητή Αριστομένη Προβελέγκιου (1850-1936) και του μάγιστρα Νίκου Τσελεμεντέ. Το σπίτι του ποιητή βρίσκεται λίγο έξω από το χωριό, αλλά αποτελεί πόλο έλξης για αρκετούς τουρίστες.

Ο **Φάρος** είναι ένα μικρό γραφικό ψαροχώρι στο οποίο υπάρχουν τρεις πανέμορφες παραλίες η Φασολού, η Γλυφό και ο Φάρος.

Στη **Χρυσοπηγή** θα βρει κανείς την ωραιότερη θέα για τα άλλα νησιά των Κυκλάδων. Η θέα της αυγουστιάτικης Πανσελήνου αποτελεί μοναδικό θέαμα. Το μοναστήρι της Παναγίας της Χρυσοπηγής, που είναι και η προστάτιδα του νησιού, χτίστηκε το 1650 στα θεμέλια παλιότερης εκκλησίας. Οι εικόνες που τη διακοσμούν βρέθηκαν σε ένα καράβι που βούλιαξε μια νύχτα με κακοκαιρία. Η Παναγιά η Χρυσοπηγή συνέδεσε το όνομά της με πολλούς μύθους και παραδόσεις.

Στον **Πλατύ Γιαλό** συναντούμε τη μεγαλύτερη παραλία του νησιού. Υπάρχουν επίσης πολλά μαγαζιά με είδη κεραμικής που κατασκευάζουν οι ντόπιοι.

Το **Κάστρο** υπήρξε η πρωτεύουσα του νησιού μέχρι το 1836. Είναι χτισμένο στις άκρες του λόφου της ανατολικής πλευράς του νησιού, όπου υπάρχουν και τα ερείπια του παλιού βενετσιάνικου κάστρου.

Υπάρχουν και άλλοι πολλοί αξιόλογοι οικισμοί στη Σίφνο, όπως είναι το Βαθύ, η Χερρόνησος και ο Αρτεμώνας.

(ΜΙΚΡΕΣ) ΑΝΑΤΟΛΙΚΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

ΔΟΝΟΥΣΑ

Είναι το ανατολικότερο νησάκι και αριθμεί γύρω στους 130 κατοίκους. Έχει τέσσερις οικισμούς τη Δονούσα, που είναι και το λιμάνι, τη **Μερσίνη**, τη **Μεσαριά** και τη **Καλοταρίτισσα**. Αξιοθέατα του νησιού είναι τα ερείπια οικισμού γεωμετρικής εποχής, η σπηλιά του Τοίχου με σταλακτίτες και η λεγόμενη Φωκοσπηλιά, όπου άλλοτε κατοικούσαν φώκιες.

ΗΡΑΚΛΕΙΑ

Είναι το δυτικότερο νησάκι και αριθμεί περίπου 120 κατοίκους. Οι οικισμοί του νησιού είναι το λιμάνι, ο **Άγιος Γεώργιος** και η **Παναγιά**, που ενώνονται με το μοναδικό δρόμο του νησιού. Αξίζει να επισκεφθεί κανείς το νησάκι **Βενετικό**, που βρίσκεται μπροστά από την παραλία που υπάρχει μεταξύ των δυο οικισμών, καθώς και το σπήλαιο του Αι-Γιάννη με ωραίο σταλακτικό διάκοσμο.

ΣΧΟΙΝΟΥΣΑ

Άλλο ένα νησάκι των Κυκλάδων με έκταση μόλις 9 τ.χλμ. και 120 κατοίκους. Ο κύριος οικισμός του νησιού είναι η **Χώρα** ή **Παναγιά**, ενώ υπάρχουν και άλλοι δυο μικρότεροι στη βόρεια πλευρά, η **Μερσίνη** και η **Μεσαριά**, που είναι και το λιμάνι. Αξιοθέατο της Σχοινούσας αποτελεί η εκκλησία της Παναγιάς της Ακάθης, αφιερωμένη στα Εισόδια της Θεοτόκου και τα ερείπια οχυρωμένης μεσαιωνικής εγκατάστασης.

ΚΟΥΦΟΝΗΣΙΑ

Πρόκειται για τρία μικρά νησάκια.

-Πάνω Κουφονήσι : Ο οικισμός του νησιού είναι χτισμένος στη Ν.Α. πλευρά και έχει 280 κατοίκους. Είναι γεμάτο μικρούς κολπίσκους με πεντακάθαρα νερά. Στην περιοχή **Επάνω Μύλος** βρέθηκαν σημαντικά ευρήματα κυκλαδικού πολιτισμού, ενώ στο βόρειο κάβο του νησιού υπάρχουν και οι θαλάσσιες Σπηλιές που αξίζει να τις επισκεφθεί κάποιος.

-Κάτω Κουφονήσι : Το νησί αυτό είναι σχεδόν έρημο. Κατοικείται μόνο κατά τους θερινούς μήνες.

-Κέρος : Τα μοναδικά κτίσματα του νησιού είναι το σπίτι ενός βοσκού, καθώς και τα μαντριά που διαθέτει. Το νησάκι είναι βραχώδες και αλίμενο. Μετά από ανασκαφές που έγιναν βγήκαν στο φως σπουδαία ευρήματα για το χώρο των Κυκλάδων, τα κυριότερα είναι δυο ειδώλια : ο αρπιστής και ο αυλητής, που εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

ΟΙ ΚΥΚΛΑΔΕΣ ΣΗΜΕΡΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η Ελλάδα είναι μια χώρα προικισμένη από τη γεωγραφική της θέση. Βρίσκεται στο νότιο άκρο της Βαλκανικής χερσονήσου και βρέχεται ανατολικά από το Αιγαίο Πέλαγος, δυτικά από την Αδριατική και νότια από το Λιβυκό Πέλαγος. Το κλίμα της είναι εύκρατο και έχει άριστο φυσικό φωτισμό.

Αυτά τα φυσικά της προσόντα, σε συνδυασμό με τη μεγάλη πολιτισμική και πολιτιστική της κληρονομιά που είναι έκδηλη και διάσπαρτη σε όλο τον Ελλαδικό χώρο, την τοποθετούν στους πρώτους τόπους προτίμησης ενός σεβαστού, για τα μέτρα του, τουριστικού πλήθους από το εξωτερικό.

Βέβαια, τα φυσικά κάλλη και τα μνημεία της Ελλάδας μπορεί να είναι τα βασικά στοιχεία που προσελκύουν τον τουρισμό, δεν αρκούν όμως μόνο αυτά για να τον διατηρήσουν και να τον βελτιώσουν. Άλλα στοιχεία που προσελκύουν τους τουρίστες είναι η φήμη της Ελλάδας για το φιλόξενο πνεύμα των κατοίκων της, αλλά και η έντονη νυχτερινή ζωή που προσφέρει.

Η Ελλάδα από πολύ νωρίς αναγνωρίστηκε ως «επίγειος παράδεισος» διακοπών και ιδιαίτερα τα νησιά που συγκέντρωσαν το ενδιαφέρον και την προτίμηση ακόμα και του διεθνούς jet-set.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

Η αναγνώριση αυτή έδωσε μεγάλη ώθηση στην τουριστική ανάπτυξη. Σε σύντομο χρονικό διάστημα ξεπετάχτηκαν ξενοδοχειακές και λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις. Η άναρχη και μη ελεγχόμενη δημιουργία τέτοιων εγκαταστάσεων προκάλεσε και εξακολουθεί να προκαλεί, προβλήματα.

Σε πολλά νησιά παρατηρήθηκε αλλοίωση της κυκλαδίτικης τους φυσιογνωμίας, αν και πολλοί οικισμοί έχουν κριθεί παραδοσιακοί. Ιδιαίτερα παλιότερα συναντούσαμε πολύ συχνά το φαινόμενο να εργάζονται ή και να διευθύνουν τις τουριστικές επιχειρήσεις άτομα μη σχετικά με τον τουριστικό κλάδο ή ακόμα και αναλφάβητα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργούν κακή εντύπωση και να πλήττουν τη φήμη της Ελλάδας.

Η τουριστική ανάπτυξη δημιούργησε φυσιολογικά μια οικονομική άνθηση και έτσι, όπως συμβαίνει τις περισσότερες φορές, έκαναν την εμφάνιση τους κρούσματα αισχροκέρδειας. Εξίσου σύνηθες φαινόμενο υπήρξε και η μη τήρηση των προδιαγραφών που έχουν οριστεί από τον Ε.Ο.Τ. Αξίζει ακόμα να σημειωθεί ότι σε πολλά νησιά, ειδικά τα πιο απομακρυσμένα, η τουριστική υποδομή κρινόταν ελλιπής ή ακόμα και ανεπαρκής.

Με άλλα λόγια, τα βασικά προβλήματα για τη σωστή ανάπτυξη του Ελληνικού τουρισμού ήταν και είναι, ευελπιστούμε σε μικρότερο βαθμό, το αίσθημα της φιλοξενίας στη σωστή του βάση και η σωστή γενικευμένη τουριστική συνείδηση.

Η φιλοξενία δε πρέπει να ξεφεύγει από τα καλώς εννοούμενα όρια και να παίρνει τη μορφή της δουλικής συμπεριφοράς, αλλά ούτε και τη μορφή της εκμετάλλευσης και ασυνέπειας.

Η ύπαρξη γενικευμένης τουριστικής συνείδησης αποτελεί τη λύση για την επιδιωκόμενη ποιοτική και ποσοτική βελτίωση της τουριστικής δραστηριότητας.

Σήμερα τα παραπάνω φαινόμενα έχουν περιοριστεί ή ακόμα και εξαλειφθεί, μετά από συνεχείς προσπάθειες. Ο αριθμός των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων κρίνεται ικανοποιητικός, η πλειοψηφία των ατόμων που απασχολείται σ' αυτές, είναι γνώστες του αντικειμένου. Αυτό σημαίνει ότι γίνεται μια συνεχής προσπάθεια για την βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών, αλλά και την κάλυψη όσο το δυνατό περισσότερων τουριστικών αναγκών.

Καταλυτικό ρόλο έπαιξε και εξακολουθεί να παίζει, ο Ε.Ο.Τ. με τις διαφημιστικές του καμπάνιες στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό, αλλά και τα διάφορα προγράμματα ανάπτυξης δραστηριοτήτων του.

Δεν είναι τυχαίο ότι η έκθεση τουρισμού «ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ» κρίνεται ένα από τα κορυφαία γεγονότα στο διεθνή χώρο. Η έκθεση εγκαινιάστηκε το 1985 και συνεχίζει μέχρι σήμερα να πραγματοποιείται με ολοένα και περισσότερες συμμετοχές από άλλες χώρες. Το γεγονός καλύπτεται δημοσιογραφικά και τηλεοπτικά από διάφορα ξένα συνεργεία.

Οι Κυκλάδες έχουν μια καλή τουριστική υποδομή και μπορούν να αντεπεξέλθουν άνετα στον αυξανόμενο αριθμό επισκεπτών. Σε όλα τα νησιά υπάρχουν πολλά ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια, ενώ campings διαθέτουν τα περισσότερα. Συγκεκριμένα camping μπορεί να βρει κανείς στην Αμοργό, στην Άνδρο, στην Αντίπαρο, στην Ίο, στην Κέα και τη Μήλο, στη Μύκονο, τη Νάξο, την Πάρο, τη Σαντορίνη, τη Σέριφο, τη Σύρο, στην Τήνο και τη Φολέγανδρο.

Οι μικρές Ανατολικές Κυκλάδες είναι αυτές που αποτελούν εξαίρεση στη μέχρι τώρα πορεία και εξέλιξη της τουριστικής ανάπτυξης στο νομό Κυκλάδων. Παρόλο που τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση του ενδιαφέροντος γι' αυτούς τους προορισμούς, ιδιαίτερα από τον εγχώριο τουρισμό, δεν υπάρχει σημαντική πρόοδος.

Οι ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, τα ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα είναι λιγοστά, ενώ δεν υπάρχουν ούτε οργανωμένα campings. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αυξάνεται το φαινόμενο του ελεύθερου camping, το οποίο όπως είναι γνωστό απαγορεύεται και διώκεται ποινικά.

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

Βασικό ρόλο στον τουρισμό έχουν οι συγκοινωνίες και πιο συγκεκριμένα οι επιλογές στη χρήση των μέσων που υπάρχουν, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, το κόστος τους, η αμεσότητά τους και η ταχύτητά τους.

Σ' ότι αφορά τα συγκοινωνιακά μέσα που προτιμούν οι τουρίστες του εξωτερικού με προορισμό την Ελλάδα, η κατάσταση έχει ως εξής :

- Αεροπλάνο 83%
- Αυτοκίνητο 10%
- Καράβι 7%

Αν εξετάσουμε όμως τους τουρίστες του εσωτερικού, τα πράγματα αλλάζουν και εδώ την πρώτη θέση καταλαμβάνει το αυτοκίνητο.

Το πιο διαδεδομένο μέσο από και προς τις Κυκλάδες είναι το καράβι. Αυτό είναι λογικό, αφού τα καράβια έχουν πρόσβαση σ' όλα τα νησιά και το κόμιστρό τους είναι πιο οικονομικό.

Κατά τους θερινούς μήνες τα δρομολόγια προς τα νησιά των Κυκλάδων αυξάνονται μιας και αυξάνεται και η ζήτηση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να συναντούμε φαινόμενα πληρότητας των καραβιών έως και 100%, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις εκδίδονται και υπεράριθμα εισιτήρια. Υπεύθυνες γι' αυτό είναι οι ναυτιλιακές εταιρίες, που έτσι θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή των επιβατών. Επίσης σημειώνονται και πολλές καθυστερήσεις στις αναχωρήσεις των προκαθορισμένων δρομολογίων. Τα νησιά των Κυκλάδων συνδέονται μεταξύ τους, καθώς και με τα Δωδεκάνησα και την Κρήτη, με τα πλοία της γραμμής. Τα δρομολόγια αυτά είναι πιο αραιά το χειμώνα και τακτικότερα κατά τους θερινούς μήνες.

Στη Σύρο, τη Μύκονο και τη Σαντορίνη λειτουργούν λιμάνια εισόδου και εξόδου θαλαμηγών, καθώς επίσης τελωνεία, υπηρεσίες ελέγχου διαβατηρίων και υγειονομικές υπηρεσίες. Εκτός αυτών, στα νησιά Άνδρο, Τήνο, Πάρο, Νάξο, Ίο, Κέα, Κύθνο, Μήλο, Σίφνο και Σέριφο λειτουργούν σταθμοί ανεφοδιασμού θαλαμηγών, κυρίως σε καύσιμα και νερό.

Αεροδρόμια διαθέτουν μόνο η Μήλος, η Μύκονος, η Πάρος, η Σαντορίνη και η Σύρος. Παρατηρείται το ίδιο φαινόμενο με τα ακτοπολοικά δρομολόγια, με μόνη διαφορά ότι το καλοκαίρι υπάρχουν και πτήσεις charter που συνδέουν τις Κυκλάδες με το εξωτερικό.

ΑΦΙΞΕΙΣ - ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

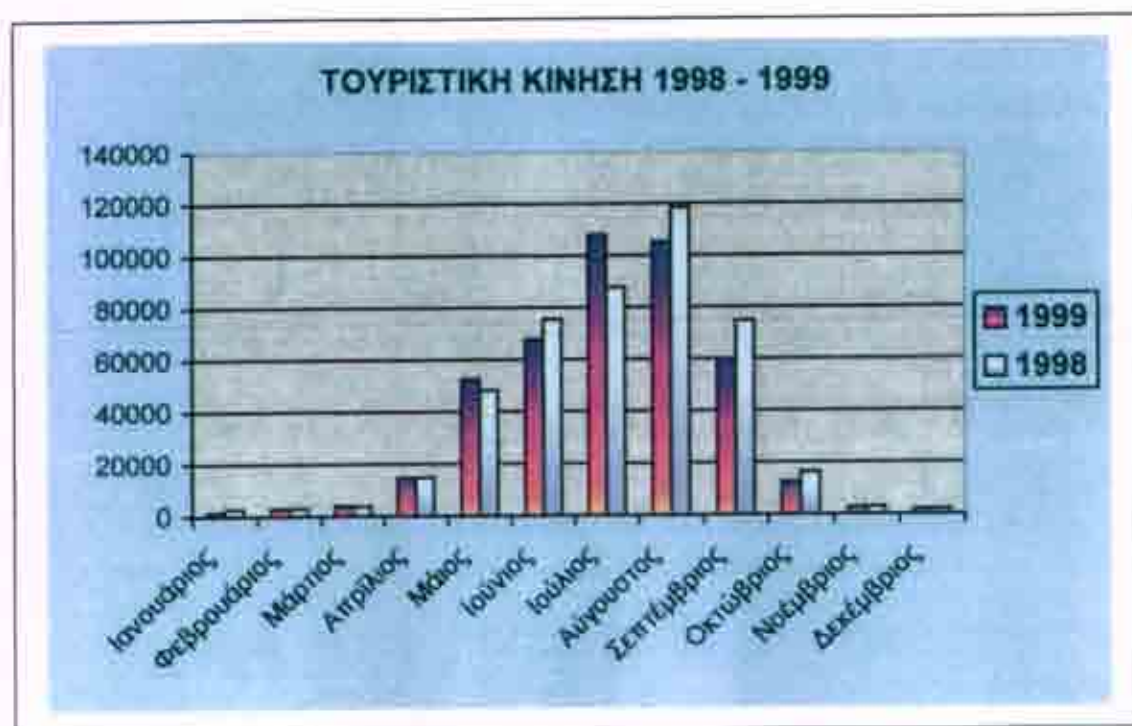
ΜΗΝΕΣ	1999	1998
Ιανουάριος	1.504	2.744
Φεβρουάριος	2.926	2.851
Μάρτιος	3.883	3.674
Απρίλιος	14.588	14.700
Μάιος	52.641	48.142
Ιούνιος	67.784	75.554
Ιούλιος	108.208	87.716
Αύγουστος	105.289	118.605
Σεπτέμβριος	59.727	74.708
Οκτώβριος	12.598	16.332
Νοέμβριος	2.836	3.081
Δεκέμβριος	1.868	1.942

(Πίνακας 1.1)

Όπως διαπιστώνεται από τα παραπάνω στατιστικά στοιχεία, οι μήνες που παρουσιάζεται η μεγαλύτερη τουριστική κίνηση στο νομό Κυκλάδων είναι ο Ιούνιος, ο Ιούλιος και ο Αύγουστος.

Οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν την περίοδο αυτή, προφανώς επηρεάζουν την τουριστική κίνηση, όπως και το γεγονός ότι συμπίπτουν με την περίοδο των σχολικών διακοπών.

Επίσης συγκρίνοντας τους δυο πίνακες προκύπτει μια μείωση της τουριστικής κίνησης το 1999, σε σχέση με το 1998.

Επικεντρώνοντας λοιπόν, στους μήνες Ιούνιο, Ιούλιο και Αύγουστο, ερευνούμε τις εθνικότητες των βασικών τουριστικών ρευμάτων που επισκέπτονται το νομό Κυκλάδων.

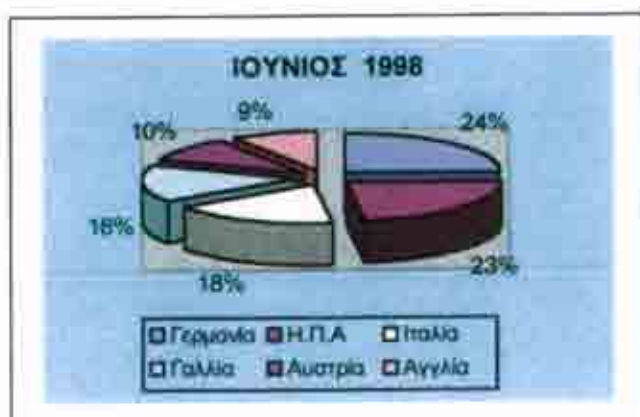
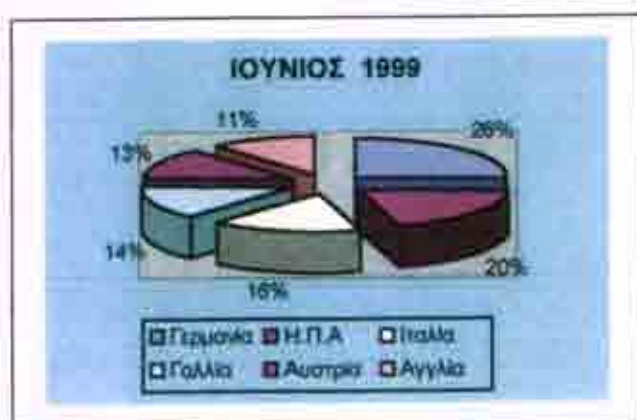
ΙΟΥΝΙΟΣ

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	1999	ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	1998
Γερμανία	6.551	Γερμανία	7.092
Η.Π.Α.	5.064	Η.Π.Α.	6.584
Ιταλία	4.066	Ιταλία	4.995
Γαλλία	3.666	Γαλλία	4.450
Αυστρία	3.298	Αυστρία	2.832
Αγγλία	2.809	Αγγλία	2.534

(Πίνακας 1.2)

Σύμφωνα με τον πίνακα αυτό, οι Γερμανοί, οι Αμερικανοί και οι Ιταλοί, είναι οι κύριοι επισκέπτες των Κυκλάδων για το μήνα Ιούνιο, ενώ η σειρά προτεραιότητας παραμένει η ίδια τόσο το 1998, όσο και το 1999.

Οι αφίξεις βέβαια, μειώνονται από τη μια χρονιά στην άλλη, με μόνη διαφορά τους Αυστριακούς που έχουν μια σημαντική αύξηση προσέλευσης.

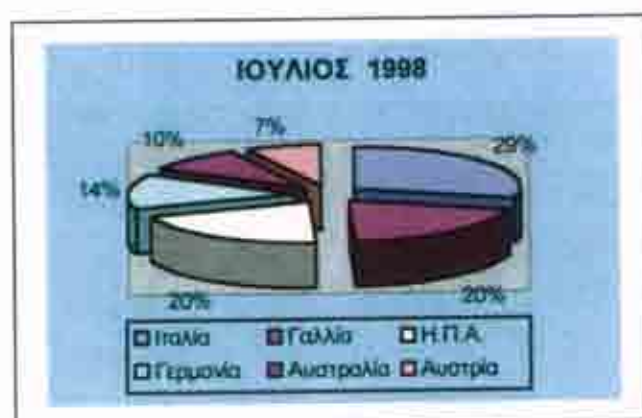
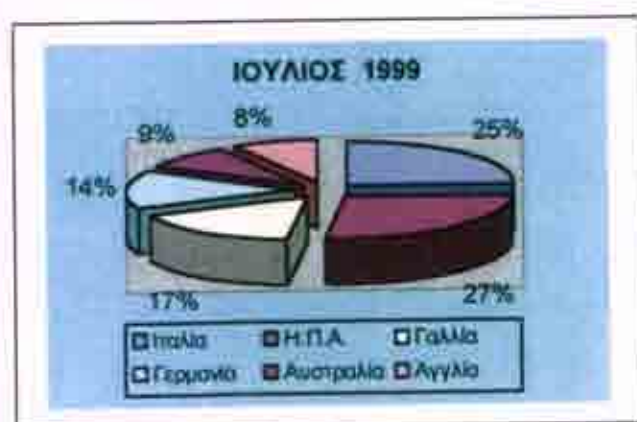
ΙΟΥΛΙΟΣ

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	1999	ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	1998
Ιταλία	8.139	Ιταλία	7.194
Η.Π.Α.	5.852	Γαλλία	5.041
Γαλλία	5.462	Η.Π.Α.	5.018
Γερμανία	4.663	Γερμανία	3.389
Αυστραλία	2.832	Αυστραλία	2.353
Αγγλία	2.552	Αυστρία	1.763

(Πίνακας 1.3)

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει καταρχάς, ότι το μήνα Ιούλιο παρατηρείται αύξηση της τουριστικής κίνησης και κυρίως, συγκρίνοντας τα δυο έτη.

Αυτό όμως που αλλάζει είναι η σύνθεση του τουριστικού ρεύματος. Έτσι ενώ οι Ιταλοί παραμένουν στην πρώτη θέση, το ποσοστό των Αμερικανών και Αγγλων αυξήθηκε έναντι των Γάλλων, που παρουσίασαν μείωση αφίξεων.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	1999	ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	1998
Ιταλία	14.689	Ιταλία	16.550
Γαλλία	6.915	Γαλλία	8.228
Γερμανία	4.841	Η.Π.Α.	6.355
Η.Π.Α.	3.816	Γερμανία	5.828
Αγγλία	2.173	Αγγλία	2.271
Αυστρία	2.103	Ισπανία	2.059

(Πίνακας 1.4)

Στον πίνακα αυτό για το μήνα Αύγουστο, παρατηρείται και πάλι μείωση των αφίξεων το 1999, σε σχέση με το 1998.

Το αξιοσημείωτο στην περίπτωση αυτή είναι η μεγάλη πτώση που παρατηρείται στο ποσοστό του τουριστικού κύματος που προέρχεται από τις Η.Π.Α. και το οποίο είναι σχεδόν το μισό σε σχέση με αυτό του 1998.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα παραπάνω στατιστικά δεδομένα μπορεί να είναι ενδεικτικά, αλλά βοηθούν στην άντληση πληροφοριών και μας οδηγούν στα ακόλουθα συμπεράσματα.

Η σύνθεση του τουριστικού ρεύματος μεταβάλλεται κάθε μήνα ανάλογα με την περίοδο έναρξης διακοπών σε κάθε χώρα.

Η Ελλάδα και ειδικότερα οι Κυκλάδες, αποτελούν πόλο έλξης για διάφορες εθνικότητες, με ποικίλες ψυχοσυνθέσεις και κουλτούρες.

Η τουριστική κίνηση τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει μια μικρή κάμψη και αυτό είναι κάτι που πρέπει να μας προβληματίζει.

Η μείωση του τουριστικού ρεύματος μπορεί να επηρεάζεται από εξωγενείς παράγοντες, όπως είναι ο ανταγωνισμός από γειτονικές χώρες ή η οικονομική ύφεση, εξίσου όμως επηρεάζεται και από εσωτερικούς παράγοντες. Τέτοιοι μπορεί να είναι οι λανθασμένοι χειρισμοί και αποφάσεις, τόσο του Δημόσιου, όσο και του Ιδιωτικού φορέα.

Όπως προαναφέραμε, υπάρχουν δείγματα βελτίωσης και ανάπτυξης του χώρου γενικότερα. Το μόνο που μένει είναι περισσότερη οργάνωση, επαγγελματισμός, υπευθυνότητα και δημιουργικότητα, ώστε να μπορέσουμε να αναπτύξουμε ποσοτικά και ποιοτικά τις τουριστικές δραστηριότητες της χώρας.

Δε θα πρέπει να ξεχνάμε ότι ο Τουρισμός μπορεί να συμβάλλει καταλυτικά στην ανάπτυξη της οικονομίας, στην αύξηση της απασχόλησης και να βοηθήσει κατ' επέκταση στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, όπως είναι η ανεργία.

ΜΕΡΟΣ II

ΔΗΛΟΣ

ΔΗΛΟΣ

Το ιερό του Απόλλωνα

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Το μικρό νησί της Δήλου διάλεξε ο λαμπερός θεός του φωτός, ο Φοίβος Απόλλων, για γενέθλιο τόπο του. Μια σωστή επιλογή, αφού πουθενά αλλού δεν θα συναντήσει κανείς αυτό το ουράνιο φως που απλώνεται πάνω στο γυμνό γρανιτένιο τοπίο του νησιού, την απόκοσμη γαλήνη που ξεχύνεται στους αιθέρες της Δήλου.

Η Δήλος δεν είναι τίποτα παραπάνω από ένα μακρόστενο κομμάτι γης, με πετρώματα χαρακτηριστικά για το κυκλαδικό χώρο από γνεύσιο, σχιστόλιθο και γρανίτη. Γύρω της αραδιασμένα τα νησιά των Κυκλάδων, μοιάζουν να ορίζουν τη περιφέρεια ενός θαυμαστού κύκλου που έχει κέντρο του το ιερό νησί.

Οι διαστάσεις του νησιού μικρές για το μέγεθος και την ιστορία που του επιφύλαξε η γέννηση του μυθικού θεού – μήκος περίπου 6 χιλιομέτρων και πλάτος γύρω στα 1300 μέτρα.

Περιορισμένα σε διαστάσεις είναι και τα αναγνωριστικά σημάδια της φυσιογνωμίας της. Χαμηλοί λόφοι με μικρές επίπεδες εκτάσεις, ο Ίνωπός, ο μοναδικός σταθερός χείμαρρος του νησιού που πηγάζει από το Ν.Α. του Κύνθου, του μοναδικού βουνού της Δήλου ύψους 112 μέτρων.

Οι ακτές του νησιού απότομες και κατακερματισμένες από το δυνατό αέρα και τη θάλασσα. Μικροί ορμίσκοι όπως οι Φούρνοι στα Ν-Ν.Δ., ο Σκαρδανάς στα ΒΔ και η Γούρνα στα Β.Α., που αποτελεί και το κοντινότερο λιμανάκι της αντικρινής Μυκόνου. Στη μέση της δυτικής ακτής βρίσκεται το αρχαίο ιερό λιμάνι, που προσφέρει προστασία χάρη στους δύο μικρούς βράχους ανάμεσα στη Δήλο και την Ρήνεια, το μικρό και το μεγάλο Ρεματιάρη.

Η μεγάλη Δήλος, η αρχαία Ρήνεια, εκτείνεται προς τα δυτικά της Δήλου, της μικρής, όπως αποκαλούν οι ντόπιοι τις δύο «Δήλες». Διπλή σε μέγεθος, με μεγαλύτερους και ασφαλέστερους όρμους και βέβαια περισσότερη καλλιεργήσιμη γη, η Ρήνεια αποτελεί ουσιαστικά το τόπο εγκατάστασης των σημερινών Δηλιανών.

Σπουδαία είναι επίσης και η γεωγραφική θέση της Δήλου, καθώς βρίσκεται στο κέντρο των Κυκλάδων και σε θαλάσσιο σταυροδρόμι προς την Ηπειρωτική Ελλάδα, τα νησιά Χίο, Σάμο, Ρόδο και τη Κρήτη. Λογικό και επόμενο η Δήλος από τους αρχαιότετους χρόνους να αναπτυχθεί σε σημαντικό εμπορικό λιμάνι και αργότερα να εξελιχθεί σε έναν από τους σημαντικότερους τόπους της Μεσογείου, ακριβώς λόγω της θέσης της, αλλά και λόγω της μυθολογίας του Ολύμπιου θεού.

Η ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ

Ο μύθος θέλει το νησί τόπο γέννησης του θεού Απόλλωνα, καρπός του Δία και της Τιτανίδας Λητώς. Η ζήλια όμως που ένιωσε η Ήρα με την ανακοίνωση αυτού του νέου, την οδήγησε στο κυνηγητό της Τιτανίδας με σκοπό να μη μπορεί να σταθεί κάπου και να φέρει στο κόσμο αυτό το παιδί. Μάταια η Λητώ περιπλανιόταν από τόπο σε τόπο ζητώντας βοήθεια. Νησιά και πόλεις αρνούσαν να τη δεχτούν τρέμοντας την εκδίκηση της απατημένης συζύγου του Δία αλλά και τη δύναμη του θεού που θα γεννιόταν – ικανή να καταστρέψει οποιοδήποτε τόπο.

Ένα κομμάτι βράχου που έπλεε στο πέλαγος ήταν το μόνο που κατάφερε τελικά να βρει, και μόνο αφού υποσχέθηκε στο ξερό αυτό τόπο πως θα πάψει να περιπλανιέται και πως το παιδί που θα γεννηθεί όχι μόνο δεν θα το καταστρέψει αλλά δεν θα τον εγκαταλείψει και ποτέ.

Όλες οι θεές είχαν συγκεντρωθεί σε αυτό το νησί για να βοηθήσουν τη Λητώ στη γέννα. Όμως η Ήρα, κρατώντας τη θεά του τοκετού Ειλειθυία ανημέρωτη, προκάλεσε τη ταλαιπωρία στη Λητώ που κράτησε 9 μερόνυχτα. Στο τέλος, οι υπόλοιπες θεές έταξαν στην Ειλειθυία ένα περιδέραιο για δώρο αν τη βοηθήσει. Έτσι η Λητώ κατάφερε να φέρει στο κόσμο το μικρό θεό του φωτός και της μουσικής Απόλλωνα, τη γέννηση του οποίου παρακολουθούσε από το Κύνθο ο πατέρας των θεών, Δίας.

Με τη γέννηση του Φοίβου «έλαμψε ολόχρυσο το νησί και οι αθάνατες θεές θαμπώθηκαν καθώς λουλούδιασε ο τόπος. Κύκνοι ξεχύθηκαν τραγουδώντας πάνω από τη μικρή τροχοειδή λίμνη» σύμφωνα με τον ομηρικό ύμνο στο θεό(8^{ος} αι. π.Χ.). Ενώ την ίδια στιγμή, τηρώντάς την υπόσχεση της η Λητώ, το νησί δέθηκε στο βυθό με αδαμάντινες αλυσίδες και μετονομάστηκε από Αστερία σε Δήλος – δηλαδή φανερή.

Τις πρώτες προσφορές ο μύθος αναφέρει πως έφεραν νέοι και νέες από τη χώρα των Υπερβορείων, η οποία βρισκόταν στο Βορρά, άγνωστη στους αρχαίους και θεωρείτο πως την κατοικούσαν ευσεβείς και σοφοί άνθρωποι. Ο μύθος θέλει τη χώρα αυτή να κατοικεί και ο ίδιος ο θεός κατά τη διάρκεια του χειμώνα.

Μικρή μνεία γίνεται για την Άρτεμη και για τη γέννησή της μια μέρα νωρίτερα από τον Απόλλωνα, στην Ορτυγία(22 Μαΐου – 7^η μέρα του Θαργηλίωνος), που βοηθά τη Λητώ με τη γέννηση του δίδυμου αδελφού της. Οι αρχαίοι τοποθετούσαν την Ορτυγία σε διάφορους τόπους, από την Μικρά Ασία ως τη Σικελία. Κατά τη δηλιανή όμως παράδοση – και σύμφωνα με τον Όμηρο – ήταν η Ρήνεια. Σε μεταγενέστερα έγγραφα αναφέρεται πως και η Άρτεμης γεννήθηκε στη Δήλο.

Οι ανασκαφές που έγιναν δείχνουν πως η λατρεία της Άρτεμης πάνω στη Δήλο, προηγήθηκε του Απόλλωνα, παίρνοντας τη θέση ή ακόμα και ταυτιζόμενη με αυτή της Γης. Σύμφωνα με άλλα πάλι γραπτά φαίνεται πως η λατρεία της Γης διαδέχθηκε τη Λητώ, θεά αρχαιότερη και παλιότερη σύζυγο

του Δία από την Ήρα, και οι Υπερβόρειες παρθένες, υποβιβάστηκαν σε ιέρειες της Άρτεμης. Αδιαμφισβήτητο γεγονός πάντως παραμένει πως ό,τι και να είχε προηγηθεί, ο απόλυτος κυρίαρχος του νησιού στο μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας του είναι ο Απόλλωνας.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Τα πρώτα ίχνη της Δήλου εμφανίζονται στα μέσα της 3^{ης} χιλιετηρίδας π.Χ. και ως πρώτους κατοίκους του νησιού, ο Θουκυδίδης αναφέρει τους Κάρες και του Λέλεγες, για την καταγωγή των οποίων δεν υπάρχει ασφαλή αρχαιολογική ένδειξη. Απομεινάρια από τις στρογγυλές κατοικίες τους βρέθηκαν ψηλά στο Κύθνο, δηλαδή στο ασφαλέστερο σημείο του νησιού, καθώς και νεκροί με σιδερένια όπλα που βρέθηκαν στους τάφους κατά τη κάθαρση.

Το 1580-1200 π.Χ. αντιπροσωπεύεται καλύτερα η Μυκηναϊκή εποχή. Χάρη στην ασφάλεια που προσέφερε ο κρητικός στόλος από τους πειρατές, η πόλη απλώθηκε στην εύφορη σχετικά πεδιάδα και γύρω από το κεντρικό λιμάνι αναπτύσσεται συνοικισμός με σημαντικά για την εποχή κτίρια.

Γύρω στα 1100 ο Μυκηναϊκός κόσμος παραχωρεί τη θέση του στους Ίωνες που σιγά σιγά εξαπλώνονται στα νησιά του Αιγαίου. Ο Ομηρικός ύμνος για τον Απόλλωνα, αλλά και η Οδύσσεια, αναφέρουν γύρω στο 700π.Χ. τη Δήλο ως ονομαστό ιερό κέντρο, όπου οι Ίωνες συγκεντρώνονται για να τιμήσουν το θεό του φωτός με θυσίες, χορούς και ύμνους. Όλες οι Ιωνικές πόλεις έστελναν κάθε χρόνο ιερές αντιπροσωπείες με χορούς νέων και παρθένων για να συνοδεύουν τα αφιερώματά τους. Το ίδιο αναφέρεται και σε γραπτά του Θουκυδίδα.

Έτσι η Δήλος άρχισε να αποκτά φήμη θρησκευτικού κέντρου και επακόλουθο αυτής της φήμης ήταν το ενδιαφέρον πολλών πόλεων για να αποκτήσουν τη πνευματική κυριαρχία του νησιού. Οι Νάξιοι είναι από τους πρώτους (τέλη 7^{ου} αι. π.Χ.) που δείχνουν ενδιαφέρον για το ιερό νησί προσφέροντας αφιερώματα, ενώ κοσμούν το ιερό του Απόλλωνα με σημαντικά οικοδομήματα για να ενισχύσουν την επιρροή τους. Τον 6^ο αι. π.Χ. εμφανίζεται και η Πάρος με αφιερώματα και σχεδόν παράλληλα με το τύραννο της Σάμου Πολυκράτη, που γύρω στα 530 π.Χ. αφιερώνει στον Απόλλωνα τη γειτονική Ρήνεια δένοντάς την στο νησί της Δήλου με μια εντυπωσιακή αλυσίδα, σύμφωνα με το μύθο.

Με την υποδούλωση των Ιώνων από τους Πέρσες, οι Αθηναίοι είναι αυτοί που βρίσκουν την ευκαιρία να διεκδικήσουν τη κυριότητα του νησιού, προσφεύγοντας μάλιστα σε παλιούς μυθικούς δεσμούς με τη Δήλο. Σύμφωνα με αυτούς στο ζωστήρα της Αττικής είχε λύσει η Λητώ τη ζώνη της για να γεννήσει τον Απόλλωνα, ενώ ο Θησέας, επιστρέφοντας νικητής από τη Κρήτη, χόρευε με τους συντρόφους του γύρω από το Κεράτινο βωμό τον Γερανό, χορό που συνδέθηκε με την ιστορία του νησιού. Ο ίδιος θέσπισε αγώνες προς τιμήν του θεού με έπαθλο το κλαδί ενός φοίνικα και άφησε ως αφιέρωμα άγαλμα της

Αφροδίτης που είχε φέρει από τη Κρήτη μαζί της η Αριάδνη. Σύμφωνα με άλλους μύθους ο Ερυσίχθων, μυθικός βασιλιάς της Αθήνας, ήταν ο πρώτος Θεωρός-Προσκυνητής στη Δήλο, όπου έκτισε και ναό και αφιέρωσε άγαλμα του Απόλλωνα.

Το ενδιαφέρον των Αθηναίων για το νησί ξεκινούσε από το στόχο τους να εξαπλωθούν και να εδραιωθούν ναυτικά στο Αιγαίο, σχέδια που προσπαθούσαν να εφαρμόσουν από τους χρόνους του Σόλωνα. Πρώτος λοιπόν ο τύραννος Πεισίστρατος ξεκινά την ανέγερση αρχαϊκού ναού και σύμφωνα με παλιό χρησμό, οργανώνει τη πρώτη κάθαρση στο τμήμα του νησιού που ήταν ορατό από το Ιερό (540π.Χ.), καθώς ο θεός του φωτός μισεί το θάνατο και οι νεκροί αποτελούν μiasma για το ναό του. Για τον ίδιο λόγο είχε κάνει και παλιότερα κάθαρση στη Δήλο και ο κρητικός Επιμενίδης.

Με τη πτώση του Πεισίστρατου και τους Περσικούς πολέμους, η Δήλος έφυγε από τα χέρια των Αθηναίων, ενώ παράλληλα υποβαθμίστηκαν και οι μεγάλες γιορτές που πραγματοποιούνταν στο νησί καθώς οι Ίωνες της Μ. Ασίας είχαν υποδουλωθεί με αποτέλεσμα η Ιωνική αμφικτιονία στη Δήλο να διαλυθεί.

Με τη λήξη των περσικών πολέμων και τη νικηφόρα έκβασή τους για τους Έλληνες, έχουμε την ίδρυση της Δηλιακής Συμμαχίας (478π.Χ.). Έδρα της ορίζεται η Δήλος και ο ναός του θεού στεγάζει το θησαυρό των συμμάχων. Η συμφωνία της συμμαχίας επισφραγίζονται με τη ρίψη βαριών σιδερων στη θάλασσα, έως ότου αυτά ξανά βγουν στην επιφάνεια. Έτσι η Δήλος ξαναγίνεται κέντρο της ιωνικής αμφικτιονίας, αλλά με την άμεση επιρροή των Αθηναίων καθώς το ταμείο διαχειρίζονται αθηναίοι υπάλληλοι παρόλο που το νησί έχει τοπικούς άρχοντες, τους νεωκόρους.

Σκοπός αυτής της συμμαχίας ήταν αρχικά η προστασία των ελληνικών πόλεων από μελλοντικές επιθέσεις και κυρίως ο φόβος για τους Πέρσες που δεν είχαν βέβαια εγκαταλείψει τα επεκτατικά σχέδιά τους. Η αγάπη των Ελλήνων για την ελευθερία τους ήταν πολύ μεγάλη για να μείνουν με σταυρωμένα τα χέρια. Οι Αθηναίοι είχαν ακόμα περισσότερους λόγους να ενδιαφέρονται για αυτή τη συμμαχία, καθώς αντιλαμβάνονταν πως μια μελλοντική επίθεση των Περσών θα είχε τους ίδιους ως τελικό στόχο κι αυτό γιατί μετά το Θεμιστοκλή, η Αθήνα είχε αναδειχτεί σε σημαντική θαλάσσια δύναμη που τους προκαλούσε.

Με τον καιρό η συμμαχία αρχίζει να παίρνει τη μορφή αθηναϊκής ηγεμονίας και το 456 π.Χ., τη διοίκηση του Ιερού αναλαμβάνουν οι Αμφικτίονες, ενώ το συμμαχικό ταμείο μεταφέρεται στην Αθήνα για περισσότερη ασφάλεια. Με τα λεφτά αυτά οι Αθηναίοι δημιουργούν ναούς στην Ακρόπολη, ενισχύουν τον αθηναϊκό στόλο και δημιουργούν θέσεις εργασίας για τους Αθηναίους.

Κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου ξεσπά μεγάλος λοιμός στην Αθήνα που σύμφωνα με χρησμούς οφειλόταν στην οργή του Απόλλωνα. Τότε οι Αθηναίοι προχωρούν στη δεύτερη ριζική κάθαρση της Δήλου (426/5 π.Χ.). Όλοι οι τάφοι ανασκάπτονται, εκτός από λίγους που θεωρήθηκαν ιεροί, ενώ οστά και κτερίσματα μεταφέρονται στη Ρήγεια και συγκεντρώνονται σε

ένα μεγάλο ορθογώνιο τάφο, το γνωστό Βόθρο της Κάθαρσης. Ταυτόχρονα απαγορεύεται στο εξής κάθε ταφή στη Δήλο, αλλά και ο τοκετός, αφού και αυτός μολύνει το νησί. «Μήτε εναποθνήσκειν εν τη νήσω μήτε εντίκτειν, αλλ' ες την Ρήνειαν διακομίζεσθαι», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Θουκυδίδης. Στη περίπτωση αιφνίδιου θανάτου, ακολουθούσαν τελετές κάθαρσης.

Η απόφαση αυτή είχε τραγικά επακόλουθα για τους Δήλειους - εφόσον δε μπορούσαν να γεννιούνται και να θάβονται στο νησί, δεν είχαν το δικαίωμα να το θεωρούν και πατρίδα τους. Πράγμα το οποίο υποστήριζαν και οι Σπαρτιάτες, όταν κάποια στιγμή οι Δήλιοι ζήτησαν τη βοήθεια τους για να διώξουν τους Αθηναίους. Έτσι οι τελευταίοι δεν συναντούν καμία αντίσταση όταν αποφασίζουν να εξορίσουν όλο το ντόπιο πληθυσμό στο Αδραμύτιο της Μ.Ασίας (422π.Χ.) όπου θα εξολοθρευτούν από τους Πέρσες, με πρόσχημα την έλλειψη αγνότητας και την επόμενη ανικανότητά τους να υπηρετούν το θεό. Ελάχιστοι μόνο θα κατορθώσουν να σωθούν και να επιστρέψουν στο νησί μετά από χρησμό του μαντείου των Δελφών.

Μετά τη κάθαρση, μπορεί οι Δήλιοι να μην είχαν καλή τύχη, το νησί ωστόσο αρχίζει να ακμάζει ξανά. Η παλιά γιορτή ανανεώνεται και παράλληλα καθιερώνεται καινούρια, τα Δήλια, που γιορτάζονται κάθε πέντε χρόνια. Κτίζεται καινούριος μεγάλος ναός και οι Αθηναίοι στη γιορτή στέλνουν μεγαλοπρεπή θεωρία με ιερό πλοίο, αναστέλλουν τις θανατικές εκτελέσεις κατά τη διάρκεια των γιορτών, όπως γίνεται γνωστό από το φιλόσοφο Σωκράτη.

Στο τέλος του 4^{ου} αι. π.Χ. η ναυτική δύναμη της Αθήνας έχει ξεπέσει και η ηγεσία των ελληνικών πόλεων πέρασε στα χέρια των Μακεδόνων, με το Φίλιππο και τον Μ. Αλέξανδρο.

Με πρωτοβουλία του Αντίγονου και του γιου του Δημήτριου του Πολιορκητή, γίνεται ένα Κοινό Νησιωτών με θρησκευτικό κέντρο τη Δήλο, που κηρύσσεται ελεύθερη και ανεξάρτητη το 314 π.Χ. Κατά τη περίοδο της Δηλιακής Ανεξαρτησίας (314-166 π.Χ.) το νησί θα απολαύσει περισσότερη ελευθερία και η Δήλος ζει μια νέα άνθηση και ραγδαία οικονομική ανάπτυξη. Εικόνα αυτής της άνθησης εκτός των μνημείων, παρέχουν οι επιγραφές της Δήλου στις οποίες οι Ιεροποιοί, διαχειριστές της περιουσίας του Ιερού που διαδέχθηκαν τους Αθηναίους Αμφικτίονες, στο τέλος της εξουσίας τους κατέγραφαν τους λογαριασμούς του ιερού. Τέτοιες επιγραφές σώθηκαν λίγες και όχι πλήρεις αλλά είναι αρκετές για να δώσουν μια σαφή εικόνα της οικονομικής κατάστασης του νησιού.

Τυπικά λοιπόν η Δήλος θεωρούνταν ανεξάρτητη. Ουσιαστικά όμως υπαγόταν στη σφαίρα επιρροής των Πτολεμαίων, που ασκούσαν το γενικό έλεγχο. Μια από τις φροντίδες των Πτολεμαίων ήταν και οι καλές σχέσεις με τη πλούσια Ρόδο, με αποτέλεσμα τη παρεμπόδιση της οικονομικής ανάπτυξης της Δήλου. Μετά το 250 π.Χ. το κοινό των νησιωτών διαλύεται και το νησί περνά ξανά στα χέρια των Μακεδόνων, με τους οποίους αρχίζει να ενισχύεται περισσότερο το εμπορικό ύφος του νησιού παρά το θρησκευτικό, που τόσο είχε τονιστεί στους

προηγούμενους χρόνους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ανάπτυξη των τραπεζών, δημόσιων και ιδιωτικών. Από τα μέσα του 3^{ου} αι. π.Χ. το λιμάνι της Δήλου αρχίζει να χρησιμοποιείται ως διακομιστικός σταθμός σιτηρών και διάφορων άλλων εμπορευμάτων στη Μ.Ασία, Συρία, Αίγυπτο, ενώ σημαντικό θεωρείται και το εμπόριο δούλων που πραγματοποιούνταν στην αγορά των Κομπεταλιαστών:

Το νησί αρχίζει να αποκτά έτσι ένα πιο κοσμοπολίτικο ύφος καθώς Ρωμαίοι και Ιταλοί του Νότου, αλλά και Φοίνικες, Σύριοι, Παλαιστίνιοι εγκαθίστανται στο νησί και επηρεάζουν όχι μόνο την οικονομική ζωή της Δήλου αλλά και τη θρησκευτική. Νέες θρησκείες και νέοι θεοί κάνουν δειλά την εμφάνισή τους για να εξαπλωθούν πολύ γρήγορα. Τα σπίτια πληθαίνουν και όλο και περισσότεροι ξένοι φτάνουν στο νησί. Οι ντόπιοι κυρίαρχοι του ιερού προσπαθούν να έχουν φιλικές σχέσεις με όλους για την αρμονική συμβίωση τους.

Στις αρχές του 2^{ου} αι. π.Χ. αρχίζει να γίνεται εμφανής η επικράτηση των Ρωμαίων στο χώρο και το 168 π.Χ. νικούν και το τελευταίο αυτοκράτορα της Μακεδονίας, τον Περσέα. Με τη διάλυση της μακεδονικής κυριαρχίας, η Δήλος χάνει τους ιερούς της προστάτες και το 166 π.Χ. οι Αθηναίοι καταφέρνουν να τους παραχωρηθεί από τους Ρωμαίους, οι οποίοι την ανακηρύσσουν ελεύθερο λιμάνι για να χτυπήσουν την ακμάζουσα Ρόδο. Οι Δήλιοι εκδιώκονται οριστικά πλέον στην Αχαΐα, από όπου εξακολουθούν να διαμαρτύρονται κατά των Αθηναίων, μετά όμως χάνονται τα ίχνη τους. Ίσως κάποια στιγμή αργότερα να επέστρεψαν αλλά πλέον η Δήλος ήταν αποικία των Αθηναίων, κάτω πάντα από τον άμεσο έλεγχο της Ρώμης.

Το πληθυσμό της Δήλου αρχικά τον αποτελούσαν φτωχοί Αθηναίοι κληρούχοι και αστοί που εγκαθίστανται εκεί ως υπάλληλοι και έμποροι. Με το παλιό όμως θρησκευτικό χαρακτήρα του νησιού να ξεθωριάζει και τη θέση του να παίρνει η οικονομική επιτυχία, αλλάζει και η δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού. Στο β' μισό του 2^{ου} αι. π.Χ. και στην αρχή του 1^{ου} αι. π.Χ. πιθανολογείται πως ο πληθυσμός της Δήλου έφτανε τους 25000 κατοίκους. Οι Αθηναίοι διοικούν τυπικά με τους επιμελητές, ουσιαστικοί όμως άρχοντες του νησιού είναι πλέον οι Ρωμαίοι, ενώ το ξένο στοιχείο αρχίζει και κάνει πιο έντονη την εμφάνιση του με τους Αιγυπτίους, τους Εβραίους, τους Φοίνικες και άλλους τόσο στο θρησκευτικό τομέα, όσο και στον οικονομικό, καθώς πλέον υποσκελίζουν τους Αθηναίους στο εμπόριο.

Το τέλος αυτής της πραγματικά εντυπωσιακής ανάπτυξης ήταν δραματικό. Το 88 π.Χ. οι Ρωμαίοι βρίσκονται σε πόλεμο με το βασιλιά του Πόντου, Μιθριδάτη. Ο Μιθριδάτης, στη προσπάθειά του να νικήσει τους Ρωμαίους, αποφασίζει να χτυπήσει τη Δήλο, όπου ανθούσε η ρωμαϊκή αποικία. Η Δήλος, από αντίθεση στην Αθήνα, σύμμαχο του Μιθριδάτη, τάσσεται με το μέρος των Ρωμαίων. Συνέπεια αυτής της απόφασης ήταν η αιφνιδιαστική επίθεση του στόλου του Πέρση βασιλιά και η ολοκληρωτική καταστροφή και λεηλασία της πλούσιας πόλης. Οι ιστορικοί Άππιος και Πausανίας αναφέρουν πως οι νεκροί αυτής της επίθεσης έφτασαν τους 20.000.

Λίγα χρόνια αργότερα, το 69 π.Χ. οι πειρατές του Αθηνόδωρου, συμμάχου του Μιθριδάτη, κατέστρεψαν ό,τι είχε απομείνει και η Δήλος έπαψε να θεωρείται μια εμπορικό ιερό κέντρο των λαών της θάλασσας.

Οι Ρωμαίοι προσπαθώντας να διασώσουν ό,τι μπορούσαν και διαπιστώνοντας ότι η ιερότητα του νησιού δεν βοηθούσε πλέον στην προστασία του, αποφασίζουν να περιτειχίσουν το κυριότερο τμήμα του νησιού, δηλαδή το ιερό και τη συνοικία του θεάτρου. Έτσι ο Ρωμαίος στρατηγός Τριάριος επισκεύασε ό,τι μπορούσε, βάζοντας παράλληλα να κτιστεί βιαστικά ένα τείχος με κάθε είδους ετερόκλητα υλικά.

Με απόφαση της ρωμαϊκής συγκλήτου, αναγνωρίζεται η ιερότητα του νησιού και δίνονται προνόμια στους κατοίκους του, αλλά είναι μια αργά. Οι πλούσιοι, κοσμοπολίτικοι κάτοικοι, όσοι από αυτούς σώθηκαν, αναζητούν πιο ασφαλείς τόπους διαμονής και όσοι παραμένουν είναι άνθρωποι με περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες. Αυτό τουλάχιστον δείχνουν και οι ανασκαφές που έχουν φέρει στο φως τα μικρά μαγαζιά και τα φτωχά εργαστήρια που φαίνεται να εγκαταστάθηκαν στα εγκαταλελειμμένα πλούσια σπίτια.

Οι Αθηναίοι για ένα διάστημα εξακολουθούν τις προσπάθειες και στέλνουν κάθε χρόνο αντιπροσωπεία στη Δήλο για τη θυσία. Αλλά μετά από λίγο είναι μια φανερό πως η Δήλος δεν μπορεί πλέον να συναγωνιστεί τα άλλα λιμάνια της Ιταλίας και της Ανατολής που ακμάζουν. Έτσι και οι Αθηναίοι σταματούν μια να στέλνουν άρχοντα στο νησί αλλά διορίζουν ένα ισόβιο ιερέα του Απόλλωνα που όμως μένει στην Αθήνα. Απόπειρά τους να πουλήσουν(!) τη Δήλο, φαίνεται πως απέτυχε γιατί δεν βρέθηκαν αγοραστές.

Η μεταγενέστερη ιστορία του νησιού δε παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον. Γύρω στα τέλη του 3^{ου} αι. μ.Χ. σημειώνεται η ύπαρξη μιας μικρής χριστιανικής κοινότητας που αναφέρεται ως έδρα Επισκοπής. Στην επισκοπή της Δήλου υπάγονται και τα γύρω νησιά της Μυκόνου, Σύρου, Σέριφου, Κύθνου, Κέας και πιθανό είναι να είχαν γίνει πολλές παλαιοχριστιανικές βασιλικές χάρη στο πλούσιο μαρμάρινο υλικό. Ακόμα και μοναστήρι υποθέτουν ότι υπήρχε πάνω στο νησί.

Τίποτα όμως από όλα αυτά δεν μπορεί να δώσει στο νησί την προηγούμενη λαμπρότητά του. Τέτοια η ερημιά του νησιού που στο τέλος του 5^{ου} αι. μ.Χ. τα οδοιπορικά χαρακτηρίζουν τη Δήλο, άδηλο.

Τον 6^ο αι. μ.Χ. παύουν να σημειώνονται ίχνη ζωής στη Δήλο και τον 8^ο αι. μ.Χ. δεν αναφέρεται ούτε στο κατάλογο των νησιών που υπάγονται στην επισκοπή της Σύρου.

Το 727 μ.Χ. λεηλατείται από τον αυτοκράτορα Λέοντα τον Ίσαυρο, το 769 από τους Σλάβους, το 821 από τους Σαρακηνούς και ίσως και από Άραβες εισβολείς. Έτσι, περνά στην κυριαρχία της Ενετικής Δημοκρατίας που μη ξέροντας τι να κάνει το νησί, το χαρίζει σε κάποιον Μυκονιάτη φεουδάρχη. Το 1329 μ.Χ. οι Ιωαννίτες Ιππότες της Μάλτας εγκαθίστανται για λίγο, αλλά στους αιώνες της τουρκικής κατοχής η Δήλος αποτελεί το μόνιμο σταθμό πειρατών. Ο Άραβας γεωγράφος Edrisi στον 12^ο αιώνα αναφέρει το νησί με το όνομα

Ardilo, λέγοντας πως είναι έρημο και χωρίς κατοίκους. Από τον 17^ο αι. πυκνώνουν οι επισκέψεις ευρωπαίων περιηγητών που σχεδιάζουν τα ερείπια και δίνουν χρήσιμες πληροφορίες.

Παράλληλα αποτελεί το κυριότερο τόπο προμήθειας οικοδομικών υλικών και κατασκευής ασβέστη από το άφθονο μάρμαρο που βρίσκεται διάσπαρτο στο νησί. Επίσης οι χάλκινοι σύνδεσμοι των αρχαίων οικοδομών, ήταν πολύ χρήσιμοι ως μέταλλο που σπάνιζε στα μεσαιωνικά χρόνια.

Το 1873 αρχίζει η συστηματική ανασκαφή από τη Γαλλική αρχαιολογική σχολή των Αθηνών και στο διάστημα 1902-1914 ήρθε στο φως και ένα μεγάλο μέρος της αρχαίας πόλης. Όλα όσα βρέθηκαν αποτελούν μακριά ανάμνηση του μεγαλείου της Δήλου, ταυτόχρονα όμως αποτελούν και ατράνταχτες αποδείξεις του, ενώ δίνουν την ευκαιρία στον επισκέπτη να ζήσει έστω και για λίγο μοναδικές εμπειρίες μέσα στα ερείπια αυτής της ολοζώντανης αρχαίας πόλης, κερδίζοντας το θαυμασμό του αλλά και το σεβασμό του.

Το 1873 άρχισαν να γίνονται οι ανασκαφές στο νησί και το 1905 χτίστηκε η πρώτη αίθουσα του μουσείου. Το υπόλοιπο με τη σημερινή του μορφή, συνεχίστηκε μετά το 1945, οπότε και το ελληνικό κράτος στάθηκε ξανά στα πόδια του μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου.

Ήδη όμως από το 1905 η Δήλος είχε το δικό της προσωπικό τους εργατοφύλακες, ενώ οι ανασκαφές πραγματοποιούνταν από ντόπιους Μυκονιάτες. Στη Δήλο μόνιμοι κάτοικοι ήταν 24 οικογένειες χωριανών, οι οποίοι όμως μετά τη κήρυξη του χώρου ως αρχαιολογικό το 1922-1923, εκδιώχθηκαν.

Το τουρισμό του νησιού εκείνα τα χρόνια τον αποτελούσαν οι λεγόμενοι περιηγητές, άνθρωποι δηλαδή που έκαναν μετακινητικό τουρισμό και όχι διακοπές και που έλκονταν από πολιτιστικά ενδιαφέροντα ή συγκέντρωναν αφηγηματικό υλικό ή στοιχεία για επιστημονική παρατήρηση. Αυτούς τους περιηγητές, λογικά πρέπει να τους μετέφεραν στο νησί ή οι χωριανοί με τα καΐκια τους ή Μυκονιάτες ψαράδες.

Μέχρι και το 1986 επιτρεπόταν και η διανυκτέρευση στο νησί, καθώς αυτό διέθετε ξενώνα και κάμπινγκ. Ο μόνος περιορισμός που είχαν οι τουρίστες ήταν πως δεν μπορούσαν να κυκλοφορήσουν μετά τη δύση του ηλίου και πριν αυτός ανατείλει. Το 1986 απαγορεύτηκε η διανυκτέρευση μετά τη σχετική τροπολογία που κατατέθηκε στη Βουλή για όλους τους αρχαιολογικούς χώρους.

Μόλις το 1991 η Δήλος απέκτησε παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, το 1995 το υπηρεσιακό τηλέφωνο του Μουσείου και το 1998 δύο ακόμα καρτοτηλέφωνα για δημόσια χρήση.

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΔΗΛΟΥ

Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Δήλου είναι ένα από τα παλαιότερα μουσεία της χώρας μας. Το αρχικό κτίριο οικοδομήθηκε το 1904 και επεκτάθηκε το 1909, το 1931 και στη δεκαετία του 1970, ώστε σήμερα να καταλαμβάνει συνολική έκταση 2419 τετραγωνικά μέτρα. Σε αυτό φυλάσσονται ευρήματα από τις ανασκαφές της Δήλου, που περιλαμβάνουν (ολόκληρα ή τμήματα) περίπου 30.000 αγγεία, ειδώλια, μικροαντικείμενα, 8.000 γλυπτά και 3.000 επιγραφές.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συλλογή των έργων της αρχαϊκής πλαστικής των Κυκλάδων, όπου και φιλοξενούνται στη πρώτη αίθουσα, και περιλαμβάνουν τα χαρακτηριστικά αγάλματα των Κούρων και των Κορών, από τον 7^ο και 6^ο αι. π.Χ. και το αριστερό χέρι από το κολοσσιαίο άγαλμα του Απόλλωνα.

Στις δύο αμέσως επόμενες αίθουσες, φιλοξενούνται έργα της πλαστικής των ώριμων χρόνων, της Πάρου και της Νάξου. Ενώ στη τέταρτη, βρίσκονται πλέον τοποθετημένα τα περιβόητα λιοντάρια της Δήλου, που τις περισσότερες φορές έχουν την αποκλειστικότητα του ενδιαφέροντος των επισκεπτών, καθώς για πολλούς από αυτούς αποτελούν το βασικό λόγο που επισκέπτονται το νησί.

Η πέμπτη αίθουσα περιλαμβάνει έργα της κλασικής εποχής, με αγάλματα και γλυπτά που βρέθηκαν στα σπίτια και τα ιερά της ελληνιστικής Δήλου, ενώ όλο το τοίχο της στενής πλευράς της αίθουσας, καταλαμβάνει ένα από τα πιο σπουδαία ψηφιδωτά δάπεδα, που βρέθηκε σε κάποιο από τα άλλοτε πλούσια σπίτια του νησιού και εικονίζει την Αθηνά και τον Ερμή ανάμεσα στους οποίους βρίσκεται καθισμένη μια άλλη γυναικεία μορφή.

Στην έκτη αίθουσα συγκεντρώνονται γλυπτά μεγαλύτερων σχετικά διαστάσεων, όπως η κολοσσιακή κεφαλή που πιθανολογείται πως ανήκει στο άγαλμα του Δημήτριου του Πολιορκητή και το υπερφυσικών διαστάσεων άγαλμα του Ρωμαίου στρατηγού Γάϊου Οφέλιου Φέρου, που βρέθηκε στην αγορά των Ιταλών.

Στην αμέσως επόμενη λίγο μικρότερη αίθουσα, εκτίθενται τα εικονιστικά γλυπτά που παριστάνουν κατοίκους της Δήλου, καθώς ο νεοπλουτισμός και η ματαιοδοξία ενίσχυναν τη τάση να αποθανατίζει κανείς τον εαυτό του μέσα στο ίδιο του το σπίτι. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εξάλλου όλων αυτών είναι τα αγάλματα του Διοσκουρίδη και της Κλεοπάτρας που έχουν ήδη αναφερθεί. Οι προτομές αυτές χρονολογούνται από τα τέλη του 2^{ου} αι. π.Χ. έως και τις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. π.Χ. Στην αίθουσα επίσης υπάρχουν και μερικά δείγματα επιτύμβιων που κατασκευάστηκαν στη Δήλο και δεν πρόλαβαν να χρησιμοποιηθούν στη Ρήνεια.

Αμέσως μετά φυλάσσονται αντικείμενα από τον ιδιωτικό βίο των κατοίκων της Δήλου. Μικρότερα ψηφιδωτά, τοιχογραφίες, μαρμάρινα γλυπτά και πήλινα ειδώλια μικρών διαστάσεων και μήτρες για την κατασκευή τους, επιτραπέζια αγγεία, μεταλλικά αντικείμενα διάφορα ή ακόμα και ιατρικά εργαλεία. Τραπεζία, λίθινα ή μαρμάρινα, αγγεία μαγειρικής χρήσης, ζυγαριές με

ανάγλυφα δελφίνια πάνω, καθώς και πανέμορφα κοσμήματα μαζί με χιλιάδες πολύτιμες σφραγίδες που χρησιμοποιούνταν για να ασφαλίζουν σημαντικά έγγραφα, γραμμένα σε πάπυρους τυλιγμένους σε κυλίνδρους.

Στην ένατη αίθουσα βρίσκουμε αγγεία και αντικείμενα από προϊστορικούς μέχρι αρχαϊκούς χρόνους ενώ η τελευταία αίθουσα χρησιμοποιείται για περιοδικές εκθέσεις.

Βέβαια μέσα στις αποθήκες του μουσείου βρίσκονται άλλα τόσα και ακόμα περισσότερα ευρήματα, ικανά να εντυπωσιάσουν το ίδιο τον επισκέπτη και να γεμίσουν άλλο ένα μουσείο. Εκεί μέσα μπορεί κανείς να βρει μέχρι και ανθρώπινα οστά που έχουν ανασκαφεί από τη Ρήνεια, τη νεκρόπολη της Δήλου, ενώ μέσα στο θησαυροφυλάκιο υπάρχουν μοναδικά χρυσά κομμάτια, όπως περιδέραια, σκουλαρίκια και μετάλλια.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ

Ο αρχαιολογικός χώρος, για να μπορέσει να περιγραφεί παρακάτω (αλλά και όταν επισκεφθεί κανείς τη Δήλο), θα πρέπει να χωριστεί σε διάφορες περιοχές για τη καλύτερη κατανόηση του χώρου. Αυτές οι περιοχές αφήνουν στον επισκέπτη διαφορετικές εντυπώσεις, αφού η κάθε μια έχει ιδιαίτερο χαρακτήρα, όπως το ιερό, η συνοικία του θεάτρου, τα ιερά των ξένων θεών κλπ. Γεγονός παραμένει ωστόσο, πως του επισκέπτη δεν του αρκούν οι λίγες ώρες που «φιλοξενείται» από το νησί για να περιηγηθεί και να απολαύσει πραγματικά τα ιερά μνημεία. Χρειάζεται πολλές ώρες για να μπορέσει να έχει ένα ικανοποιητικό αποτέλεσμα.

- Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΡΙΝ ΤΟ ΙΕΡΟ

Επειδή η Δήλος είχε ανακηρυχθεί χώρος λατρείας του Απόλλωνα, στην ουσία μπορούμε να πούμε πως όλη τη φήμη και το πλούτο της, το όφειλε σε αυτό ακριβώς το γεγονός.

Γι' αυτό και όλα τα οικοδομικά συγκροτήματα λειτουργούσαν με κέντρο το ιερό, που καταλάμβανε το μέσο περίπου της χαμηλής πεδιάδας κοντά στο λιμάνι.

Ο σημερινός επισκέπτης, όπως ακριβώς και ο αρχαίος, αποβιβάζεται στη βορειοδυτική ακτή του νησιού, εκεί όπου βρισκόταν το αρχαίο λιμάνι. Λίγα μέτρα αργότερα συναντά την *Αγορά των Κομπεταλιαστών* - ή *Ερμαϊστών*. Το όνομα αυτό προέρχεται από τους Κομπεταλιαστές, μια ένωση απελεύθερων και δούλων που είχαν προστάτες τους Λάρητες, ρωμαϊκούς θεούς των σταυροδρομιών. Εκεί όμως έβρισκες και εμπόρους από την Ιταλία, αλλά και ξένους, οργανωμένους σε συλλόγους με τη προστασία κάποιου θεού. Στην ανοικτή πλατεία είχαν στηθεί βωμοί και ναΐσκοι μαζί με καταστήματα και πρόχειρα παραπήγματα. Κάποια κτίρια που σώζονται στα νότια πρέπει να φιλοξενούσαν τα εμπορικά καταστήματα, καθώς οι περισσότερες δραστηριότητες πραγματοποιούνταν στον έξω χώρο, με πρόχειρες τέντες με ξύλινους πασσάλους που τοποθετούνταν στις τρύπες που διακρίνονται στις πλάκες. Εδώ γινόταν το εμπόριο των σιτηρών, αλλά και το περιβόητο παζάρι των σκλάβων.

Στο βόρειο μέρος της αγοράς, σώζονται τα θεμέλια ενός μικρού ναού αφιερωμένου στον Ερμή. Μπροστά από τον ιωνικό ναό, σώζεται ένα στρογγυλό μάρμαρο σε τετράγωνη βάση, που χρησίμευε για τη προσφορά χρημάτων από τους προσκυνητές. Τη σχισμή, που φυσικά βρίσκεται στο πάνω μέρος αυτού του αρχαίου «κουμπαρά», κοσμούν δύο ανάγλυφα φίδια, ως φρουροί του θησαυρού, ενώ τα ίχνη μετάλλου είναι από το χάλκινο κηρύκειο, σύμβολο του αγγελιοφόρου των θεών.

Στα δυτικά του δρόμου, συναντάμε το πρώτο μεγάλο κτίριο, τη Στοά του Φιλίππου, μήκους 72μ. και πλάτους 11μ. Πάνω στους λίθους του επιστυλίου του διακρίνεται ακόμα καθαρά η αναθηματική επιγραφή «Βασιλεύς Μακεδόνων Φίλιππος Βασιλέως Δημητρίου Απόλλωνι ανέθηκεν».

Το κτίσμα αποτελούσε προσφορά του βασιλιά Φιλίππου στο θεό γύρω στα 210 π.Χ. Πολλά τμήματα αυτού, βρέθηκαν ολόγυρα, κάνοντας δυνατή την αναπαράστασή του και ίσως και κάποια μελλοντική αναστήλωση. Για τις αυξημένες ανάγκες του εμπορίου, αργότερα προστέθηκε στα δυτικά μια άλλη στοά με όψη προς τη προκυμαία και το λιμάνι αλλά κατά 15μ. μακρύτερη στο βόρειο άκρο. Για να καλυφθεί αυτό το κενό που είχε σχηματιστεί, δημιουργήθηκε μια μικρότερη αίθουσα, η οποία μετά το 166 π.Χ. χρησιμοποιήθηκε από την έδρα των Επιμελητών του εμπορίου, ενώ η νέα στοά χρησιμοποιήθηκε για το εμπόριο κάρβουνου και ξύλου.

Στη δεξιά πλευρά του δρόμου βρίσκεται η Νότια Στοά, που κτίστηκε από το βασιλιά της Περγάμου, Αττάλου Α', μήκους 66μ. και πλάτους 13μ.

Στα ανατολικά της Νότιας Στοάς βρίσκεται η Αγορά των Δηλίων ή Τετράγωνη Αγορά. Η μεγάλη φθορά που έχει υποστεί το μάρμαρο στο κατώφλι της εισόδου, αποδεικνύει τη τεράστια κίνηση που συγκέντρωνε το κτίριο. Τη στοά την αποτελούσαν δύο όροφοι – στο πρώτο βρίσκονταν όλα τα μαγαζιά καθώς και αγάλματα και στο δεύτερο είχαν την έδρα τους οι Αγορανόμοι. Στη μέση της πλατείας σώζονται θεμέλια που ανήκουν σε Θέρμες (λουτρά) και που κατασκευάστηκαν στα τέλη του 2^{ου} αι. π.Χ.

-ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ

Η κύρια είσοδος του ναού βρισκόταν πάντα νότια. Εκεί οι Αθηναίοι έκτισαν τα Προπύλαια, με τη μορφή που σώζονται ως σήμερα, γύρω στα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ. αντικαθιστώντας άλλη παλιότερη κατασκευή. Το κτίσμα υψώνεται πάνω σε κρηπίδωμα από τρία σκαλιά από γκριζογάλαζο μάρμαρο, ενώ η είσοδος στο χώρο πρέπει να γινόταν από τρεις θύρες.

Αμέσως μετά τα Προπύλαια, ο επισκέπτης συναντά των Οίκο των Ναξίων, κτίριο που αφιέρωσαν οι Νάξιοι στον Απόλλωνα γύρω στα τέλη του 7^{ου} αι. π.Χ., κατασκευασμένο από λευκό ναξιακό μάρμαρο. Το κτίριο αυτό σύμφωνα με ορισμένους, αποτέλεσε τον αρχαιότερο ναό αφιερωμένο στον Απόλλωνα, ενώ σύμφωνα με άλλους απλά χρησιμοποιήθηκε για να φυλάσσονται τα ιερά αντικείμενα και τα αναθήματα ή ακόμα και ως εστιατόριο κατά τη διάρκεια θρησκευτικών τελετών.

Στη βόρεια πλευρά του Οίκου των Ναξίων βρίσκεται μια τεράστια βάση, διαστάσεων 5,10 x 3,50μ. περίπου και ύψους 0,80μ., με μια μεγάλη κοιλότητα στο πάνω μέρος όπου είχε τοποθετηθεί το πλίνθινο τεράστιο άγαλμα του Απόλλωνα, ο γνωστός Κολοσσός των Ναξίων. Το άγαλμα αυτό ήταν στο τύπο του κούρου, δηλαδή νέου άντρα γυμνού, όρθιου σε μετωπική στάση, με το

αριστερό πόδι προς τα εμπρός και τα χέρια κολλημένα στο σώμα ή και ελεύθερα, με μικρή κάμψη στους αγκώνες και τις παλάμες κλειστές. Το άγαλμα αυτό ήταν περίπου 4 φορές μεγαλύτερο από το φυσικό μέγεθος, για αυτό και οι απίστευτες διαστάσεις της βάσης του.

Στην επιφάνεια αυτής της βάσης υπάρχουν πολλά χαράγματα με ονόματα επισκεπτών, ανάμεσα στα οποία και το όνομα του Captain John Cook, U.S.N. 1826, που αποτελεί τη πιο παλιά μαρτυρία για την παρουσία του αμερικάνικου στόλου.

Στην ανατολική πλευρά της βάσης βρίσκεται επιγραφή από τις αρχές του 6^{ου} αι. π.Χ. που αναφέρει «το αυτό λίθο εμί ανδρίας και το σφέλας», (δηλαδή από την ίδια πέτρα είμαι, το άγαλμα και η βάση). Στη δυτική πλευρά της βάσης υπάρχει άλλη επιγραφή, που διαβάζεται με περισσότερη δυσκολία, Νάξιοι Απόλλωνι, που γράφτηκε γύρω στο 4^ο αι. π.Χ. όταν το άγαλμα ξαναστήθηκε, αφού είχε πέσει μαζί με το χάλκινο Φοίνικα του Νικία (αφιερωμένο το 417π.Χ.) που το παρέσυρε στη πτώση του μετά από δυνατή θύελλα.

Σήμερα, στην αρχική θέση, βρίσκεται μόνο η βάση σπασμένη σε αρκετά κομμάτια. Στα νεότερα χρόνια το μέγεθος του αγάλματος, τράβηξε τη προσοχή των περιηγητών, αλλά και των «φιλόρχαιων» συλλεκτών, οι οποίοι ήδη από το 17^ο αι. άρχισαν να αποσπούν τα κομμάτια του. Το 1440 ο Φλωριντινός Christoforo Buondelmonti αναφέρει ότι είδε τους Άγγλους να προιονίζουν το άγαλμα στα δύο. Γύρω στο 1675 ο Βενετός διοικητής της Τήνου έκοψε το κεφάλι του, που από τότε έχει εξαφανιστεί.

Σήμερα το άγαλμα βρίσκεται βορειότερα της βάσης του, προφανώς από αποτυχημένη προσπάθεια να το μεταφέρουν. Τμήμα του αριστερού του ποδιού βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο και η δεξιά παλάμη του στο Μουσείο της Δήλου.

Μπροστά από τη βάση του Κολοσσού ξεκινά η *Ιερά Οδός* με αναθηματικές βάσεις και στις δύο πλευρές. Από αυτές ξεχωρίζει για το μέγεθός της και το βαθυγάλαζο μάρμαρό της, η βάση του Φιλέταιρου, ιδρυτή της δυναστείας του Περγάμου, που στήθηκε προς τιμήν του μετά το θάνατό του.

Πίσω ακριβώς από αυτή τη βάση σώζονται οι τρεις ναοί του Απόλλωνα. Ο βορειότερος από τους τρεις είναι χτισμένος στο γ' τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ. από τους Αθηναίους και ονομάζεται και *Πώρινος ναός*, λόγω του πωρόλιθου που χρησιμοποιήθηκε για τη κατασκευή του. Σήμερα σώζονται μόνο τα θεμέλια του που σχηματίζουν ένα ορθογώνιο χωρισμένο σε δύο τμήματα.

Δίπλα από αυτόν βρίσκεται ο δεύτερος ναός του θεού, κτισμένος και αυτός από τους Αθηναίους από πεντελικό μάρμαρο, με έξι δωρικούς κίονες στη πρόσοψη και άλλους τόσους στη πίσω πλευρά, μετά τη κάθαρση του 425 π.Χ. Μέσα στο ναό ήταν τοποθετημένα επτά αγάλματα, τα οποία έδωσαν και στο ναό το όνομα, *ο οίκος εν ω τα επτά*. Ανάμεσα σε αυτά πρέπει να βρισκόταν το χάλκινο άγαλμα του Απόλλωνα που αργότερα σχετίστηκε με το χάλκινο κούρο του Μουσείου Πειραιώς. Το άγαλμα παρίστανε το θεό με τόξο στο αριστερό χέρι και στα δεξιά σύμπλεγμα των τριών Χαρίτων.

Ο τρίτος ναός και ο μεγαλύτερος είναι γνωστός ως *ναός των Δηλίων*. Η οικοδομή του ναού ξεκίνησε το 476 π.Χ. με χρήματα των Συμμάχων που ήταν κατατεθειμένα στη Δήλο, αλλά σταμάτησε στα μέσα του αιώνα, όταν τα χρήματα μεταφέρθηκαν στην Αθήνα. Οι κίονες που είχαν τοποθετηθεί έμειναν αράβδωτοι και οι πλάκες χωρίς επεξεργασία. Η αποπεράτωσή του πραγματοποιήθηκε μετά το 314 π.Χ. από τους Δηλίους, ενώ οι αναλογίες του μοιάζουν με αυτές του ναού του Δία στην Ολυμπία.

Οι τρεις ναοί από κάποια εποχή και μετά συνυπάρχουν. Είναι χαρακτηριστικό ότι και τα τρία αυτά κτίρια δεν παρουσιάζουν τίποτα το εξαιρετικό, ούτε ως προς το μέγεθος ούτε ως προς τη διακόσμηση, σε αντίθεση με αυτά που παρατηρούμε στα άλλα μεγάλα ιερά, όπως οι Δελφοί, η Ολυμπία, η Επίδαυρος.

Συνεχίζοντας προς το βορρά ο επισκέπτης συναντά τους πέντε *Οίκους ή Θησαυρούς*, που περιβάλλουν ημικυκλικά τους ναούς του Απόλλωνα. Οι Οίκοι μοιάζουν με μικρούς ναούς και ήταν αφιερώματα πόλεων. Χρησιμοποιούνταν για να φυλάσσονται τα αναθήματα αυτών των πόλεων προς το θεό, ενώ δεν αποκλείεται ορισμένα από αυτά να τα χρησιμοποιούσαν και ως εστιατόρια ή ως καταλύματα για τους προσκυνητές.

Ανατολικά από τους Οίκους συναντάμε ένα οικοδόμημα μακρόστενο που ταυτίζεται με το *Βουλευτήριο*, που ιδρύθηκε στα μέσα του 6^{ου} αι.π.Χ. Ένας μικρός κίονας με κατακόρυφα χαραγμένη αφιέρωση, τονίζει το δημόσιο χαρακτήρα του κτιρίου.

Δίπλα ακριβώς από το Βουλευτήριο, είναι το *Πρυτανείο*. Ένα μέρος του κτίστηκε στα μέσα του 5^{ου} αι. ενώ το υπόλοιπο τον 4^ο αι. π.Χ. Ήταν ένα δημόσιο κτίριο, αντίστοιχο του σημερινού δημαρχείου, όπου φυλάσσονταν τα αρχεία της πόλης. Παράλληλα ήταν θρησκευτικό κέντρο αφιερωμένο στη λατρεία της Εστίας (Vesta για τους Ρωμαίους), που τη θεωρούσαν πιο σημαντική. Εκεί διατηρούσαν άσβεστη την ιερή φλόγα της εστίας της πόλης, ενώ υπήρχε εστιατόριο, στο οποίο δειπνούσαν με δημόσια δαπάνη οι πρυτάνεις και όσοι είχαν προσφέρει εξαιρετικές υπηρεσίες στη πόλη. Επίσης παρέθεταν τιμητικά γεύματα σε ξένους πρέσβεις, νικητές αγώνων κι άλλα τιμώμενα πρόσωπα.

Ανατολικά από τα δύο αυτά δημόσια κτίρια βρίσκεται το *Μνημείο των Ταύρων*, ένα μακρόστενο οικοδόμημα μήκους 67,20μ. και πλάτους 8,86μ. και αρκετά πρωτότυπο για την τότε αρχιτεκτονική. Η πρωτοτυπία του αυτή φαίνεται πως οφείλεται στο λόγο ύπαρξής του, που δεν ήταν άλλος από το να στεγάσει μια τριήρη, που αφιερώθηκε στο θεό από το Δημήτριο το Πολιορκητή ή τον Αντίγονο το Γονατά, μετά από μια ναυτική νίκη. Βρέθηκαν επίσης πολλά κομμάτια από τη γλυπτή διακόσμησή του, Νηρηίδες και Τρίτωνες, δελφίνια και θαλάσσια τέρατα και δυστυχώς κατεστραμμένες μετόπες με γλυπτό διάκοσμο.

Νότια των τριών ιερών του Απόλλωνα, βρίσκεται το ιερό της Αρτεμης, το λεγόμενο *Αρτεμίσιο*. Σύμφωνα με τις ανασκαφές ο παλιότερος ναός του Αρτεμισίου κτίστηκε στα μυκηναϊκά χρόνια. Αυτόν διαδέχθηκε ένας δεύτερος στην αρχή του 7^{ου} αι. π.Χ., κτισμένος με επιμέλεια, γύρω από τον οποίο είχαν

αφιερωθεί τα αγάλματα των κορών (γυναικείων νεαρών μορφών ντυμένων με πλούσια ιωνική ενδυμασία). Ο τρίτος και τελευταίος ναός χτίστηκε την εποχή της ανεξαρτησίας της Δήλου.

Δίπλα στο Αρτεμίσιο βρίσκεται ο *Τάφος των Υπερβορείων Παρθένων*, της Υπερόχης και της Λαοδίκης. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι Παρθένες, ήταν θεότητες του τοκετού και της προστασίας της ζωής. Στο τάφο τους έριχναν τις στάχτες των μήρων που έκαιγαν στο βωμό ενώ οι γυναίκες έψελναν ύμνους. Ο τάφος αυτός μαζί με άλλον ένα πιο βόρεια της Άργης και της Ώπιος, θεωρήθηκαν ιεροί και δεν μεταφέρθηκαν με τη κάθαρση.

-Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΟΦΟΥ

Συνεχίζοντας τη περιήγησή του ο τουρίστας προς το βόρειο τμήμα του νησιού, θα συναντήσει την *Αγορά του Θεόφραστου*, γνωστή με το όνομα του αθηναίου Επιμελητή της Δήλου και οικοδομημένη στα 125π.Χ. Αμέσως μετά βρίσκει το *Δωδεκάθεον*, το ιερό των δώδεκα θεών στους οποίους ειδικά στη Δήλο, συμπεριλαμβανόταν και η Λητώ. Ενώ αμέσως βόρεια από το Δωδεκάθεο, υπήρχε ξεχωριστός ναός αφιερωμένος στη Λητώ, το *Λητώον*, στο βάθος του οποίου ήταν άγαλμα της Τιτανίδος καθισμένης σε θρόνο, τόσο αστείο που όπως λένε, έκανε το φιλόσοφο Επιμενίδα να ξαναβρεί το γέλιο του.

Νότια από το Λητώο, βρίσκεται η *Αγορά των Ιταλών*, το μεγαλύτερο οικοδόμημα της Δήλου, όπου εκτός από ισόγειο πρέπει να είχε και όροφο. Κτίστηκε γύρω στα 110π.Χ. και από το σχήμα του πιστεύεται πως χρησιμοποιήθηκε περισσότερο ως τόπος συγκέντρωσης των Ιταλών, παρά ως εμπορική αγορά. Μια άλλη θεωρία δε, ερμηνεύει το κτίριο ως τόπο αναψυχής των μελών των ιταλικών ενώσεων, καθώς διέθετε παλαιίστρα, αρένα μονομάχων, θέρμες και αίθουσες συμποσίων.

Σε αυτή τη περιοχή βρίσκονται και οι περίφημοι *Λέοντες* της Δήλου. Τα αγάλματα των λιονταριών αφιερώθηκαν από τους Νάξιους στο Ιερό του Απόλλωνα γύρω στα τέλη του 7^{ου} αι. π.Χ., στα πλαίσια ενός μακρόπνοου οικοδομικού προγράμματος που κατεδείκνυε και επιδείκνυε ταυτόχρονα στους προσκυνητές την ηγεμονική τους υπεροχή (μη ξεχνάμε και το κολοσσιαίο άγαλμα του Απόλλωνα αφιερωμένο πάλι από το λαό της Νάξου).

Είναι άγνωστος ο αρχικός αριθμός των λιονταριών, υπολογίζεται όμως πως θα ήταν ανάμεσα σε 9 και 19. Σήμερα σώζονται ολόκληρα ή κομματιασμένα 9. Τοποθετημένα σε ένα φυσικό άνδρηο, κατά μήκος της οδού που οδηγούσε από το βόρειο λιμάνι στο Ιερό του Απόλλωνα, εντυπωσίαζαν με την τρομερή τους όψη. Καθισμένα στα πίσω τους πόδια, με το στόμα μισάνοιχτο και το βλέμμα καρφωμένο στην ανατολή, καλωσόριζαν κάθε πρωινό το θεό του φωτός.

Στους μετέπειτα χρόνους, όταν η ιερότητα του νησιού υποχώρησε μπροστά στην οικονομική και εμπορική άνθηση, είναι πολύ πιθανό τα λιοντάρια να

μετακινήθηκαν νοτιότερα, ώστε να οικοδομήσουν οι νέοι κάτοικοι, πλούσιοι, έμποροι, εφοπλιστές και τραπεζίτες, τις πολυτελείς κατοικίες τους.

Το άνδρηρο φαίνεται πως καταστράφηκε στις αρχές του 1^{ου} αι. π.Χ., αφού τμήματα των λιονταριών χρησιμοποιήθηκαν ως οικοδομικό υλικό στο τείχος που έχτισε ο Τριάριος.

Το 1716 Βενετοί ταξιδιώτες, είδαν το ακέφαλο σώμα ενός λιονταριού, που τους θύμιζε το Λιοντάρι του Αγίου Μάρκου, σύμβολο της Γαληνότατης Δημοκρατίας της Βενετίας. Το μετέφεραν λοιπόν στη Βενετία, όπου βρίσκεται μέχρι και σήμερα, μπροστά στο Ναύσταθμο, συμπληρωμένο με ένα εξαιρετικά άσχημο κεφάλι.

Τμήματα των λιονταριών είχαν βρεθεί το 1886 και το 1894. Τα περισσότερα όμως βρέθηκαν το 1906 και τότε κτίσθηκαν και οι σύγχρονες βάσεις στις οποίες τοποθετήθηκαν. Εκτεθειμένα για ένα σχεδόν αιώνα στους βοριάδες, τις βροχές και την αλμύρα της θάλασσας, τα μοναδικά αυτά γλυπτά φθείρονταν διαρκώς. Μέχρι τον Οκτώβριο του 1999, όταν η επιστημονική Επιτροπή της Δήλου αποφάσισε την ασφαλή μεταφορά τους στο Μουσείο της Δήλου. Στη θέση τους τοποθετήθηκαν πιστά αντίγραφα το Σεπτέμβριο του 2000.

Στο μεταξύ η ανασκαφή που βρίσκεται σε εξέλιξη στο άνδρηρο, πιστεύεται ότι θα δώσει κάποια στοιχεία όσον αφορά την ακριβή χρονολόγηση των λιονταριών, την αρχική τους θέση και την εν γένει ιστορία της περιοχής.

Βόρεια από το Άνδρηρο των Λεόντων, ορθώνεται το *Κοινό των Ποσειδωνιαστών*, μια λέσχη που αποτελούσε το θρησκευτικό και εμπορικό κέντρο εμπόρων και εφοπλιστών της Βηρυτού, κάτω από τη προστασία του θεού Βάαλ που συνδέθηκε με το Ποσειδώνα. Το συγκρότημα ολοκληρώθηκε το 110 π.Χ. και καταστράφηκε το 88 π.Χ.

Τα κτίρια δυτικά του Κοινού, είναι ιδιωτικές κατοικίες. *Η οικία του Λόφου*, βρίσκεται στη κορυφή σχεδόν του λόφου με τοίχους που διατηρούνται μέχρι σήμερα σε ύψος 4,50μ. Ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο με τρία σπίτια που είναι γνωστό με το συμβατικό όνομα «*Συγκρότημα της οικίας των Κωμωδών*», από τη ζωγραφιστή ζωοφόρο με παραστάσεις από τη τραγωδία και τη νέα κωμωδία, κτισμένα γύρω στα 125 π.Χ. *Η Οικία του Διαδομένου*, όπου και βρέθηκε ωραίο αντίγραφο του γνωστού αγάλματος του γλύπτη Πολυκλείτη, με διαστάσεις 36x26μ. Άλλη μια κατοικία είναι η *Οικία της Λίμνης*, όπου ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο είναι το πηγάδι της αυλής και το δεύτερο που για λόγους εξοικονόμησης χώρου ανοίχτηκε μέσα στο πάχος του τοίχου.

Τέλος ανατολικά της οικίας βρίσκεται η *Παλαίστρα του Γρανίτη* (β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.) που χρησιμοποιήθηκε ως οχυρό και στρατώνας. Η Παλαίστρα διέθετε μια ευρύχωρη κεντρική αυλή, δεξαμενή νερού, στοές και εγκαταστάσεις, χώρους άθλησης, εξέδρες για την ανάπαυση των αθλητών και την υποδοχή των θεατών, αποδυτήρια, ακόμη και αποχωρητήρια με αποχετεύσεις.

Λίγο ανατολικότερα από τη παλαίστρα ο τοίχος με τους ογκόλιθους γρανίτη, πιστεύεται πως υποστηρίζει τον μη ανασκαμμένο ακόμα *Ιππόδρομο*.

-Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ

Προχωρώντας προς το Στάδιο, συναντάμε το *Αρχηγέσιο*, το ιερό του Αρχηγέτη των Δηλίων και οικιστή του νησιού, του Ανίου. Έξω από το κτίσμα βρίσκονται επτά τάφοι, που προφανώς θεωρήθηκαν ιεροί αφού δεν μεταφέρθηκαν με τη κάθαρση του 425 π.Χ.

Στην αρχική του φάση το *Γυμνάσιο* ανήκει στις αρχές του 3^{ου} αι. π.Χ. και ανακατασκευάστηκε από τους Αθηναίους για να καταστραφεί και αυτό το 88π.Χ. Αξιοπρόσεκτο είναι το σύστημα των αποχετεύσεων των νερών της βροχής με τις μαρμάρινες λεκάνες στις τέσσερις γωνίες της αυλής. Το ευρύχωρο δωμάτιο στη μέση της βόρειας πλευράς με το μαρμάρινο θρανίο ολόγυρα, είναι το γνωστό εφηβείο, ο χώρος που συγκεντρώνονταν οι αθλητές, αλλά και όσοι ενδιαφέρονταν γι αυτούς και την αγωγή τους. Απόηχος όλων αυτών είναι τα χαραγμένα στις πλάκες ονόματα των διάφορων νέων μαζί με τα παιχνίδια τους και τις σκανδαλιές τους. Τα πιο ενδιαφέροντα από αυτά εκτίθενται στο Μουσείο. Τέλος υπήρχε και ένας μακρόστενος στεγασμένος χώρος, το *Ευστό*, που προοριζόταν για την άσκηση των νέων σε περίπτωση κακοκαιρίας.

Το *Στάδιο* κατασκευάστηκε το 274 π.Χ. και στις δύο στενές πλευρές του με μια σειρά από πλάκες δηλώνονται η αφετηρία και το τέρμα του στίβου. Κερκίδες υπήρχαν μόνο στη δυτική πλευρά ενώ στην ανατολική μια εξέδρα με τέσσερις σειρές καθισμάτων για τους κριτές.

Τα σπίτια σε αυτή τη συνοικία δεν διαφέρουν από τα άλλα σπίτια της Δήλου-αυλές με πηγάδια, με εργαστήρια και μαγειρεία, και μια υπόγεια δεξαμενή που μπορεί να κατέβει κανείς με σκαλοπάτια. Νοτιότερα προς τη θάλασσα το δρομάκι οδηγεί στην εβραϊκή *Συναγωγή*, κτίριο του 1^{ου} αι. π.Χ. που παρέμεινε σε χρήση μέχρι το 2^ο αι. μ.Χ. με ένα θαυμάσιο μαρμάρινο θρόνο.

-Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ ΚΑΙ ΝΟΤΙΑ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ

Η περιοχή αυτή δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον εκτός από το ιερό του Διονύσου, το *Στοιβάδειο*. Μια εξέδρα, που στις δύο άκρες της έχει δύο υπερφυσικούς σε μέγεθος φαλλούς, σύμβολα της λατρείας του Διονύσου. Οι ανάγλυφες παραστάσεις των πεσσών που τους στηρίζουν απεικονίζουν ένα πετεινό με λαιμό και κεφάλι σε σχήμα φαλλού, το Διόνυσο και τη Μαινάδα σε σύμπλεγμα και τέλος ένα μικρό Σειληνό στη μία και ένα Πάνα στην άλλη. Το μνημείο ιδρύθηκε το 300 π.Χ. από το κάτοικο της Δήλου Καρύστιο, χορηγό προφανώς κάποιας θεατρικής παράστασης.

Προχωρώντας νοτιότερα φτάνουμε στο σημαντικότερο παλαιοχριστιανικό μνημείο της Δήλου, τη *Βασιλική του Αγ. Κηρύκου*, που χρονολογείται το 5^ο αι. π.Χ.

-Η ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Ο δρόμος που οδηγεί στο θέατρο είναι πλακόστρωτος και κάτω από αυτόν, όπως και στους περισσότερους δρόμους της Δήλου, περνάει αποχετευτικό σύστημα. Το μήκος του είναι 206μ. και το πλάτος του 1,50μ. ενώ σε ελάχιστα σημεία φτάνει τα 5,35μ. Είναι φανερό πως ακόμα και εδώ, στη πιο πλούσια συνοικία της Δήλου, τα οικοδομήματα κατασκευάστηκαν με κύριο σκοπό την εξοικονόμηση και του ελάχιστου διαθέσιμου χώρου, αν και από το 5^ο αι. π.Χ. κατασκευάζονταν πόλεις με κανονική ρυμοτομία.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα των σπιτιών της Δήλου είναι η *Οικία του Διονύσου*, ένα από τα σημαντικότερα σπίτια του νησιού. Μεγαλόπρεπο σπίτι με μαρμάρινο πλαίσιο στην εξώπορτα και επιβλητικούς κίονες ύψους 5,60μ. Η σκάλα δίπλα στην είσοδο οδηγούσε στο δεύτερο όροφο ενώ κάτω από την αυλή υπήρχε μεγάλη δεξαμενή, παράλληλα με το πηγάδι στην άλλη γωνία.

Λίγο πιο κάτω είναι το σπίτι του *Διοσκουρίδη και της Κλεοπάτρας*, των οποίων και τα αγάλματα βρίσκονται στην είσοδο του σπιτιού, προδίδοντας την ματαιοδοξία τους, χάρη εξάλλου και στην οποία έγινε και το σπίτι γνωστό. Τα αγάλματα τα αυθεντικά έχουν μεταφερθεί στο μουσείο, ενώ έξω έχουν τοποθετηθεί αντίγραφα. Το πηγάδι αυτού του σπιτιού είναι και το μόνο που εξακολουθεί να έχει νερό, όχι βέβαια πόσιμο.

Στα αριστερά συναντούμε την *Οικία της Τριαίνης*, άριστο παράδειγμα πλούσιου σπιτιού από την εποχή της μεγάλης ακμής. Με βοηθητικά δωμάτια στο βάθος και δύο παράθυρα στη πρόσοψη, δεξιά και αριστερά από την είσοδο, προστατεύει εν μέρει τα θαυμάσια ψηφιδωτά που κοσμούν τους κυριότερους χώρους του σπιτιού. Ένα κομψό σύμπλεγμα με δελφίни που περιστρέφεται γύρω από μια άγκυρα και μια στολισμένη με κορδέλα τρίαινα, σύμβολα ιδιαίτερα αγαπητά στη Δήλο, λόγω της προφανούς σχέσης της με τη θάλασσα.

Προχωρώντας φτάνουμε στο *Θέατρο* που αποτελεί και ένα από τα σημαντικότερα μνημεία του νησιού. Το κοίλο του, το τμήμα δηλαδή που προοριζόταν για τους θεατές, χωριζόταν σε δύο μέρη: το κατώτερο περιλάμβανε 26 σειρές καθισμάτων και το ανώτερο 17. Υπολογίζεται πως το Θέατρο μπορούσε να περιλάβει γύρω στους 5500 θεατές. Ένας αγωγός ολόγυρα στην ορχήστρα βοηθούσε στην απομάκρυνση των νερών της βροχής.

Συνεχίζοντας στη συνοικία αυτή συναντάμε τη μεγαλύτερη *δεξαμενή* της Δήλου, βάθους 8,30μ. και χωρητικότητας γύρω στα 270 κυβικά νερού που φαίνεται πως υποστήριζε τις ανάγκες ενός μεγάλου οικοδομήματος που πιστεύεται πως είναι ο *Ξενώνας*.

Κατόπιν φτάνουμε στην *Οικία των Προσωπείων*, με τα μοναδικά ψηφιδωτά από τη νέα κωμωδία (ένας σειλινός που χορεύει στους ρυθμούς ενός διπλού αυλού, και διάφορα άλλα). Εξαιτίας των διακοσμήσεων με το Διόνυσο, πιστεύεται πως το κτίριο αυτό σχετιζόταν με το Θέατρο.

Ακριβώς απέναντι από την ΒΑ γωνία του σπιτιού αυτού, βρίσκεται η *Οικία των Δελφίνων*, που καταλαμβάνει ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο.

Χαρακτηριστικά του σπιτιού οι δύο βωμοί του για τους οικιακούς θεούς – ο ένας μαρμάρινος και κυλινδρικός, ο δεύτερος κτιστός και τετράπλευρος, το ψηφιδωτό της εισόδου με το σύμβολο της φοινικικής θεότητας Τανίτ και το ψηφιδωτό του αίθριου με το κεντρικό ρόδακα με φυτικά κοσμήματα και στις γωνίες τους Έρωτες με σύμβολα θεών που ιππεύουν δελφίνια.

-Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΚΥΝΘΟΥ & ΤΑ ΙΕΡΑ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΘΕΩΝ.

Συνεχίζοντας μετά την οικία των Δελφινιών, ο επισκέπτης θα μπορέσει να επισκεφθεί τα ιερά στη κορυφή του Κύνθου. Πρώτο είναι στο δρόμο του το *Σπήλαιο του Κύνθου*. Αρχικά θεωρήθηκε ως το πανάρχαιο ιερό του Απόλλωνα, αργότερα όμως ταυτίστηκε με το Ιερό του Ηρακλή και χρονολογήθηκε το 3^ο αι. π.Χ.

Ανεβαίνοντας τα απότομα σκαλοπάτια και φτάνοντας στη κορυφή, βρίσκουμε το *Κύνθιον*, το ιερό του Δία Κυνθίου και της Αθηνάς Κυνθίας. Στις πλαγιές, διακρίνονται τα ερείπια ιερών σημιτικών και ανατολικών θεοτήτων που δεν είναι πολύ ξεκάθαρα, όπως το ιερό των θεών της Ασκάλωνος, της Αρτέμιδος Λοχίας και του Διός Υψίστου.

Κατεβαίνοντας από τη κορυφή, το πρώτο μνημείο που συναντάμε είναι το *Ηραϊόν*, που δεν σχετίζεται με τους θεούς της ανατολής, αλλά με τη γνωστή Ήρα, τη σύζυγο του Δία.

Μπροστά στο ναό ένα μακρόστενο κτίσμα, γνωστό και ως Σαραπίειον Γ', ένα από τα σημαντικότερα και πιο επίσημα ιερά των Αιγυπτίων θεών.

Λίγο πιο πέρα ο ναός της *Ισιδος*, κατασκευασμένος το 2^ο αι. π.Χ., επισκευάστηκε από τους Αθηναίους όπου στο βάθος του ναού στέκεται το ακέφαλο άγαλμα της θεάς. Μπροστά από το ναό βρίσκεται ο ψηλός βωμός της θεάς.

Βορειότερα και απομονωμένα από τα ιερά των αιγυπτίων, είναι τα ιερά των θεών της Συρίας. Η κλιμακωτή οδός που οδηγούσε σε αυτά σώζεται ακόμα σε καλή κατάσταση, αντίθετα από τα κτίσματα του μεγάλου αυτού οικοδομήματος. Σε μια κάποια καλή σχετική κατάσταση σώζεται ένα θεατρόσχημο κτίσμα που φαίνεται πως εξυπηρετούσε θρησκευτικά μυστήρια και τελετές για την Ατάργατη, που συνδέθηκε με τη λατρεία της Αφροδίτης, και του συντρόφου της Άδαδο, συγγενή του Δία.

Το συγκρότημα χτίστηκε λίγο πριν το 100 π.Χ. για να εξυπηρετήσει τις θρησκευτικές ανάγκες των εμπόρων από την Ανατολή-αρχικά ως ιδιωτικό ιερό και κατόπιν ως δημόσιο κτίριο, οπότε και επεκτάθηκε.

Κατεβαίνοντας συναντούμε ένα ακόμα ιερό του Σάραπη, το *Σαραπίειον Β'*, ιδιωτικό ίδρυμα εμπόρων από την Αίγυπτο, κατασκευασμένο το 200 π.Χ.

Συνεχίζοντας, φτάνουμε στα συνοικία του Ινωπού όπου έχουν ανακαλυφθεί πολλά σπίτια, χαρακτηριστικά της κομψότητας των σπιτιών του νησιού. Απέναντι τους ακριβώς είναι το πρώτο *Σαραπίειον*, με μαρμάρινα καθίσματα

για τους προσκυνητές. Σε κάποιον από τους πάγκους είναι χαραγμένος άβακας, ένα παιχνίδι που μοιάζει πολύ με τη σημερινή ντάμα και μαρτυρεί πώς πέρασαν οι ώρες αναμονής τους. Μια επιγραφή στη μαρμάρινη κολώνα, αποτελεί μαρτυρία των δυσκολιών που αντιμετώπισε ο ιερέας του ναού για την ίδρυσή του καθώς και τις θαυματουργικές επεμβάσεις του Σάραπη. Στο βάθος της αυλής υπάρχει βωμός, πάνω ακριβώς από τη δεξαμενή που γέμιζε με τα νερά του Ινωπού. Για τους καθαρμούς και τις τελετουργίες τους οι Αιγύπτιοι χρειάζονταν νερά από τον ιερό τους ποταμό το Νείλο. Πρόβλημα που αντιμετωπίστηκε με τη διάδοση της φήμης πως τα νερά του χειμάρρου προέρχονταν από το Νείλο.

Στην άλλη όχθη του Ινωπού, βρίσκεται το *Σαμοθράκειο*, αφιερωμένο στους μεγάλους θεούς της Σαμοθράκης, τους Κάβειρους, που αργότερα σχετίστηκαν με τους Διόσκουρους, τους γιους του Δία και αδελφούς της Ωραίας Ελένης, Κάστορα και Πολυδεύκη.

-Η ΝΟΤΙΑ ΠΛΑΥΡΑ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ

Νοτίως της αγοράς των Κομπεταλιαστών και κατά μήκος της ακτής, συνεχίζεται σε μήκος 1χλμ. ο λιμένας της Δήλου, ο οποίος χωρίζεται σε τέσσερις μόλους ή φυσικές προεξοχές γης πέντε τμημάτων. Κατά μήκος αυτών υπάρχουν αποθήκες και καταστήματα που εξυπηρετούσαν τη κίνηση του λιμανιού. Η προκυμαία σώζεται κατά τμήματα, καθώς μέρη της είναι μέσα στη θάλασσα - όπως και πολλά από τα μαγαζιά που προαναφέρθηκαν -, ενώ σε σημεία διακρίνονται ακόμη όρθιοι οι σφηνωμένοι λίθοι που χρησιμοποιούσαν για να δένουν τα καράβια.

Ακόμη πιο νότια βρίσκεται το *Διοσκούριον*, το ιερό του Κάστορα και του Πολυδεύκη, οι οποίοι ως προστάτες των ναυτικών είχαν περίοπτη θέση στη Δήλο, και το *Ασκληπιείο*, ένα μεγάλο συγκρότημα που το αποτελούσε το ιερό για το θεό, δωμάτια για την παραμονή των αρρώστων, εστιατόρια και βέβαια διάφοροι βοηθητικοί χώροι.

Η ΠΟΛΗ, ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

Η πόλη που σήμερα αντικρίζει ο επισκέπτης, αναπτύχθηκε στους χαμηλούς λόφους μέσα σε λίγες δεκαετίες, μετά το 166π.Χ. όταν οι Ρωμαίοι ρύθμιζαν πλέον τις τύχες του Αιγαίου. Αποτέλεσμα της γρήγορης αυτής ανάπτυξης, η άναρχη δόμηση, χωρίς πολεοδομικό σχέδιο και χωρίς κανονικό ρυμοτομικό σύστημα, πράγμα που γίνεται φανερό στη συνοικία του Θεάτρου.

Εκεί κατοικούν κυρίως οι απόγονοι των Αθηναίων κληρούχων, μικρογαιοκτήμονες που αποτελούν μια υποτυπώδη αριστοκρατική τάξη. Ασχολούνται με το εμπόριο, ενώ παράλληλα εκτρέφουν ζώα και καλλιεργούν σιτηρά και αμπέλια στα κτημάτά τους, στα νότια.

Η Συνοικία του Θεάτρου είναι η πιο ακριβή περιοχή και γι αυτό όσοι καταφέρνουν να μένουν εκεί προσπαθούν να επιτύχουν τη μεγαλύτερη δυνατή εκμετάλλευση των οικοπέδων, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλη ποικιλία στις κατόψεις των σπιτιών και οι δρόμοι να είναι στενοί και ακανόνιστοι.

Στη Συνοικία του Σκαρδανά, όπου κατοικούν κυρίως πλούσιοι Ρωμαίοι και άλλοι ξένοι που εμπορεύονται στη Δύση, διακρίνεται κάποια προσπάθεια οικοδόμησης σε τετράγωνα, που δεν τηρείται όμως πάντα. Σε όλη τη πόλη όμως υπάρχει αποχετευτικό σύστημα. Οι αγωγοί των σπιτιών ενώνονται με τους κεντρικούς που διασχίζουν κατά μήκος όλους τους δρόμους. Τα λύματα χύνονται στη θάλασσα.

Εξαιτίας της μορφολογίας του εδάφους οι στενοί, πλακόστρωτοι δρόμοι του Θεάτρου και οι χωματόδρομοι των άλλων συνοικιών είναι ανηφορικοί κι έχουν σκαλοπάτια. Δεν μπορούσαν βέβαια να κινηθούν άμαξες ούτε ζώα, αφού και στις δύο πλευρές του δρόμου υπήρχαν καταστήματα κι άρα έντονη κίνηση. Ο εφοδιασμός των καταστημάτων και οι βαριές μεταφορές πιθανότατα γίνονταν από το ηλιοβασίλεμα ως την αυγή.

Κοινό χαρακτηριστικό των σπιτιών είναι ότι όλα είναι στραμμένα προς τα μέσα : τα δωμάτια αναπτύσσονταν γύρω από μια κεντρική αυλή τετράγωνη, από την οποία δέχονται φως και αέρα και δεν υπάρχουν εξωτερικά παράθυρα στα ισόγεια. Έτσι τα κτίρια ήταν περισσότερο ασφαλή, ήσυχα και προφυλαγμένα από το θόρυβο της πόλης ενώ η ιδιωτική ζωή των κατοίκων τους προστατευμένη.

Η εξωτερική πόρτα ήταν συνήθως δίφυλλη, που οδηγούσε σε ένα μικρό τετράγωνο χώρο ή παραλληλόγραμμο, το κλεισίον ή προάυλειον. Δεξιά βρισκόταν το θυρωρείο, δωμάτιο που έμενε ο θυρωρός – έμπιστος υπηρέτης, έργο του οποίου ήταν να ανοίγει τη θύρα και να ελέγχει τα εισερχόμενα και τα εξερχόμενα από το σπίτι.

Απέναντι από την εξωτερική πόρτα μια δεύτερη, οδηγούσε στην αυλή, το κεντρικό υπαίθριο χώρο του σπιτιού. Κάτω από την αυλή υπήρχε τετράγωνη δεξαμενή για το νερό της βροχής. Γύρω βρίσκονται οι βοηθητικοί χώροι του σπιτιού, τα δωμάτια της υποδοχής, των σκλάβων και οι αποθηκευτικοί χώροι.

Το αποχωρητήριο και το μαγειρείο βρίσκονταν μακριά από τα κύρια δωμάτια και απομονωμένα με πόρτες που παρέμεναν κλειστές για να μην φτάνουν οι μυρωδιές στους ενοίκους.

Στο ισόγειο βρίσκονταν ακόμα η εξέδρα, ένα καλοκαιρινό ανοιχτό δωμάτιο, ο ανδρώνας ή οίκος, το επίσημο δωμάτιο υποδοχής του σπιτιού όπου γίνονται τα συμπόσια των ανδρών και υπνοδωμάτια για τους άντρες. Αυτά τα υπνοδωμάτια ήταν συνήθως στο βάθος του σπιτιού για να μη φτάνει ο θόρυβος του δρόμου ενώ ήταν και μικρά για να θερμαίνονται πιο εύκολα το χειμώνα.

Στα πάνω πατώματα οδηγούσε ξύλινη σκάλα, και οι επισκέπτες δεν είχαν πρόσβαση σε αυτά. Εκεί ήταν τα δωμάτια των γυναικών και των παιδιών, ο ιστέων (το δωμάτιο με τον αργαλειό) κι άλλα ιδιαίτερα δωμάτια.

Ο συνήθης τρόπος κάλυψης των δαπέδων ήταν τα ψηφιδωτά. Κι αυτό γιατί ήταν ανθεκτικά, εντυπωσιακά και εύκολα να καθαριστούν και να πλυθούν. Γι αυτό άλλωστε έχουν πάντα κλίση προς μια γωνία του δωματίου, όπου με ένα μολύβδινο σωλήνα τα νερά διοχετεύονταν στον αγωγό.

Φαίνεται πως υπήρχε συγκεκριμένη θεματολογία από το οποίο διάλεγε ο πελάτης, επειδή ίδια θέματα υπάρχουν και σε άλλες αρχαίες πόλεις. Τα διακοσμητικά θέματα ήταν περιορισμένα, συνήθως γεωμετρικά ή σχηματοποιημένα φυτικά ενώ υπάρχει σαφής προτίμηση για θέματα θαλασσινά (δελφίνια, άγκυρες, τρίαινες) πράγμα φυσικό αφού οι ιδιοκτήτες των σπιτιών ζούσαν από το θαλασσινό εμπόριο. Θεατρικές μάσκες και θέματα από το διονυσιακό κύκλο είναι επίσης αγαπητά. Τα ψηφιδωτά δάπεδα κατασκευάζονταν στα εργαστήρια και τοποθετούνταν στο δάπεδο έτσι ώστε να μπορούν να αφαιρεθούν και να μεταφερθούν.

Οι Αθηναίοι που εγκαταστάθηκαν στη Δήλο ήταν φτωχοί ακτήμονες ή τυχοδιώκτες χωρίς παιδεία που δέχτηκαν να μείνουν στο νησί χωρίς εναλλακτική λύση. Ζούσαν καλλιεργώντας το μικρό τους κλήρο και ~~πλουτίζοντας από τα πλήθη των προσκυνητών.~~ Σταδιακά εγκαταστάθηκαν έμποροι από διάφορους τόπους κι αργότερα ένα πλήθος αρχιτεκτόνων, εργολάβων, οικοδομών, τεχνιτών κι εργατών συνέρευσε στο νησί για να υπηρετήσει τους πλούσιους εμπόρους, τραπεζίτες κι εφοπλιστές. Υπολογίζεται ότι στη περίοδο ακμής 90π.Χ. κατοικούσαν 30.000 τη Δήλο.

Η ζωή στη πόλη ήταν έντονη με την κοσμοπολίτικη ατμόσφαιρα, γεμάτη ευκαιρίες όχι μόνο για εμπορικές συναλλαγές και οικονομικές συμφωνίες, αλλά και για κάθε είδους διασκέδαση.

—Οι επισκέπτες εκτός από τα αξιοθέατα του Ιερού, μπορούσαν να επισκεφθούν τις αγορές, να παρακολουθήσουν αγώνες ή κάποια παράσταση στο θέατρο. Όσοι δεν ήταν καλεσμένοι σε κάποιο συμπόσιο ή σε φιλικό σπίτι, μπορούσαν να φάνε στο ξενώνα, να αγοράσουν φαγητό από πλανόδιους ή κάποιο υπαίθριο μαγειρείο, να παίξουν ζάρια σε μια ταβέρνα ή να επισκεφθούν ένα από τα πορνεία.

Από τις αναθηματικές επιγραφές και τα ταφικά μνημεία της Ρήνειας φαίνεται πως από τους Αθηναίους και τους Ρωμαίους που αποτελούσαν τη πλειονότητα του πληθυσμού, στη Δήλο κατοικούσαν και άνθρωποι από πόλεις της Μεσογείου. Συνυπήρχαν ειρηνικά, μιλούσαν κι έγραφαν στα ελληνικά και έχτιζαν ιερά όπου λάτρευαν τους θεούς τους.

Στα σπίτια των περισσότερων είναι φανερή η προσπάθεια να καταξιωθούν και να επιβληθούν κοινωνικά με επιδεικτική σπατάλη. Κύριο χαρακτηριστικό τους στα τέλη του 2^{ου} αι. π.Χ. η μίμηση και η αντιγραφή, η μαζική παραγωγή φτηνών μιμήσεων. Πρότυπό τους δεν είναι βέβαια η Αθήνα, αλλά η Αλεξάνδρεια, με πάνω από μισό εκατομμύριο κατοίκους, όπου υπήρχαν τα πάντα – πλούτη, απολαύσεις αλλά παράλληλα και μια έντονη πνευματική ζωή και καλλιτεχνική κίνηση που δεν φαίνεται να υπήρξε ποτέ στη Δήλο.

-Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Οι ανασκαφές ξεκίνησαν στο νησί της Δήλου το 1873, από την Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή. Το νεοσύστατο τότε σχεδόν ελληνικό κράτος, σίγουρα αδυνατούσε να φέρει σε πέρας μια τέτοιου είδους αποστολή και οικονομικά και οργανωτικά. Έτσι συνάφθηκε μια συμφωνία ανάμεσα στα δύο κράτη, ανεπίσημη βέβαια, γύρω στα 1860, η οποία έδινε άδεια ανασκαφής στους Γάλλους αρχαιολόγους, πάντα όμως με τη παρουσία Ελλήνων.

Η Γαλλική Σχολή συνέχισε αυτό της το έργο μέχρι και το 1910, όπου πλέον έφτασε Έλληνας αρχαιολόγος πάνω στο νησί και ανέλαβε το έργο.

Σήμερα η Σχολή εξακολουθεί να υπάρχει και φιλοξενεί πολλούς Γάλλους αρχαιολόγους, συντηρητές και φοιτητές αρχαιολογίας, για σχετικά μεγάλα χρονικά διαστήματα και καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Βέβαια πλέον δεν έχουν κανένα δικαίωμα για πραγματοποίηση ανασκαφών. Η μόνη άδεια που τους έχει παραχωρηθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού, είναι αυτή της μελέτης για να συμπληρώνουν τη βιβλιογραφία τους.

ΩΡΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ – ΦΥΛΑΞΗ

Για να μπορέσει κάποιος σήμερα να επισκεφθεί τη Δήλο, πρέπει να επιβιβαστεί σε ένα από τα караβάκια που πραγματοποιούν το δρομολόγιο Μύκονος – Δήλος, διάρκειας 30 λεπτών, πληρώνοντας εισιτήριο αξίας 1900δρχ. Συγκεκριμένες μέρες πραγματοποιούνται και δρομολόγια από τη Πάρο, τη Νάξο και τη Τήνο. Βέβαια πάντα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι καιρικές συνθήκες, γιατί ο δυνατός αέρας των Κυκλάδων, έχει σαν αποτέλεσμα πολλές φορές να κάνει αδύνατο τον απόπλου αυτών των караβιών, πνέοντας με ταχύτητα 8 μποφόρ ακόμα και το καλοκαίρι.

Ο αρχαιολογικός χώρος και το Μουσείο, λειτουργούν από τις 8:30 έως και τις 15:00 καθημερινά εκτός Δευτέρας, που παραμένει κλειστός. Οι επισκέπτες είναι υποχρεωμένοι να εγκαταλείψουν το νησί τη συγκεκριμένη ώρα, καθώς η διανυκτέρευση δεν επιτρέπεται, παρά μόνο με σχετική άδεια. Εξάλλου τα μόνα καταλύματα που υπάρχουν είναι τα σπίτια που παρέχονται στο προσωπικό, στους μόνους δηλαδή που και επιτρέπεται η παραμονή στο χώρο.

Το αντίτιμο του εισιτηρίου που θα πληρώσει κανείς για να επισκεφθεί το χώρο και το Μουσείο, είναι της τάξης των 1200 δρχ., ενώ υπάρχουν μειωμένα για παιδιά και φοιτητές και ελευθέρως για τους φοιτητές αρχαιολογικών σχολών και συντήρησης έργων τέχνης.

Εάν ο τουρίστας θέλει να προμηθευτεί κάποιο βιβλίο για τη Δήλο ώστε η περιήγησή του να είναι πιο ολοκληρωμένη, μπορεί να αγοράσει είτε από το γκισέ των εισιτηρίων, είτε από τη καφετέρια που λειτουργεί στο νησί ή ακόμα και από τη Μύκονο, αν έρχεται βέβαια από εκεί.

Το μόνιμο προσωπικό της Δήλου αυτή τη στιγμή αριθμεί τα 11 άτομα – 3 ημερήσιους φύλακες, 1 νυχτοφύλακα, 6 εργατοτεχνίτες, 1 συντηρητή και βέβαια τον αρχαιολόγο του νησιού.

Γίνεται αντιληπτό πως στην ουσία ο αριθμός του προσωπικού δεν κρίνεται ικανοποιητικός, ιδιαίτερα στη περίπτωση των εργατοτεχνιτών, που είναι υποχρεωμένοι να κάνουν ό,τι δουλειά προκύψει, ανεξαρτήτως της ειδικότητάς τους, από το βάψιμο του Μουσείου και το καθαρισμό του χώρου μέχρι τη δύσκολη μεταφορά των lionταριών στο Μουσείο και τις ανασκαφές.

Ο αριθμός των φυλάκων πάλι, θεωρείται ικανός για τη φύλαξη του χώρου κατά τη διάρκεια του χειμώνα, καθώς ο αριθμός των επισκεπτών είναι πολύ μικρός έως και μηδενικός για πολλές συνεχόμενες μέρες, και εξαιτίας της μειωμένης τουριστικής κίνησης αλλά και λόγω των δυνατών ανέμων που δημιουργούν προβλήματα στα δρομολόγια των πλοιαρίων.

Ωστόσο κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού που η κίνηση των επισκεπτών είναι κατά πολύ αυξημένη, οι φύλακες αυτοί είναι πρακτικά αδύνατο να μπορούν να φυλάσσουν όλο τον αρχαιολογικό χώρο και το Μουσείο. Έτσι τη περίοδο αυτή πραγματοποιούνται προσλήψεις έκτακτου προσωπικού με 5μηνες συνήθως συμβάσεις.

Για τη σωστή φύλαξη του χώρου, έχουμε το χωρισμό αυτού σε πόστα. Υπάρχουν κάποια πρωτεύοντα πόστα, όπως τα λιοντάρια, το ιερό του Απόλλωνα και η Οικία του Διονύσου, και κάποια δευτερεύοντα, όπως ο ναός της Ίσιδος, η οικία της Κλεοπάτρας και του Διοσκουρίδη, το Στοιβάδειο. Στα πρωτεύοντα πόστα η παρουσία φύλακα θεωρείται απαραίτητη, καθώς αυτά είναι και τα μέρη που προσελκύουν τα περισσότερα βλέμματα.

Σε κάθε πόστο τοποθετείται και ένας φύλακας, που πρέπει να σιγουρεύεται πως οι τουρίστες δεν μπαίνουν σε περιφραγμένους χώρους, όπου πιθανόν να πραγματοποιείται κάποια ανασκαφή, να μην ανεβαίνουν πάνω σε μάρμαρα και τοίχους και γενικότερα να δείχνουν τον απαραίτητο σεβασμό απέναντι σε αυτή την ιστορία που διατηρείται για χιλιάδες χρόνια.

Μέσα στο μουσείο, η φύλαξη κάθε αίθουσας από ένα φύλακα θεωρείται επιβεβλημένη, καθώς σε αυτό φυλάσσονται τα σπουδαιότερα μνημεία της Δήλου, καθώς και όσα έχουν υποστεί μεγάλες φθορές από τις καιρικές συνθήκες με το πέρασμα των αιώνων. Μέσα λοιπόν στο Μουσείο, ο επισκέπτης είναι υποχρεωμένος να ακολουθεί κάποιους απλούς κανόνες. Κατά την είσοδο του και σε περίπτωση που κρατά κάποιου είδους μεγάλο σακιδίου, πρέπει να το αφήσει στην είσοδο για την αποφυγή τυχόν ατυχημάτων. Επίσης θα πρέπει να είναι κατάλληλα ενδεδυμένος, ενώ απαγορεύονται τα τρόφιμα, τα ποτά και ευνόητα και το κάπνισμα.

Επιπλέον απαγορεύεται ο τουρίστας να βγάζει φωτογραφίες με φλας, καθώς η ακτινοβολία που εκπέμπει φθείρει τα εκθέματα, και η φωτογράφιση με τρίποδα, καθώς θεωρείται επαγγελματική και χρειάζεται τη χορήγηση ειδικής άδειας. Τέλος απαγορεύεται η λήψη φωτογραφιών με επισκέπτες δίπλα στα εκθέματα.

Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού στο νησί πραγματοποιούνται δύο εκδηλώσεις. Η μία είναι στις 7 Ιουλίου, ανήμερα δηλαδή της γιορτής της αγίας Κυριακής. Αμέσως μετά τη λειτουργία που πραγματοποιείται στο μικρό εκκλησάκι της αγίας, ακολουθεί το πανηγύρι σε χώρο κατάλληλα διαμορφωμένο. Στο πανηγύρι αυτό μπορεί να παραβρεθεί οποιοσδήποτε, χωρίς καμία οικονομική επιβάρυνση και να γευτεί τις τοπικές λιχουδιές και το άφθονο καλό κρασί, με τη συνοδεία παραδοσιακής μουσικής, που προσφέρουν οι ντόπιοι και οι χωριανοί που κατοικούν στη γειτονική Ρήνεια.

Στη γιορτή αυτή συγκεντρώνεται πολύς κόσμος, καθώς αυτό το βράδυ είναι και το μόνο όπου επιτρέπεται η διανυκτέρευση στο νησί και όπως είναι φυσικό οι περισσότεροι δεν χάνουν την ευκαιρία.

Η δεύτερη εκδήλωση διοργανώνεται κάθε Αύγουστο, το βράδυ της πανσελήνου, όπως γίνεται σε όλους τους αρχαιολογικούς χώρους, με τη πραγματοποίηση κάποιας μουσικής παράστασης υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού.

Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΝΗΣΙ

Το νησί μπορεί να το επισκεφθεί κανείς, όπως έχει ήδη αναφερθεί, επιβιβαζόμενος σε ένα από τα караβάκια που πραγματοποιούν το δρομολόγιο Μύκονος – Δήλος και αναχωρούν από το μόλο της Δήλου, ακριβώς απέναντι από το κεντρικό λιμάνι της Μυκόνου. Πληρώνοντας το αντίτιμο των 1900δρχ. μπορεί μέσα σε μισή ώρα να βρίσκεται στο νησί του Απόλλωνα. Δρομολόγια πραγματοποιούνται καθημερινά στο νησί σχεδόν ανά μισή ώρα, εκτός βέβαια της Δευτέρας που ο χώρος παραμένει κλειστός.

Τα πλοία αυτά ανήκουν σε ιδιώτες και ο καθένας που πληρεί τις απαραίτητες οικονομικές προϋποθέσεις, μπορεί να βάλει ένα караβάκι στο συγκεκριμένο δρομολόγιο, χωρίς να απαιτείται κάποιου είδους συμφωνία με το Υπουργείο Πολιτισμού.

Εκτός των τουριστών που φέρνουν τα παραπάνω πλοία, τη Δήλο επισκέπτονται και κρουαζιέρες κατά τη διάρκεια της μέρας, το απόγευμα ή ακόμα και τις Δευτέρες. Στη περίπτωση αυτή ο νόμος επιτρέπει, αν υπάρχει επαρκές προσωπικό και βέβαια η σύμφωνη γνώμη του υπεύθυνου του χώρου, να πραγματοποιηθεί η επίσκεψη. Το προσωπικό πληρώνεται υπερωριακά από τον ιδιώτη.

Τις κρουαζιέρες αυτές τις κλείνουν τα τουριστικά γραφεία που ειδοποιούν και το προσωπικό της Δήλου. Η μεταφορά των τουριστών γίνεται συνήθως από λάντζες του κρουαζιερόπλοιου ή των ντόπιων.

Τέλος υπάρχει και ένα πλοίο που μπορεί να θεωρηθεί ως υπηρεσιακό καθώς προορίζεται για την μεταφορά του προσωπικού. Το πλοίο αυτό ναυλώνεται για 12 μήνες από το Υπουργείο Αιγαίου και το ΤΔΠΕΑΕ (Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για την Εκτέλεση Αρχαιολογικών Έργων), το οποίο υπάγεται στο Υπουργείο Πολιτισμού, για να πραγματοποιεί ένα συγκεκριμένο αριθμό δρομολογίων κάθε μήνα. Γι αυτό το караβάκι προκηρύσσεται διαγωνισμός και όποιος μειοδοτήσει, υπογράφει και τη συμφωνία.

ΕΛΛΕΙΨΕΙΣ ΝΗΣΙΟΥ & ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Ο χώρος της Δήλου, μπορεί να έχει να αφηγηθεί ένα ένδοξο παρελθόν, το παρόν της όμως είναι κάτι παραπάνω από απογοητευτικό. Μια πιο προσεκτική βόλτα στο χώρο, καταμαρτυρεί αρκετά από τα προβλήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν οι κάτοικοί της και πιστοποιεί την πλήρη εγκατάλειψη του άλλοτε ιερού νησιού.

Ο χώρος γενικά υπολειτουργεί, καθώς υπάρχει έλλειψη υποδομής και φυσικά έλλειψη προσωπικού. Το κτίριο του μουσείου έχει να ανακαινισθεί χρόνια και δεν μπορεί, σε καμία περίπτωση, να θεωρηθεί αντάξιο των εκθεμάτων που φιλοξενεί. Δεν υπάρχει κάποιου είδους ενημερωτική ταμπέλα για τους τουρίστες που να τους εξηγεί τι μπορούν και τι δεν μπορούν να κάνουν, δεν υπάρχει κλιματισμός, κάνοντας το χώρο ανυπόφορο τις ζεστές μέρες, ούτε καν επεξηγηματικές ταμπέλες για εκθέματα – ιδίως στην αίθουσα του ιδιωτικού βίου.

Ο έξω χώρος βρίσκεται σε ακόμα χειρότερη κατάσταση. Με δυσκολία ο επισκέπτης θα βρει τα μάρμαρα που έχουν τοποθετηθεί για να υποδεικνύουν ποιο μνημείο είναι ποιο, καθώς τα χρώματα έχουν ξεθωριάσει από τις βροχές και την αλμύρα και κανένας δεν έχει ενδιαφερθεί εδώ και χρόνια να τα επιδιορθώσει. Ενώ με ακόμη περισσότερη δυσκολία θα καταφέρει να διαβάσει τους χάρτες που βρίσκονται τοποθετημένοι σε διαφορετικά σημεία για να προσανατολιστεί, καθώς οι χαρακτήρες αλλά και τα σχέδια έχουν σβηστεί με το πέρασμα των χρόνων.

Επίσης με δυσκολία θα βρει κανείς και κάδους απορριμμάτων καθώς όλοι κι όλοι στο χώρο δεν πρέπει να ξεπερνούν τους πέντε. Είναι αρκετά ευτυχές το γεγονός πως οι επισκέπτες φαίνεται να σέβονται περισσότερο από τους ιθύνοντες αυτό το χώρο και ψάχνουν υπομονετικά να τους βρουν.

Θλιβερό είναι όμως να βλέπει κανείς την εγκατάλειψη αυτών των σπουδαίων μνημείων. Η συντήρηση των μαρμάρων και των ψηφιδωτών στον έξω χώρο είναι ανύπαρκτη. Οι τοίχοι από τα σπίτια πεσμένοι. Τα ψηφιδωτά βρίσκονται κρυμμένα κάτω από τα αγριόχορτα ή τα αφήνουν να καταστρέφονται από την υγρασία και την αλμύρα.

Τα περισσότερα από αυτά τα προβλήματα θα μπορούσαν ίσως να λυθούν αν οι υπεύθυνοι ενδιαφέρονταν λίγο και προχωρούσαν σε προσλήψεις παραπάνω προσωπικού και χορήγηση κονδυλίων. Και ο χώρος θα φαινόταν πιο περιποιημένος και σε καλύτερη κατάσταση και οι επισκέπτες θα μπορούσαν να επισκεφθούν περισσότερα μνημεία που τώρα μένουν κλειδωμένα.

Βέβαια τα προβλήματα δεν σταματάνε εδώ για κάποιον που δουλεύει και κατοικεί στη Δήλο. Τα σπίτια που παρέχονται στο προσωπικό δεν αποτελούν και το καλύτερο και συντηρούνται μέχρι και σήμερα μόνο χάρη στην υπομονή και το μεράκι των «ιδιοκτητών» τους.

Το νερό δεν είναι πόσιμο, αλλά ακόμα κι αυτό που υπάρχει, θεωρείται «είδος προς εξαφάνιση», καθώς οι βροχές είναι λιγοςτές και τα πηγάδια δεν γεμίζουν.

Το νερό που τρέχει στα σπίτια όσων μένουν στον όρμο των Φούρνων, είναι εντελώς θαλασσινό. Κάποια σχέδια για δημιουργία αφαλάτωσης, έχουν ξεχαστεί.

Το νησί θεωρείται άγονη γραμμή. Και το χειμώνα που η τουριστική κίνηση πέφτει και τα πλοία διακόπτουν τα δρομολόγια τους, το μόνο μέσο μεταφοράς των κατοίκων στη Μύκονο για τα απαραίτητα ψώνια τους, είναι το υπηρεσιακό καραβάκι και μόνο όταν η ταχύτητα του ανέμου δεν ξεπερνά τα 7 μποφόρ. Γεγονός που κάνει τρομερά δύσκολη τη μετάβαση στη Μύκονο τη περίοδο του χειμώνα, καθώς τα απαγορευτικά μπορεί να κρατάνε μέχρι και εβδομάδες ολόκληρες.

Ακόμα πιο σημαντικό και επικίνδυνο κρίνεται το γεγονός πως στο νησί δεν υπάρχει ιατρική περίθαλψη, ακόμα και τις επισκέψιμες ώρες. Τα δρομάκια είναι απότομα και δύσκολα για περπάτημα και ένα στραμπούληγμα του ποδιού είναι το μόνο εύκολο. Επιπλέον το νησί είναι γεμάτο οχιές το τσίμπημα των οποίων μπορεί να αποβεί μοιραίο, αν δεν υπάρξει άμεση ιατρική περίθαλψη.

Από όλα τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό πως ο αρχαιολογικός χώρος της Δήλου έχει να αντιμετωπίσει πολλά προβλήματα προτού να μπορέσει να λειτουργήσει όπως του αξίζει.

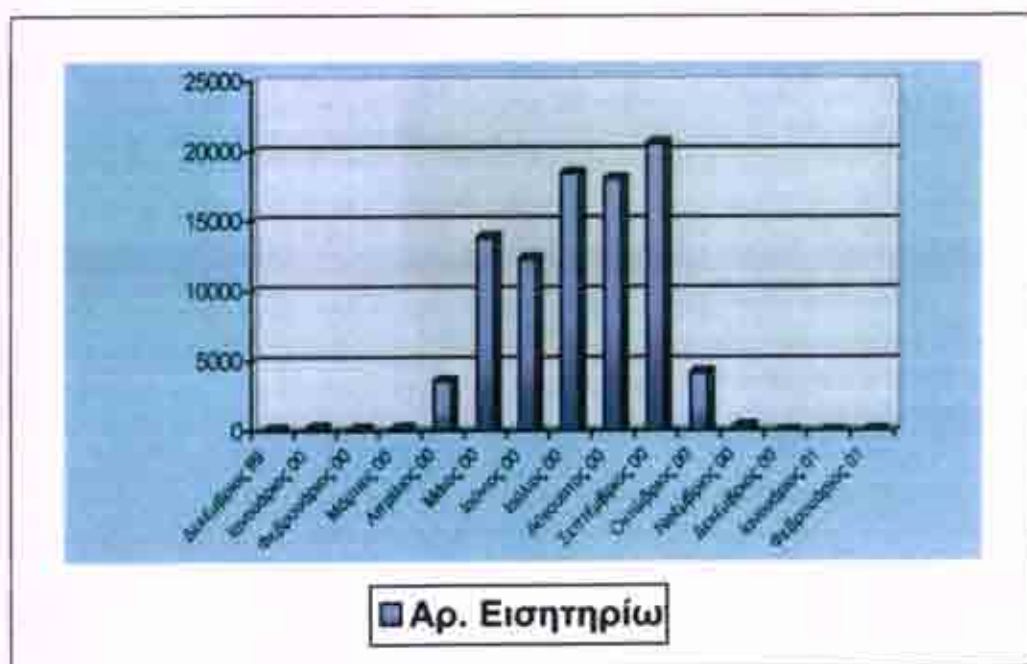
Βέβαια οι βιαστικές επισκέψεις των τουριστών, δεν τους επιτρέπουν να παρατηρήσουν όλα τα προαναφερθέντα, αλλά η γενικότερη εικόνα που παρουσιάζεται δεν είναι καθόλου κολακευτική και κάθε άλλο παρά άξια της ιστορίας και του πολιτισμού που έχει να αναδείξει ο χώρος μέσα από τα μνημεία του.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ- ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Οι ντόπιοι συνηθίζουν να λένε πως κάποτε η Μύκονος εξαρτιόταν από το τουρισμό της Δήλου. Σήμερα συμβαίνει το αντίθετο. Κάποτε δηλαδή επισκέπτονταν τη Μύκονο γιατί ήταν ο μόνος τρόπος να επισκεφθούν τη Δήλο. Σήμερα επισκέπτονται τη Δήλο, γιατί βρίσκονται στη Μύκονο και το θεωρούν ως μια ενδιαφέρουσα ημερήσια εκδρομή.

Αυτό δεν σημαίνει πως η Δήλος δεν έχει μια αξιόλογη τουριστική κίνηση. Κατά τους θερινούς κυρίως μήνες, οι επισκέπτες μπορεί να φτάσουν και τους 1200 ημερησίως κατά μέσο όρο, με ρεκόρ τους 1970 σε μια μέρα αποτελώντας ένα σημαντικό εισόδημα για το Υπουργείο Πολιτισμού.

Κάθε μέρα ο ταμίας παραδίδει στο διαχειριστή την ημερήσια κίνηση, πόσα δηλαδή εισιτήρια κόπηκαν. Στο τέλος του μήνα στέλνεται στο ΤΑΠ, που είναι και ο άμεσος διαχειριστής, η μηνιαία κατάσταση. Και φυσικά στο τέλος του χρόνου στέλνεται η ετήσια.

Οι μήνες που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη τουριστική κίνηση, είναι από το Μάιο έως και τον Οκτώβριο κι αυτό φαίνεται χαρακτηριστικά και από το παραπάνω γράφημα που παρουσιάζει των αριθμό των τουριστών από τον Δεκέμβριο του 1999 μέχρι και το Φεβρουάριο του 2001.

Τη χρονιά που μας πέρασε ο αριθμός των επισκεπτών στη Δήλο έφτασε σχεδόν τις 90000, όπως σχεδόν και κάθε χρόνο. Ο αριθμός των επισκεπτών, τουλάχιστον τα τελευταία 5 χρόνια, κυμαίνεται στις 75000-85000, δηλαδή γύρω στα 85-90 εκατ. εισπράξεις το χρόνο.

Εύλογα θα μπορούσε να σκεφτεί κανείς πως ακόμα και από μόνη της η Δήλος θα μπορούσε να «πληρώσει» για να τακτοποιήσει τα πρόβλημα και τις ελλείψεις που προαναφέρθηκαν. Εξάλλου το Υπουργείο Πολιτισμού έχει εγκρίνει κονδύλιο, αρχικά 8 δις. (που κατόπιν μετατράπηκαν σε 4 δις.), για τη μελέτη και κατόπιν δημιουργία νέου μουσείου, μεγαλύτερου και λιμανιού στα ανατολικά του νησιού, που θα εξυπηρετούσε περισσότερο καθώς και πιο κοντά στη Μύκονο θα ήταν και περισσότερο προστατευμένο από τους ανέμους.

Κανείς βέβαια δεν γνωρίζει πότε ακριβώς θα ξεκινήσουν αυτές οι μελέτες, ούτε αν τελικά θα πραγματοποιηθούν, καθώς σε εκείνη τη πλευρά του νησιού, εκκρεμούν ανασκαφές που και αυτές με τη σειρά τους περιμένουν να εγκριθούν από το ΚΑΣ (Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο), με άμεσο προϊστάμενο τον εκάστοτε Υπουργό Πολιτισμού.

Εκτός από τους τουρίστες, η Δήλος αξιοποιείται και αποφέρει εισόδημα και από τις ενοικιάσεις αγρών για βοσκή και καλλιέργειες, αλλά και από τη καφετέρια που υπάρχει στο χώρο για να εξυπηρετεί τους τουρίστες και η οποία υπάγεται στο ΤΑΠ(Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων) και αυτό με τη σειρά του στο Υπουργείο. Η καφετέρια δημοπρατείται κάθε πέντε χρόνια με κλειστό διαγωνισμό και την αναλαμβάνει ο πλειοδότης

Η Δήλος επομένως θα μπορούσε να έχει πολλές προϋποθέσεις ανάπτυξης και ανάδειξης, αν τα κονδύλια υπογράφονταν και έφταναν στο νησί, χωρίς να ξεχνιούνται ή να χρησιμοποιούνται για δευτερεύοντες υποθέσεις ή απλά αν τα χρήματα που προσέφερε στο ταμείο, χρησιμοποιούνταν για το ίδιο το νησί. Και όλα αυτά θα είχαν ως συνέπεια και την αύξηση της τουριστικής κίνησης και επομένως και την αύξηση των οικονομικών εισφορών.

Δυστυχώς όμως αντί για κάτι τέτοιο, έχουμε τη παραμέληση του χώρου, την πλήρη αδιαφορία των υπεύθυνων, τη μη πραγματοποίηση ανασκαφών στο υπόλοιπο νησί και την ανύπαρκτη διαφήμιση του χώρου από το Υπουργείο, όπως εξάλλου και όλων των αρχαιολογικών χώρων της Ελλάδος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι Κυκλάδες αποτελούν αναμφισβήτητα, έναν από τους πιο σημαντικούς τουριστικούς τόπους της χώρας μας. Εξετάζοντας το σύμπλεγμα αυτό, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ως σύνολο προσφέρει μοναδικές συγκινήσεις με το φυσικό του τοπίο, τους γραφικούς οικισμούς του, τις καταγάλανες και καθαρές θάλασσες και το μεσογειακό του κλίμα. Βασικό πλεονέκτημα αποτελεί και το γεγονός ότι το κάθε νησί διαθέτει το δικό του ιδιαίτερο ύφος.

Έτσι για παράδειγμα το νησί της Μυκόνου διακρίνεται για την έντονη νυχτερινή ζωή που προσφέρει, σε αντίθεση με την Ανάφη που είναι γνωστή για τους χαλαρούς ρυθμούς της. Το νησί της Δήλου φημίζεται για την ιστορία των 5000 ετών πολιτισμού που αναδεικνύουν τα αρχαία της ευρήματα. Η Σύρος ξεχωρίζει για τα νεοκλασικά της κτίρια και το αρχοντικό της ύφους, ενώ η Τήνος θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα θρησκευτικά κέντρα της χώρας μας.

Όσο όμως χαρισματικός κι αν θεωρείται αυτός ο τόπος από τη φύση του, παρουσιάζει προβλήματα σε διάφορους τομείς της τουριστικής του υποδομής. Σε πολλά νησιά οι ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις δεν διαθέτουν τον απαραίτητο αριθμό κλινών ή δε πληρούν τις προϋποθέσεις που ορίζει ο Ε.Ο.Τ. Τα συγκοινωνιακά μέσα δεν επαρκούν για να καλύψουν το τουριστικό ρεύμα, ενώ η ιατρική περίθαλψη περιορίζεται στην ύπαρξη ενός μοναδικού νοσοκομείου στη Σύρο και κάποιων ιατρικών κέντρων στα υπόλοιπα νησιά.

Τα προβλήματα αυτά εμποδίζουν την τουριστική αξιοποίηση και εκμετάλλευση των Κυκλάδων. Αυτό αποδεικνύεται και από τα πρόσφατα στατιστικά στοιχεία που δείχνουν ότι το τουριστικό ρεύμα με προορισμό το συγκεκριμένο τόπο αντί να αυξάνεται, παραμένει στάσιμο ή και μειώνεται.

Λαμβάνοντας υπόψη επομένως ότι ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους οικονομικούς πόρους της χώρας μας γίνεται κατανοητό από όλους πως ο τομέας αυτός θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ακριβώς έτσι και να δοθεί η απαιτούμενη σοβαρότητα και προσοχή.

Εν όψει και των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 δίνεται η ευκαιρία στη χώρα μας να οργανώσει και να βελτιώσει το ήδη υπάρχον τουριστικό δυναμικό και να το διαφημίσει. Αυτό θα επιτευχθεί μόνο με το συντονισμό και τη συνεργασία όλων των αρμόδιων φορέων και οργανισμών, με τη σωστή παροχή και εκμετάλλευση κονδυλίων, με την καλλιέργεια της σωστής τουριστικής συνείδησης όλων όσων εργάζονται σε αυτό το χώρο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

1. Ε.Σ.Υ.Ε. (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος)
2. Ε.Ο.Τ.
3. "Διακοπές", Ετήσιος Τουριστικός Οδηγός, 2000.
4. Internet-www.Ellada.gr
5. "Τουριστική Γεωγραφία", Α. Ζαφειροπούλου, 1992.
6. "Γενικές Αρχές Τουρισμού", Σπ. Λάσκαρις .
7. "Διαφήμιση Ξενοδοχείων & Εστιατορίων", Χρ. Σακελλάριου, 1992.
8. "Έρευνα Τουριστικής Αγοράς", Χρ. Σακελλάριου, 1992.
9. "Οδηγός της Δήλου", Ν. Μ. Κοντολέοντος, εκδόσεις Εστία, 1950.
10. "Δήλος-Μύκονος", Ιστορικός & Αρχαιολογικός Οδηγός, Κων. Τσάκος, εκδόσεις Έσπερος, Αθήνα 1998.
11. "Δήλος-Τα μνημεία & το μουσείο", Φ. Ζαφειροπούλου, εκδόσεις Κρήνη, Αθήνα 1993.
12. "Guide de Delos", Ecole Francaise d' Athenes sites et monuments, Ph. Bruneau et J. Ducat, editions Boccard, Paris 1983.
13. "Delos-Ile sacree & Ville cosmopolite", Ecole Francaise d'Athenes, M. Brunet et Ph. Bruneau, CNRS editions, Paris.
14. "Δήλος, Οδηγός με αναπαραστάσεις, Τα μνημεία όπως ήταν & όπως είναι", Δρ. Π. Ι. Χατζηδάκης (Αρχαιολόγος), Τ. Ζησίμου (Αρχ/γος Ξεναγός), εκδόσεις Μούσες, 2001.
15. Εγκυκλοπαίδεια ΔΟΜΗ.